

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Hapanta Ta Hellēnisti Heuriskomena

Origenes

Coloniæ, 1685

Liber Tertius. Origenis scripta

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79842](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79842)

Summa sane æquitate cum Adamantio egit Claudius Espencæus in Commentariis in E. A. pistolam ad Titum: nam neque insano occæcatus amore quicquam de fide historiæ decerpfit, nec erroribus offensus laudes ipsius obsecravit. Plurimum ipsi fuisse fertur ac multa condonasse Vicelius in libro de scriptoribus Ecclesiasticis; quod quidem ex aliena fide refero, nam librum reperire non potui. Reliquorum vero in ornando Origene industriam longo intervallo superavit Gilbertus Genebrardus, Theologus Parisiensis, & Archiepiscopus deinde Aquis: nam priores editiones recensuit, & ad vetera cum Græca, tum Latina Bibliothecæ Regiæ exemplaria contulit & emendavit; novam omnium Operum editionem molitus est, in eaque multa nondum edita publicavit, Philocaliam in Latinum sermonem transtulit; Collectanea Editioni suæ præfixit, in quibus nihil fere prætermisum est, quod ad purgandum Origenem, & omni absolvendum crimine pertineret. Ultimo præsertim Collectaneorum capite selecta quædam Origenis profectus est dogmata, ab Ecclesiastica norma discrepantia; in iisque tutandis vel excusandis nimium suo in Origenem amor obsecutus est. Æquiores se in rebus ipsius tractandis præbuerunt Antonius Possinus, Jacobus Gretserus, & Stephanus Binctus, veritatem spectantes unam, odio vel amori nihil admodum tribuentes. Incerta vero Abrahami Sculteti ratio, qui postquam de Origene se paucis acturum dixit, quia inter Hæreticos fere potius, quam inter Patres numeratur, mox ubi ad ejus doctrinam ventum est & errores, vel à librorum depravatoribus profectos ipsos esse censet, vel in iis fluctuasse Origenem demonstrat. Dissimilis illorum Petrus Halloxius Leodiensis, nuperrimus ille Origenis vindex, ipsius vitam, virtutes, & documenta libris quatuor fusillime complexus: ad id attentus unum, ut vel integram & orthodoxam, C ac labis immunem Origenis doctrinam fuisse demonstraret; vel si quid veritate victus huiusmodi hæsisse vitii fateri cogitur, id ut quæsitis undecunque excusationibus diluat.

Ant. Poss.
in Appar.
Sacr.
Jac. Gret.
de iure &
more prohi.
bendi libros
malos lib.
10. cap. 11.
S. Binct.
in libello de
salute Ori.
genis.
Abr. Scult.
in Medull.
Theol. Pat.
1. 6. c. 1. &
6.

ORIGENIANORUM^D LIBER TERTIVS. ORIGENIS SCRIPTA

Libri tertii partitio.

LIBRUM istum itidem ut priores duos in Capita quatuor dispescimus. I. de Scriptis E. Origenis in universum disputat. Quæ, quoniam vel ad Scripturæ interpretationem pertinent, vel sunt peculiaris instituti, in duo genera distribuimus, Exegetica, & Syntagmata. Secundum itaque Caput agit de Origenis Exegeticis, iisque ejus Operibus quibus varias Scripturæ interpretationes ante ipsius ætatem editas complexus est, & *ἱερωνυμικὰ* appellari queunt. III. versatur circa ejusdem Syntagmata. In Quarto, quo ordine, quibus temporibus lucubrat sint libri Origenis, exquiritur. Subjicitur Appendix de libris Origini falso adscriptis.

CAPVT PRIMVM.

DISPUTATUR IN UNIVERSUM DE SCRIPTIS ORIGENIS.

I. Stylus Origenis redundans & incultus. II. Plus septem ei dicenti aderant notarii: totidem librarii & puellæ opera ejus nitidius exarabant. III. Quicunque supersunt Origenis Libri, vitiiati & corrupti sunt. IV. Sua quibusque Origenis Operibus auctoritas, suus valor assignatur. V. De Origenianarum scriptorum numero disseritur. VI. Quibus Scripturæ sanctæ editionibus uti solutus fuerit Origenes, aperitur.

I. REDUN-

A
I. **R**edundat stylus Origenis, & diffluit. Quamobrem ipse *ἡμετραν φλουαν, & ταυτολο-
γίαν* carpit Eustathius Antiochenus, & post illum Epiphanius, cumque *Scritinarium*
loquacitatis appellat Theophilus. Hinc & ipsi effatum hoc Salomonis accommo-
dat Nicetas: *In multiloquio non deerit peccatum*: adeo ut parum attentum fuisse putem
Erasimum, cum brevitatem ejus laudavit. Vitio huic Origenis causā fuisse censo assiduam
docendi & dicendi consuetudinem, quā verbosos homines facile efficit. Nec verbis so-
lum, sed rebus etiam abundat: quemadmodum enim herbis luxuriat feracior seges, ita
Origenis animus, si quando in aliquam sese meditationem conjecerat, tantam ipsi rerum
ubertatem felix ingenium, & reconditum doctrinā penus subministrabat, vix ut notarii
B scribendo pares essent. Ex hac festinatione, ut supra jam dixi, multa existebant incom-
moda: nimia erat orationis incuria & supinitas; ad res enim attentus animus insuper ha-
bebat verborum curam, & stribiginibus sermonem quandoque tædabat; cujusmodi non-
nullas suis locis observavimus: res sæpe confundebar cum rebus, ut Scriptores sacros ci-
tans aliquando permutaret nomina, & unum appellaret pro altero, ac sæpe Scripturæ loca
permisceret; confusus memoriæ scilicet, & quo minus libros consuleret, festinatione im-
peditus. Scribit Didymus in Apologetico, quem pro Origene edidit, aliam verbis ejus in-
esse sententiam, ac prima fronte videtur. Certe librorum qui supersunt, planus est stylus
& apertus, adeoque affirmare ausim, sicubi obscurus sit Origenes, sententiam de industria
vitandæ offensionis occultasse. Vitia Origeniani styli notavimus; laudes notaremus quo-
C que, si non id jam accurate & erudite præstitisset Erasmus, quem omnino hac in parte au-
diat, si quis Adamantio faver.

*Erasmi in
Censur.*

II. Dixi vix scribendo pares fuisse notarios: sic enim erat. Tradit Eusebius septem &
amplius notarios dictanti illi adfuisse; non simul quidem, ut de Cæsare refert Plinius, qui
scribis quatuor, vel si nihil ageret aliud, septem uno tempore dictando sufficiebat; sed alter-
natim, & statim unumquemque vicibus. Cur id ergo tantopere miretur Baronius causā
nulla est; nam & tanta fuit ingenii celeritate Origenes, tantaque diurni ac nocturni laboris
patientia, ut scribentes notarios facile defatigaret. Pat ei aderat librariorum numerus,
una cum puellis, quarum compositissimæ erant & clarissimæ literæ; horumque ad descri-
bendas nitide suas lucubrationes, non ad dictantis verba in literas referenda, ut putavit Mar-
D tinus Polonus, opera utebatur. Homilias autem quas ad populum habebat fere quotidie,
alii ex ore loquentis excipiebant, quod ante sexagesimum ætatis suæ annum fieri prohibue-
rat. Quod si secus fuisset factum Homiliarum quæ extant pars non exigua periisset. Hæc
non satis distinguit Sixtus Senensis, cum ait: *Origenes quotidie, & quasi ex tempore Scripturas
ad populum enarrabat, excipientibus ex ore ejus septem notariis, totidemque velocissimis in scriben-
do puellis, aliisq. Scripioribus, qui eas (conciones) ad monumentum posteritatis tradiderunt.*
Neque sane id dixit Pamphilus, quem testem citat; sed illud duntaxat: *præcipue vero per eos
tractatus quos pene quotidie in Ecclesia habebat ex tempore; quos & describentes notarii ad moni-
mentum posteritatis tradebant.*

III. Inde porro descriptiones Origenis esse vitiatas supra notavimus. At ferendum illud
E erat, si non eo etiam accessisset malorum hominum nequitia, errores suos malis artibus pro-
pugnantium, & alienis operibus adulteras manus inferentium. Idipso etiam nunc vivo at-
tentarunt nonnulli. Ausi sunt idem postmodum Ariani, horumque demum corruptorum
audaciam Rufinus scripture quadam coarguit. Verum non alium quenquam Origeni
tantum perfidia sua & temeritate nocuisse quam Rufinum ipsum, merito affirmare possum.
Nam ejus scripta interpretans, ita additamentis & detractionibus vexavit & corripit, ut
Origenem in Origene desideres. Acceptum huic quidem refert Adamantius, quod opera
ipsius à Latinis hominibus intellectus & usurpatus est; & quod consumtis exemplaribus
Græcis in Romanis interpretationibus quodammodo revixit. Verum iisdem expositioni-
bus cum ignari Græcæ linguæ homines acquiescerent, neglecti fere Codices Græci perie-
runt, adeo ut bona Græca pessimis Latinis commutata sint. Quotquot ergo libros Ori-
F genis ad nos fortuna transmisit, violatos esse verisimile est, at eos potissimum qui præter no-
tariorum *σφάλματα*, & Hæreticorum adulterationes, Interpretum etiam hallucinationes &
perfidiam senserunt.

IV. Non par ergo & eadem est librorum omnium auctoritas, quicunque ex Origenis in-
cude profecti sunt. Quemadmodum enim suspecti erant ii præcipue, & damnosissimis
scatere erroribus, & ab Ecclesiæ disciplina recedere dicebantur, quos ipse per otium se-
creto lucubrasset, ac libri præcipue *ἀρχαί*, in quibus dogmatum suorum officinam sta-
tuerat, ut narrat Pamphilus in Apologia: ita ad ejus sensus penitus introspectiendos, ac eru-
enda dogmata, iidem nunc potissimum valere debent. In Homiliis quippe ad vulgi sese ac-
commodavit captum, nec exquisitas doctrinæ merces è myrotheciis suis depromtas in
doctis

doctis hominibus propinavit. At in elaboratis diligentiori cura lucubrationibus eruditio-
nis suae promtuarum referavit. Igitur de Graecis, qui super sunt, libris si statuendum puto, ut
postremum ordinem Homiliae teneant, priorem cogitate & attente scripta Opera, cuius-
modi sunt libri contra Celsum, & *ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου*, & Tomi. Iudicium de his suum proponens Epi-
phanus Hær. 64. cap. 5. in omni Scriptura perpetuo errasse dicit Origenem, eamque ingenti
librorum mole explanasse: tum subnectit: *εἰς ἑκάστου γραφῆς ἐπαρτήσας εἰπὼν ὅτι ἀπὸ τοῦ
ἑσθίου ἐν ποσὶ καὶ ἐν πνεύματι, καὶ ἐν φρονήσει τῶν ἁγίων τῶν ἀδελφῶν ἐκείνων, μέγας φέρων
πολλὰ καὶ ἡγεμονία διηγήσατο. ὅσα δ' εἰς διδασκαλίας ἐδιδάξατο, καὶ ἐκείνων, καὶ μείζονος. ὁμοίως, τὰν πα-
τρὶν ἀποστόλων τῶν ἐν αὐτῇ, καὶ μὲν αὐτὸν ἐκείνων, καὶ ἄλλων τῶν ἐν ταῖς ἀπίστον ἀποχρησίων.* In singulis
Scripturae libros non dubitavit dicere quae sibi visa sunt. Quaecunque autem in Homiliis, & in
Proemio de moribus, & natura animalium, aliorumque dicta sunt, medius incedens saepe eleganter
differuit: quaecunque vero de dogmatibus pronuntiavit, & de fide, aliisq. maioris contemplationis,
omnibus protulisse absurdiora, & qui praecesserunt ipsum, & qui secuti sunt, reperitur; exceptis
duntaxat Hæreseon confutationibus. Utrumque autem scripturionum Græcarum genus, Homilias
dico, & libros per otium accuratos, & quidquid denique Græce ab Origene scriptum
extat, longe iis anteponi jubeo, quæ in Latinum sermonem derivata sunt, & vel subleſtam
Interpretum fidem, vel hallucinationes, vel utrumque sustinuerunt. Inter scriptiones
quæ Latine à Veteribus conversæ extant, prima erit earum auctoritas, quas Hieronymi
dedit interpretatio: postremum tenebunt locum, quæ a Rufino Latinitati donatæ sunt,
Nec plus fidei sane Veteri Commentariorum in Matthæum Interpreti, quicunque tan-
dem ille sit, quam Rufino adhibendum est. Illum si ad Græcum, quem damus, contextum
exegeris, Deus bone: quod interpretationis monstrum comperies! Totas paginas, tota
folia assuta, tota detracta deprehendes. Hæc inter, observandum illud etiam discrimen
est, majorem eorum esse librorum auctoritatem, quos senex Adamantius, ingenio per
ætatem magis subactio eliminavit, quam qui effertente sese in juventutis æstu fecunditate pro-
fusi sunt.

V. Nec aliquantis duntaxat Origenianarum scripturionum partibus, vel notariorum pro-
perantia, vel corruptorum nocuit audacia; sed in tota etiam volumina invidorum intem-
perantia grassata est: nam qui tanto conatu in Origene doctrinam sæviebant, ejusne pe-
percissent libris, & non eos omni studio abolevisſent? Accesserunt crebra Synodorum &
Episcoporum anathemata, quibus Adamantius, Adamantique doctrina damnata est: tum
promulgata apud recentiores Græcos decreta, quibus vetitum est ne quis ejus libros descri-
bat. Unde maximæ Latinorum, ac Græcorum præcipue exemplarium parti clades illata
est, & oppido pauca ex hoc interitu servata sunt. Quamquam enim ingens adhuc Origeniano-
rum Operum volumen superest, quota illa pars est magni hujus lucubrationum numeri, quas
ab eo elaboratas fuisse Veteres prodiderunt? Scribit Theophilus hunc innumerabiles texuisse
libros, & garrulitatis suæ, quasi damnosa possessionis mundo reliquisse hereditatem. *Ἄνω καὶ κάτω
ταυτολογῶν ἐπληρώσας τὴν διευρύβλητον ἀμείνονος Φιλαρίτου* ait Eustathius Antiochenus. Quis nostrum,
inquit Hieronymus, tanta potest legere, quanta ille conscripsit? Idem alibi: Ambrosius, quo chari-
tas, sumptus, notarios ministrante, tam innumerabiles libros vere Adamantius noster & Chalcente-
rus explicuit. Vincentius Lirinensis: Sed credo pauca conscripsit: nemo mortalium plura, ut mi-
hi sua omnia non solum non perlegi, sed non inveniri quidem posse videantur. Ex immenso hoc
ergo lucubrationum numero Syntactici nomen meruit. Futurum autem præfatiens, ut im-
mensa hæc scribendi licentia nonnullorum sibi reprehensiones conscisceret, multis eam ex-
cusat Tomo 5. in Joh. cujus excusationis fragmenta habes Philocaliæ cap. 5.

Attamen ingenti huic librorum copia, quam innumerabilem esse dicunt nonnulli, cer-
tum alii numerum assignarunt. Epiphanius Hær. 64. cap. 63. percubuisse narrat sex libro-
rum millia ab eo fuisse conscripta. Atque id ex seipso refert, non ex Methodio, ut perperam
asseverant Magdeburgenses. Eundem assignant numerum Honorius Augustodunensis
de script. Eccles. cap. 55. & Cedrenus in Severo, & ex Cedreno Suidas in Origene, & Gly-
cas Part 3. Annal. Præterea Rufinus in libello de adulteratione librorum Origene, de Epi-
phanio ita loquitur: Denique quidam ex ipsis, qui se velut evangelizandi necessitatem per omnes
gentes, & per omnes linguas habere putat, de Origene male loquens, sex millia librorum ejus se legisse
quamplurima fratrum multitudine audiente confessus est. Ad ea Hieronymus, qui se omnia Ori-
genis habere, legisse vero quamplurima jactabat libr. 2. Apol. cap. 4. hæc reponit libri ejus-
dem sexto capite: De sex millibus autem librorum, quos ab eis esse lectos confingis, quis credat aut
te verum dicere, aut illum potuisse mentiri: si enim Origene sex millia scripsisset librorum, potuerat
fieri ut vir eruditus, & ab infantia sacris literis institutus pro curiositate & scientia legisset aliena:
quod vero ille nō scripsit, quomodo iste legere potuit: Numeri a indices librorum ejus, qui in tertio volumi-
ne Eusebii, in quo scribit vitā Pamphili, continentur; & non dico sex millia, sed tertiam partē nun-
peries. Habemus Epistolam supradicti Pontificis, in qua huic calumnie suæ, dum adhuc esses in Oriente,
respon-

Theophil.
Falsch. 1.
Ep. 2.
Eustath. de
Euseb. str.
Hieron.
Epist. 64.
ad Pamph.
& Oecum.
c. 5. & Epist.
18. ad
Marcell.
Vinc. Lit.
contr. hæ-
res. 23.

Magdeb.
Cent. 3.
cap. 10.

F

A *respondet, & apertissimum mendacium libera veritatis fronte confutat: & in Epist. 62. ad Theophilum, cap. 2. Sex millia Origenis Tomos non poterat quisquam legere, quos ille non scripsit: facilius, credo restem hujus sermonis, quam auctorem esse mentitum.* Negat Hieronymus dixisse Epiphanium sex librorum Origenis millia à se lecta; imo vero tot ab Origene unquam fuisse scripta negat; quamvis id tamen percubuisse Epiphanius asserat.

Qui sibi volunt igitur Beda in libro de sex ætatibus mundi, Ado Viennensis, Hermanus Contractus, Marianus Scotus, & Conradus Urspergensis, cum Hieronymum quodam ocoscripsisse ajunt, quinque millia librorum Origenis fuisse sibi perlecta? Martinus vero Polonus, & Guido Carmelita sex millia? Quid apud hunc Guidonem Isidorus, qui sic loquentem inducit Origenem:

Condere, si credis, studui tot millia libros,

Quot legio missos ducit in arma viros.

Sane videtur id sumtum ex proxime laudato Rufini loco, qui cum Epiphanii nomen non exhibeat, facile cum ad Hieronymum retulerunt Scriptores illi, quemadmodum ab Erasmo deinde & Genebrardo relatus est. Quod autem quinque librorum millia plerique notant, cum sex alii commemorarent, ex corruptis, ut fere fit, numerandi notis ortum errorem puto. Utri autem assentiendum potius, vel Hieronymo tot scriptos ab Origene libros perneganti, an Epiphanio id vulgi sermone ferri asserenti, equidem nescio. Fama quippe, futilis auctor: Hieronymi vero inane argumentum; nam quamvis in indicibus librorum Origenis, quos in tertio vitæ Pamphili libro Eusebius pertexerat, non sex mille, sed ne tertia quidem pars reperta sit, minime hinc efficitur non plures ab Origene lucubratos, quam quot recensuerat Eusebius. Pars aliqua jam intercederat; pars ipsius effugerat diligentiam: licet enim libr. 6. Histor. cap. 32. accuratum eorum catalogum texuisset scribat, non omnes tamen ad ipsius notitiam pervenisse crediderim.

Nequis vero censeat sex illa librorum millia, si modo totidem ab Origene scripti sunt, ingentia quadam volumina fuisse, cujusmodi puta Opus contra Celsum, vel Opus *ἀπὸ τῶν*, vel Tomi in Johannem, vel Homiliæ in Lucam. Epistolæ singulæ, singuli Tomi, singulæ Homiliæ, suo quæque titulo & nomine in hunc censum venerunt; atque ita facile ingens ille numerus prodit, qui nec superat fidem, nec valde mirabilis est. Fertur Didymus Alexandrinus pios quosdam viros post Chrysostomi mortem, Homiliæ ejus octingentas supra quatuor mille, cum omnes non possent, in unum collegisse. Tantam vero librorum Chrysostomi ejusdem copiam fuisse tradit Suidas, ut numerum superarent: tum quasi rem non satis significasset, addit: τὸν ὅσον ὑπάρχοντων αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ἀριθμῷ, οὐκ ἀνθρώπου, θεὸς δὲ μᾶλλον τὰ πέντα γινώσκων. Ejus vero lucubrationum recensere numerum, non hominis, sed Dei potius est, qui omnia cognoscit. Fertur Theodorus Mopsuestenus plusquam decem voluminum millia edidisse, Raymundus vero Lullius plusquam quatuor. Causa igitur non erat, cur sex mille libros ab Origene fuisse scriptos tam præfacta asseveratione Hieronymus inficiaretur; cum eum præsertim fateatur mille & eo amplius tractatus in Ecclesia fuisse locutum, & innumerabiles præterea Tomos edidisse. Indicem porro librorum ipsius, post Eusebium, idem quoque concinnaverat Hieronymus in voluminibus Epistolarum, quas ad Paulam scripserat; & Origenem cum Varrone, viro πολυγράφου contulerat, ut ipse de se testatur in libro de scriptor. Eccles. cap. 85.

VI. Cæterum cum circa Libros sacros labor Origenis, & industria potissimum versata sit, non eadem Editione in iis interpretandis usus est: in Homiliis siquidem quas ad populi captum accommodabat, Editionem sequebatur Communem, quam usu quotidiano populus conterebat; in Tomis vero Ebraicam veritatem, aliasque Editiones consulebat; Hieronymus in Proœmio Traditionum Ebraicarum: *De Adamantio autem sileo; cujus nomen (se parva licet componere magnis) meo nomine invidiosus est: qui cum in Homiliis suis, quas ad vulgum loquitur, Communem Editionem sequatur; in Tomis, id est, in disputatione majori, Ebraicæ veritate stipatus, & suorum circumdatus agminibus, interdum linguæ peregrinæ quærat auxilia.* Quocirca Scripturæ testimonia ab eo sæpenumero aliter relata reperies, ac in Editionibus concepta sunt, quæ hodie circumferuntur: quod & ex memoriæ perfidia aliquando contigit. Par in Evangeliorum depromtis ab eo locis discrimen occurrit; nam præterquam quod variantes suas lectiones Novi quoque Testamenti Codices habebant, ut hodieque habent; utebatur ad hæc sæpenumero Adamantius Evangelio secundum Ebræos, ut tradit Hieronymus in libr. de script. Eccles. cap. 4. atque inde discrepantiam illam extitisse conjicio.

CAPUT SECUNDUM.

ORIGENIS EXEGETICA ET EPMHNEYTIKA.

Capitis secundi partitio.

SEctionibus tribus hoc caput continetur. I. varia Origenianorum ἐξηγητικῶν genera B
percententur. II. singula Origenis ἐξηγητικά, quorum quidem ad hanc diem memoria
superest, enumerantur. III. agitur de Exegeticis quæ supersunt, deque vetustis ipso-
rum interpretationibus. IV. disputatur de Origenis Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis,
deque vulgata editione Septuaginta Interpretum.

SECTIO PRIMA.

VARIA ORIGENIANORUM ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ GENERA PERCENSENTUR.

I. *Scripturam sacram Ambrosii rogatu Origenes interpretatus est. Confutantur non-* C
nnulli, qui primum Scripturæ sacræ interpretem ipsum fuisse volunt. II. *Dividuntur Ori-*
genis Exegetica in Scholia, Homilias, & Tomos: III. de quibus sigillatim queritur.
IV. *Quid sint ομνείοντες disputatur.* V. *ἰσχυροτέρα pars ἐξηγητικῶν. Epistolas inter Synta-*
gmata collocamus. VI. *Origenes historicum, mysticum, & moralem sensum perscrutari so-*
let. VII. *Cur minor in Novo quam in Veteri Testamento ab Ambrosio dictus sit, investi-*
gatur.

I. A Ntequam varia Origenianorum ἐξηγητικῶν genera percenseam, revocentur in me- D
moriā quæ supra notata sunt, ad interpretandos Scripturæ sacræ libros, Ambrosii
consilium, auctoritate & rogatu Origenem fuisse impulsū, & quasi adactū, ut ami-
ce ab eo ipse expostulat in Commentariis ad Psalm. 1. & ut in quadam Epistola, quam exhi-
bent Cedrenus & Suidas, leviter conqueritur, & ut ipse scribit Ambrosius in Epistola ad O-
rigenem, quam refert Hieronymus in Epistola ad Marcellam,

Confutandus deinde venit nonnullorum error, qui primum Origenem Scripturas fuisse
interpretatum literis prodiderunt. In his Beatus Rhenanus ad Hermannum Archiepisco-
pum Coloniensem ita de Origene disserit: *Quippe hic scriptor, quum quod ingenio perspicaci-*
fimo, & optimis disciplinis omnifariam excolto præditus fuit, tum quod improbo studio sacris moni-
mentis irregulariter, primus quasi glaciem scidit juxta proverbium, in enarrandis Scripturis divinis. E
Quæ vera laus, quamq. copiosa debeat primis quibusq. rerum optimarum auctoribus, nemini ambi-
guum est. Et Sixtus Senensis libr. 4. Biblioth. quilibet ait: *His similibus excitat tunc ubique uti*
voluit, prout dicebat hominem pene ἀντοδιδάκτωρ, & qui primus aggressus esset explanationem omni-
um divinarum Scripturarum, nondum ob ingentem earum difficultatem ab aliquo attentatam. Et
Genebrardus in Epistola ad Carolum IX. cujus hæc verba sunt: *Theologie liquidissimam vel-*
utificaturiginem aperuit, & cum frangi illo Salomonis viro derivavit fontes suos foras. Tum deinde:
Et sane omnium, quorum quidem in divina Scripta Commentarii extant, fuit antiquissimus. Itane
vero? antiquiorne Philone, qui tot scriptis hodieque superstitibus Scripturas sacras expla-
navit? antiquiorne Theophilo Antiocheno, cujus extant Commentaria in quatuor Evange-
lia? Vetusiores quoque fuerunt illo Melito Asianus, qui librum scripserat de Apocalypsi Jo-
hannis; & Rhodon, & Candidus, & Appion, qui tractatus in Hexaëmeron sigillatim compo-
suerunt; & Judas, qui de septuaginta apud Daniele hebdomadibus scripsit. Itaque Am-
brosius ad Psalm. 115. 28. Origenem ait *multorum interpretationes diligenti discussisse indagine:*
quos & sæpe citatos apud eum reperias: velut Homil. 15. in Genes. ubi ait: Nunc interim non
videbitur absq. ratione dici, quod & prioribus nostris quibusdam visum est, Prophetiam quandam in
hoc designatam videri. Et Homil. 13. in Exod. *Arictem etiam ante nos quidam pro furore posuerunt.*
Et Homil. 8. in Levit. *De hoc quidam etiam ante me dixerunt.* Et Homil. 9. in Num. *Quidam tamē*
ex iis qui ante nos interpretati sunt locum hunc, memini quod mortuos dixerūt eos, qui nimitate se-
clerum in peccatis mortui intelliguntur. Et Hom. 26. seq. *Exeundi de Aegypto figuram duobus modis*
accepti, à prioribus nostris, & à nobis sæpe jam dictum est. Et Homil. 8. in Jud. *Memini etiam quandam*
ex prædecessoribus nostris in libellis suis vetulus lane populum dixisse Israël. Et Homil. 10. in Jerem.
ταύτῃ

esse Origenis Scholia, multum is sane errabit. Constant enim illa partim variis interpreta- A
tionibus ex Aquila, Theodotione & Symmacho depromtis; partim lectionibus variis, vel
circa lectionum varietatem observationibus. Neutræ vero pro scholiis Origenis haberi
possunt: non prioris; quis enim putare possit in Tetrapla, quæ Scholiis, ut dixi, succincta
erant, unde & ista sumta sunt, depromtas è diversis Interpretum expositionibus particulas
conjecisse Origenem, cum in iis plenæ ipsæ ac integræ interpretationes haberentur? non
posteriores; utpote in quibus sæpe Origenis, & alicubi etiam Constantini Imperatoris
mentio fiat.

Homilia à Rufino & Hieronymo Tractatus appellantur. Apologia Pamphili à Rufino
conversa: Præcipue vero per eos Tractatus, quos pene quotidie in Ecclesia habebat ex tempore, quos
& describentes notarii ad monumentum posteritatis tradebant. Hieronymus adv. Vigilantium, B
Epist. 75. de Homiliis in Job loquens, quas Hilarius verterat: *Cur Tractatus ejus in Job, inquit,
descriptos habes?* & in Præfatione ad Homilias Origenis in Canticum: *Ilos duos Tractatus,
quos in morem quotidiani eloquii parvulis adhuc lactantibus composuit, fideliter magis quam ornate
interpretatus sum:* & in Proemio Commentar. in Epist. ad Galat. *Scripti enim ille vir (Ori-
genes) in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stromatum suorum li-
brum commaticum super explanatione ejus sermone complevit: Tractatus quoque varios, & Excerpta,
quæ vel sola possint sufficere, composuit.* Nempe Tomos, Homilia, & Scholia significat per
quinque illa volumina, & Tractatus, & Commaticum sermonem res esse diversas: sed
frustras id enim sibi vult Hieronymus, alia in decimum Stromatum librum inserta esse Scho- C
lia, alia seorsum elaborata & descripta. Fallitur Erasmus cum Homilia illas recte dici pu-
tat *Colloquia*, non enim Origenes cum auditoribus colloquebatur, sed auditores alloqueba-
tur; ac proinde melius dicerentur *Alloquia*. In iis phaleras & oratoria pigmenta neglexit
Adamantius; planum vero, familiare, ac simplex, nec valde prolixum, quale facilius patiun-
tur Homilia, dicendi genus persecutus est.

Tomi idem sunt quæ & *ἐπιμνηστικὰ* proprie dicta: nam quamvis hoc nomine affici possint,
quæcunque interpretationis vice funguntur; atque ita non ad Tomos solum, sed & ad
Homilia etiam, & Scholia referri possit ea vox, illamque Editioni nostræ, quæ Tomis &
Homiliis constat, præfixerimus; nihilominus tamen ad Tomos speciatim & proprie perti-
net, iisque nunquam non in antiquis Codicibus tribuitur. Explicationum libros appellat
Rufinus in Prologo interpretationis Commentariorum Origenis in Num. In iis Origenes D
Ebraica veritate stipatus, & suorum circumdatus agminibus, peregrinæ interdum linguæ
quarebat auxilia, ut tradit Hieronymus in Proem. Quæst. Ebraic. in Homiliis autem Com-
municem Editionem sequebatur, ut superiore Sectione notatum est.

IV. Interpretationes præterea Origenis quasdam, *σημειώσεις* appellatas reperio. Utrum
Scholiis an Exegeticis proprie dictis vox ea tributa sit, quærendum est. Hieronymus Scho-
liis manifeste tribuit Proem. in 1. Comment. Isaia: *Feruntur, inquit, & alii sub nomine ejus
(Origenis) de visione τετραπλῶν duo ad Gratiam libri, qui plenographi putantur, & viginti quinque,
Homilia, & σημειώσεις, quas nos Excerpta possumus appellare.* Excerpta igitur, seu *ἐξήληα*, ea sunt
σημειώσεις. At Philocalia cap. 26. postquam prolixum Origenis fragmentum in Exod. 10. 27.
prolatum est, verba hæc sequentibus aliquot fragmentis præfiguntur: *καὶ πάλιν ἐν ἄλλῃ τῇμ
ἐν ταῖς αὐταῖς εἰς τὴν ἐξοδὸν σημειώσεων.* Igitur *σημειώσεις* constabant Tomis; igitur quæcunque
hoc Philocalia capite fragmenta in Exodum representantur, petita sunt ἐκ τῶν σημειώσεων. Ea
vero neutiquam pro Scholiis habere possunt, sed iustorum Commentariorum vicem ex-
plent: ea est rerum ac verborum ubertas & copia.

Ego quidem *σημειώσεις* generale vocabulum esse puto, quo Tomi & Scholia continentur,
σημειώσεις est, adnotare, commentarium scribere, scriptum aliquod ad aliud adjicere, adscribere,
σημειώσεις, adnotatio, commentarius, qui quid ad aliud scribendo adicitur, cuiusmodi sunt Scho-
lia, & Commentarii qui ad oram librorum adtexi solent. Ita intelligendus Eusebius lib. 5.
Histon. cap. 20. cum *χαρις αὐτῷ σημειώσων* appellat obrestationem quandam quæ ad finem li-
bri Irenæi *ὅτι ὁ δὲ δὲ* præter contextum adjecta erat. Inde lux quoque alteri ejusdem Eu- F
sebio loco lib. 6. cap. 16. ubi de Hexaplis Origenis agens, deque variis quibus illa constabant
interpretationibus, ita scribit: *ταύτας δὲ ἀπ᾽ αὐτῶν συνιστάσαν, διελών τε πρὸς κώλον, καὶ αὐτῶν
ἀπὸ θεῶν ἀλλήλων, καὶ καὶ αὐτῶν τῶν ἐβραίων σημειώσεων, τὰ τῶν λεγομένων ἐξαπλῶν ἡμῖν ἀντίγραφα καὶ ἀποστολῶν.*
His omnibus in unum ab eo collectis, & per cola divisis, ac invicem è regione oppositis, cum He-
braicum præterea contextum adscripsisset, exemplaria nobis Hexaplorum, uti appellari solent, reli-
quit. Quod Eusebius *σημειώσων ἐβραίων* dixit, commodius *ἀπὸ θεῶν τῶν ἐβραίων* ἐκλήσεις Epipha-
nius nuncupavit, quasi dicas, *adjunctiones, adjectiones*. Optime quoque Nicephorus
ἀπὸ σημειώσων reddidit, hoc est, *descriptionem ad aliud additam*; addita enim Præpositio notat
esse τῶν πρὸς τι. Cum ergo Scholia & Commentaria, alterius scriptionis explicandæ gratia
scribi

A scribi solcant, eique saepe adiungi & ad oram adtexi, propterea *σημειώσεις* recte dicta sunt: neque immerito Philocalia textores hoc vocabulum Commentariis, Hieronymus Scholiis tribuere.

V. Communi quoque *ἑρμηνείων* titulo Tetrapla, Hexapla, & Octapla Origenis completitur, quæ proprio vocabulo *ἑρμηνεύματα* appellare possis. Cum enim ex variis Scripturæ conflata sint interpretationibus, in eum venire debuerunt censum, quo quæcunque ad interpretandam Scripturam elaboravit Adamantius, continentur. Huc adiciit Epistolas Sixtus Senensis, quod propositas sibi circa Scripturæ illustrationem quaestiones rescribendo Origenes dissolverit. At cum alia quoque per Epistolas argumenta tractasse ipsum constet, velut cum ad Philippum Imperatorem, vel ad conjugem ipsius Severam, vel ad Fabianum

B Papam fidei suæ profitendæ causâ scriberet, merito inter Syntagmata Epistolas ipsius coniciendas censuimus.

VI. Qui interpretandis Scripturis triplex *ἑρμηνείων* genus adhibuit Origenes, is triplitem ex illis sensum eruere, ac investigare consuevit; historicum, quem & literæ sensum appellant, mysticum, & moralem. Sic ille Homil. 17. in Genes. ubi agit de benedictionibus Patriarcharum: *In ipso autem corpore & serie verborum, neque benedictiones tantum, neque futurorum sola prænuntiatio, quantum mores vel propositum eorum, vel etiam quedam ab eis gesta notabiliter arguuntur. Quæ res nobis tripartitam (ut in aliis fecimus) explanationis materiam subicit, ita ut benedictiones historiae locum servant; prophetia vero mysticum atque dogmaticum, quorum correctio atq. obijurgatio moralem dirigat stylum.* Quod idem in fine ejusdem Homiliæ repetit. Ab historico autem sensu ad mysticum, à mystico ad moralem fere progreditur; quamvis hunc ordinem pervertat nonnunquam, literam aliquando negligat, à morali expositione ad mysticam quandoque transeat. Quæ quoniam supra luculenter tractavimus, hæc obiter tetigisse sufficiat.

VII. Finem huic imponemus Sectioni, adducentes illud Ambrosii è libr. 5. Epist. 43. *Et sciam, quod nihil difficilius sit, quam de Apostoli lectione differere, cum ipse Origenes longe minor sit in Novo, quam in Veteri Testamento.* Cujus rei causas quaerenti mihi id succurrit, ætate Origenis pluribus Commentariis, interpretationibus, dissertationibus, Traditionibus illustratum fuisse Testamentum Vetus, quam Novum, cujus reconditiores sententiæ perpaucorum industria fuerant ad hoc tempus investigatæ; proindeque Instrumentum Vetus tractantem Adamantium majorem fuisse in luce versatum, quam cum Novo explicando operam suam navaret. Huc accedit antiquæ Legis abrogatas ceremonias & judicia enarrantem, minore periculo in allegorias excurrisse, & destruxisse literam, quam cum Christi decreta, & sanctiones Apostolorum, dogmatum suorum novitate depravaret.

SECTIO SECUNDA.

SINGULA ORIGENIS ΕΗΡΜΗΤΙΚΑ, QUORUM AD NOS PERVENIT NOTITIA, ENUMERANTUR.

E I. Enumerantur Origenis Exegetica in Pentateuchum; II. in Josue, Judices, Libros Regum, Paralipomenon, Esdræ, & Job: III. in Psalterium: IV. in Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum: V. in majores Prophetas quatuor: VI. & in minores Duodecim: VII. item in Matthæum, Lucam, Johannem, & Acta Apostolorum: VIII. Epistolas Pauli, & Apocalypsin.

F I. Postquam varia Origenianorum Exegeticæ genera percensuimus; singulas nunc exegeticas lucubrationes enumerare decet, quarum ad nostram ætatem notitia pervenit. Nam ex ingenti hac, quam diximus, scriptiorum congerie, non modo pars intercidit maxima, sed multarum etiam tituli ac nomina obsoleverunt. Quarumcunque ergo memoria aliqua in Veterum scriptis servata est, eas recensebimus sigillatim, & juxta librorum Scripturæ sacræ ordinem digeremus.

Scribit Epiphanius, ex eoque Cedrenus, & Suidas, singulos Scripturæ sacræ libros Origenis studio fuisse interpretatos. Auspicandum à Genesi, quam tredecim Commentariorum libris, & mysticarum Homiliarum libris duobus explicasse ipsum testatur Hieronymus apud Rufinum Inveſt. libr. 2. Idem Quæst. 1. ad Damas. narrat, Adamantium duodecimum & decimum tertium librum Commentariorum suorum in Genesin huic loco exponendo consecrasset: *omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur.* Hinc emendandus Eusebius cujus libro 6. Hist. cap. 24. hæc leguntur; *καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τῷ βιβλίῳ, ὁ ὁρισμὸς ὅτι ὅς τις* Gen. 4. 14.

πάντα, ἢ μόνον τὰς ἀπὸ τοῦ ἐννὰ δυνάει ἢ τῶν ἀντιθέτων διὰ τὴν ὑπερβαίνειαν. *In nono autem Commentario. A*
rum in Genesin (sunt autem omnino duodecim) non solum eos qui nonum precedunt, ostendit Ale-
xandria fuisse compositos. Eusebium secutus est Suidas. Saep autem in numerorum notis la-
buntur librarii; inde fortasse error, adscripto ἑ pro θ. vel certe in eo Codice quo ute-
batur Eusebius, in unum coaluerunt posteriores libri duo, utpote qui circa idem argumen-
tum versarentur.

Septendecim Homilias in Genesin hodieque superstites Rufinus Latino sermone dona-
vit: diversas illas esse à mysticis Homiliis infra ostendemus. Idem certe Hieronymus in E-
pistola 126. ad Evagrium, scribit Origenem in prima Homiliarum in Genesin de Melchise-
dec disseruisse: cuius cum nulla habeatur mentio in prima Homiliarum quæ supersunt,
concluditur vel respexisse Hieronymum ad priorem Mysticarum Homiliarum, vel plures **B**
alias Homiliarum in Genesin collectiones extitisse.

Fragmenta aliquot è Tomis Origenis in Exodum vigesimo sexto Philocaliæ capite con-
tinentur. In eundem præterea librum, & in Leviticum Excerpta seu Scholia scripsisse
Rufin. In- cum tradit Hieronymus apud Rufinum. Duodecim vero Homilias in priorem hunc Scri-
veit. lib. 1. pturæ librum, sexdecim in postremum Rufinus Latine refudit. Aliud ex Homilia secunda
in Leviticum fragmentum habetur Philocaliæ primo capite, cuius ne apicem quidem in
Homilia Latine editionis secunda, aliisve reperias. Ex quo facile intellectu est plures quo-
que in Leviticum Homiliarum collectiones fuisse. Id ex eo etiam probatur, quod cum
Homilia 4. dicat Origenes se jam supra de lineis vestibus sæpe egisse, & Homilia 6. sparsim
se & sæpe de consecratione Sacerdotis & unctione disseruisse, nihil tamen ejusmodi in su-
perioribus penitus extet. An ex Homiliis autem extemporalibus depromptum sit fragmen- **C**
tum istud primi Philocaliæ capitis ex Homilia 2. in Leviticum, an ex elaboratis per otium,
(cuiusque enim generis Homilias profudisse Origenem demonstrabimus infra) in-
certum est.

Præter Homilias octo & viginti in Numeros, Scholia quoque edidisse eum tradit Ru-
finus: sed in unum ita cum Homiliis permixta sunt ab hoc Rufino, cum Latine utraque ex-
poneret, ut pro eodem haberi possent: *Quæcunque, inquit, in Numerorum libro, sive Homi-*
liatico stylo, sive etiam ex his quæ Excerpta appellantur, scripta reperimus, hæc perurgente te Romana,
ut potuimus, voce ex diversis in unum ordinem collecta digessimus. Hieronymus in interpreta-
tione duodecimæ Origenis in Jeremiam Homiliæ notat de sacerdotalibus benedictionibus
Adamantium disseruisse. Nihil autem hujusmodi in Rufiniana collectione comparet. Igi- **D**
tur vel Homilias istas pro consuetudine sua decurtavit & interpolavit Rufinus; vel aliquæ
jam ipsius ætate exciderant.

Sele aliquando in Deuteronomium disseruisse Origenes declarat Hom. 8. in Luc. Eun-
dem vero librum explanaturum se affirmat Tom. 32. in Johann. Octo in eum Homilias
Origenis commemorat Cassiodorus libr. de institut. divin. Scripturar. cap. 1. *Reliqui etiam*
vobis in Deuteronomium sermones octo (Origenis) in quibus est minuta nimis & subtilis expositio.
Rufinus in Prologo ad Uraicum: *Iam enim ex omnibus, quæ in Lege scripta reperit, sola ut puto*
in Deuteronomio desunt Oratiuncula, quas si Dominus juxerit, & sanitatem dederit oculis, cupimus
reliquo corpori sociare. Porro memoratos in Pentateuchum Tomos significavit Hierony- **E**
mus, cum Ambrosium dixit Origenis Hexæmeron compilasse.

II. Viginti sex Homilias in Josue ex tempore ab Adamantio sene recitatas, & industriè
Excerptorum servatas Rufinus Latine reddidit. Fragmentum ex Homilia 20. duodeci-
mum Philocaliæ caput repræsentat. Homilias novem in Judices Latinis itidem verbis re-
tulit Rufinus. Origenes in Prologo Commentariorum in Canticum Canticorum, agens
de Cantico Deborah ita scribit: *Verum & de his plenius in illis oratiunculis quas de libello Iudicum*
edidimus, disserta reperies. Atqui ex oratiunculis in Judices quæ supersunt, sexta Canti-
cum Deborah explanat. Verisimile ergo est, has ipsas Homilias designari ab Origene, pro-
indeque ab eo ipso fuisse editas, non ex tempore conceptas & recitatas. In libros Regum
duæ omnino Homiliæ supersunt: prior in 1. Reg. cap. 1. & 2. altera in 1. Reg. 28. in qua de
Engastrimytho disputatur. Priorem Latina habet Origenis editio; alteram è Vaticanis **F**
membris Allatius eruit. Homilia insuper tertia in Josue ait Origenes se aliquando de
duabus meretricibus, quarum litem Salomon disceptavit, in Ecclesia ad populum disse-
ruisse. Cassiodorus præterea in libro de institutione divinarum Scripturarum, cap. 2. affir-
mat se quatuor Origenis Homilias in primum librum Regum invenisse; unam in li-
brum secundum; & unam, eamque prolixam in librum secundum Paralipomenon.
Idem cap. 6. narrat, vias sibi in duos Esdræ Libros singulas Origenis Homilias, quæ à Bella-
tore Presbytero Romana oratione explicatae sunt. Jobum multis Homiliis Origenes
exposuit. Sic Eustathius Antiochenus in Diagnostico de Engastrimytho: *ἡ δὲ διὰ τὴν πο-*
λὴν ἀπορομὴν ἰσὺς, . . . μετῴρω. εἰς τὰς διὰ τὴν ὁμιλίαν ὁμιλίαν καὶ τὴν ζῶσαν. Cum de misero
166

A *Iob Homilias habuisset, in Filiarum nomina sublimi oratione excurrens, aniliter eo in argum-
verfatus est.* Has Homilias ad sensum fuisse ab Hilario conversas tradit Hieronymus in Ca-
talogo Scriptor. Eccles. & Epist. 75. adv. Vigilantium, ubi & id apponit: *Cur Tractatus ejus*
(Origenis) *in Iob descriptus habes, in quibus contra Diabolum, & de Stellis, caeloque disputans, quæ-*
dam locutus est que Ecclesia non recipit?

III. Psalterium Origenes triplici expositionum genere illustravit, Commentariis, Ho-
miliis, & Scholiis. Primum illum inter Græcos integram Psalmorum corpus multis volu-
minibus explicasse proditum est ab Hieronymo Epist. 89. ad August. quod de Commenta-
riis intelligo. Ex his multa vel imitatum, vel interpretatum fuisse Hilarium idem auctor est;

B *qui & septem à Tomis illis se Latinis verbis expressisse refert, à Psalmo nimirum decimo ad
decimum sextum. Idem etiam libr. 1. Apolog. adv. Rufin. cap. 3. Octogesium quoque, nonum
Psalmum, inquit, qui scribitur, Oratio Moysi, hominis Dei, & reliquos undecim, qui non habent ti-
tulos, secundum Huilli expositionem, ejusdem Moysi putat (Origenes) nec designatur Ebraam
Scripturam interpretans, per singula loca quid Ebraeis videatur inferere.* Ea porro Commentaria

instigante Ambrosio suscepta, eidemque inscripta fuisse ex fragmento intelligimus, quod
habet Epiphanius Hær. 64. cap. 7. Tractatus Origenis in Psalterium centum & quinquagin-
ta vidisse se asseverat Trithemius in libr. descript. Eccl. Novem Homilias in Psalmos 36. 37.

38. Romano sermone Rufini opera donatas Latina Origenis habet editio. De Psalmorum
illorum expositione ita Rufinus in Prologo: *Idcirco tibi eam, Aproniane fili charissime, in novem
oratiunculas, quas Græci Homilias vocant, velut in uno corpore digestam in Latinum transtuli.*

C *Eam in novem Homilias digestam se transtulisse dicit, non in novem Homilias digestisse;*
contra quam Erasmo, & Sixto Senensi visum est. Ex Homilia præterea in Psalm. 82. fragmen-

tum historia: suæ inseruit Eusebius: & Homiliam in Psalmum centesimum laudat ipse Ori-
genes Homil. 15. in Jos. Denique brevis Scholiis Psalterium fuisse ab Origene annotatum
affirmat Hieronymus sive quisquis est Auctor Comm. in Psalm. in Proem. Proxime, inquit,

D *cum Origenis Psalterium, quod Enchiridion ille vocabat, strictis & necessariis interpretationibus an-
notatum in commune legeremus, simul uterque deprehendimus nonnulla eum vel perstrinxisse levi-
ter, vel intacta penitus reliquisse; de quibus in alio opere latissime disputavit, quod scilicet non pu-
taret rem magnam brevi sermone concludere. Et deinde: Non quod putem à me posse dici que ille
præterit; sed quod ea que in Tomis vel Homiliis ipse disseruit, vel ego digna arbitror lectione, in
hunc angustum Commentariolum referam.* Quibus Tomi Origenis, Homiliae, & Scholia in
Psalterium singulatim notantur.

IV. Ex ejus Commentariis in Proverbia Salomonis particulas duas depromsit Pamphi-
lus in Apologia. Catena quoque manuscripta Bibliothecæ Mazarinianæ in Lucam, ad cap. 8.

v. 4. inigne fragmentum indidem expromit. Ipsius explicationum in Ecclesiasten scribit
Sixtus meminisse Methodium in libro de resurrectione. Quod equidem in fragmentis, quæ
apud Epiphanius, & Photium extant, nusquam reperio. In Canticum Canticorum mul-
tum laboris & studii contulisse ipsum testatur Gregorius Nyssenus. Commentarios quidem
& Homilias in hunc librum dedit. Commentarii duplices fuerunt: Parvum Tomum ju-
venis scripsit, è quo laciniam capiti septimo Philocaliæ intextam deprehendas: annis vero

E *provehior decem composuit Tomos, quos memorabili elogio Hieronymus exornavit, in
Prologo ad Damasum, suæ interpretationi duarum Origenis Homiliarum in Canticum
præfixo: Origenes, inquit, cum in cæteris libris omnes vicerit, in Cantico Canticorum ipse se vicit:*

*nam decem voluminibus explicitis, quæ ad viginti usque versuum millia pæne perveniunt, primum
Septuaginta Interpretes, deinde Aquilam, & Symmachum, & Theodotionem, & ad extremum Quin-
tam Editionem, quam in Actio littore invenisse se scribit, ita magnifice, aperteque disseruit, ut inde
mihi videatur in eo completum esse quod dicitur: Introduxit me Rex in cubiculum suum. Horum
Commentatorum pars non contemnenda in Editione Latina hodieque superest, sed male
in Homilias distributa, ut ostendimus inferius, cum de superstitibus Origenis Operibus erit
agendi locus. Homilias autem in Canticum duas Hieronymus Latine explicavit, quas, ut ipse
ait, in morem quotidiani eloquii parvulis adhuc lactentibus (Origenes) composuit.*

F *V. Isaiam Adamantius Commentariis, Homiliis, & Scholiis interpretatus est; & Com-
mentariorum quidem triginta libris, Homiliis viginti quinque. Hieronymus libr. 1. Apolog.
adv. Rufin. cap. 3. Certe etiam Origenes Patriarchen Huillum, qui temporibus ejus fuit, nominat;*

*& tricesimum tonum in Esaiam, in cujus fine edisserit: Ve tibi civitas Ariel, quam expugnavit Da-
vid, illius expositione concludit; ut cum aliter prius sensisse se dicat, doctum ab illo, id quod est verius,
constitetur. Et in Proemio ad primum Commentariorum suorum in Isaiam librum: Scripsit
in hunc Prophetam juxta Editiones quatuor, usque, ad visionem quadrupedum in deserto Origenes tri-
ginta volumina, è quibus vicesimus sextus liber non invenitur. Feruntur & alii sub nomine ejus de
visione regantis duo ad Græcam libri, qui pseudographi putantur; & viginti quinque Homiliae: &
improvisæ quæ nos Excerpta possumus appellare. Plura autem scripsisse illum persuadere possunt*

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

h h hæc

Euseb. libr.
6. Histor.
cap. 32.

Sixt. lib.
Bibl. in
Cyrillo.

Hier. Pr
æm. Co
ment in
Malach

allegoric interpretatione verſatus eſt.
 VII. De Origenis Exegeticis in Matthæum id habet quoque Hieronymus: *Legiſſe me ſa-*
teor ante annos plurimos in Matthæum Origenis videnti quinque volumina, & totidem ejus Homilias,
Commaticumq; interpretationis genus: hoc eſt, Commentarios, Homilias, & Scholia. Toti-
dem ejus Commentarios numerat Euſebius libr. 6. Hiſtor. cap. 36. Quapropter mendoſa
eſſe

A esse liquet hæc verba è Prologo Hieronymi, qui præfixus est Latinæ interpretationi Homiliarum Origenis in Lucam; *Siquidem illud quod olim Roma sancta Blasilla flagitaverat, ut 36. Tomos illius in Matthæum, & quing. alios in Lucam, & 39. in Iohannem nostræ lingue traderem.* Legendum enim: 25. Tomos illius in Matthæum. Corruptam lectionem Erasmus, Sixtus Senensis, & Josias Simlerus ac Conradus Frisius secuti sunt. Mendosa quoque illa in Rufini Invektiva 2. in Hieron. in quibus viginti sex Origenis in Matthæum libros ab Hieronymo commemoratos fuisse refert; quem etiam errorem secutus est Vincentius Bellovacensis Specul. Doctrinal. libr. 18. cap. 43. Bonam illorum partem Græce repræsentavimus, meliorem tempus consumpsit. Misere vero deformata sunt, quæ Latinis Editionibus continentur. Inter Homilias quæ in diversos inscribi solent, septem circa Matthæi interpretationem versantur, sed quoniam incerti sunt auctoris & fidei, suo loco excutientur.

B Quinque Tomos Origenis in Lucam Hieronymus commemorat, Novem vero & triginta ejusdem Homilias in hunc Evangelistam Latina oratione expressit, quibus pepercitantorum inclementia, Tomis consumptis. Plures vero ab Origene fuisse conscriptas cui suspicere faciunt postremæ sex, quæ cum continuatum in superioribus ordinem non teneant, & majori numero videntur detractæ. Facit & ipse Origenes Tomo 13. in Matth. pag. 333. ubi quædam a se in Homiliis in Lucam scripta narrat, quorum nulla in superstitibus Homiliis apparent vestigia. Comment. in Joh. Tomos triginta duos Adamantius edidit, Ita Rufinus Invekt. 2. in Hieron. *Interim Origenis libros, ut supra diximus, in omnem admirationem extollit, & dicit, quod si eos interpretetur Romana lingua, cognoscat quantum boni & ante nescierit, & scire nunc cepit, id est, in Matthæum, inquit, viginti sex libros (lege, viginti quinque) & in Lucam quinque, & in Iohannem triginta duos.* Inde est quod in Codice Commentariorum in Iohannem quo usus est Ambrosius Ferrarius novem interruptæ seriei Tomi in 32. Tomos fuerant distributi. Emendetur ergo locus ille Prologi Hieronymi ad Homilias Origenis in Lucam a se conversas: *Siquidem illud quod olim Roma sancta Blasilla flagitaverat, ut 36. Tomos (lege 25. Tomos) illius in Matthæum, & quinque alios in Lucam, & 39. in Iohannem nostræ lingue traderem.* Lege 32. in Iohannem; non ut legisse videtur vir eruditus, *triginta quatuor.* Scribit Eusebius ex universa hac Commentariorum mole duos & viginti duntaxat libros suo ævo extitisse. His vero temporibus vix super sunt novem. Duæ præterea in Iohannem reperiuntur Homiliae inter eas quæ in diversos inscribuntur; sed quoniam de ipsarum Auctore non constat, de ipsis alias questionem habebimus. De Expositionibus in Acta Apostolorum unum illud quod scribam habeo, aliquot Homilias in illa fuisse ab Origene lucubratas: caput siquidem Philocaliæ septimum claudit exiguum fragmentum è quarta Homilia in hunc librum.

VIII. Ad enodandas Pauli Epistolas ingentem operam & laborem Origenes contulit: præcipue vero circa Pauli Epistolam ad Romanos summam adhibuit diligentiam; nam quæ in Latina Editione à Rufino conversæ extant, vix mediam Commentariorum exæquant partem, quos in eam Epistolam ediderat. Rufinus in Præfatione ad Heraclium interpretationi suæ præfixa, *Suades, inquit, ut nostra voce quindecim ejus (Origenis) volumina, quibus Epistolam Pauli ad Romanos disseruit, explicemus.* Ita legerunt & ediderunt Merlinus, Erasmus, & Genebrardus: inde Sixtus Senensis scripsisse Origenem dixit in Epistolam ad Romanos

E Commentariorum libros quindecim. At eos viginti numero fuisse asserit Calliodorus libr. de institut. divinar. scriptur. ita loquens: *Sancti Pauli prima omnium & admirabilior destina. ta cognoscitur ad Romanos, quam Origenes viginti libris Græco sermone declaravit: quos tamen supradictus Rufinus in decem libros redigens, adhuc copiose transtulit in Latinum.* Confirmatur illud ex his Rufini verbis in Præfatione mox laudata: *Addis autem ne quid laboribus meis desit, ut omne hoc quindecim voluminum corpus, quod Græcus sermo ad quadraginta fere, aut eo amplius milliæ versuum produxit, abbreviet, & ad media, si fieri potest, spatia coarctem.* Igitur Rufini interpretatio media circiter pars est Origeniani Operis; atqui hæc interpretatio decem complectitur libros; viginti ergo opus Origenianum complectebatur. Igitur pro quindecim legendum apud Rufinum viginti. Addit deinde Rufinus interpolata fuisse Commentaria Origenis, & in omnibus fere Bibliothecis defuisse aliquanta ex ipso corpore volumina. Epistolam ad Corinthios priorem latissime interpretatum esse ipsum, ait Hieronymus Epistol. 52. ad Pammach.

F Id confirmatur ex ipsius Origenis Homilia 17. in Luc. in qua se disseruisse ait in hujus Epistolæ caput 1. vers. 2. Epistolam quoque ad Galatas Commentariis, Homiliis, & Scholiis explicavit. Testis Hieronymus: *Scripsit ille vir (Origenes) in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stromatum suorum librum commentario super explanatione ejus sermone completit; Tractatus quoque varios, & Excerpta, quæ vel sola possint sufficere, in Epistolam composuit.* Hæc verba repetit subinde Epistol. 89. ad Augustinum; tum subjungit paulo post: *Hanc autem explanationem, quam primus Origenes in decimo Stromate con libro, ubi Epistolam Pauli ad Galatas interpretatur, & ceteri deinceps Interpretes sunt secuti, &c.* Docet nos etiam Hieronymus tribus voluminibus Epistolam ad Ephesios eundem illustrasse, ipsumque se fuisse secutum;

Erasm. in
Censur.
lib. Orig.
Sixt. Bibl.
lib. 4.
Ios. Siml. et
C. Fris. in
Epist. Bibl.
Gessner.

Hier. Pro-
log. in Ho-
mil. Orig.
in Luc.

Euseb. lib.
6. Hist.
cap. 24.

Hieron. in
Proem.
Comment.
in Epist. ad
Galat.

tum; quod iterat libr. r. Apol. adv. Rufin, cap. 4. & 5. Fragmentum è libro tertio in Epistolam ad Colossenses adducit Pamphilus in Apologia. In priorem ad Thessalonicenses Epistolam ἐκ τῆς τρίτης edidisse Origenem discimus ab Hieronymo, cuius hæc verba sunt Epistol. 152. ad Minerium & Alexandrum: *Origenes in tertio volumine ἐκ τῆς τρίτης Epistole Pauli ad Thessalonicenses prima, post multa quæ vario prudentique sermone disseruit, hæc intulit: de quibus nulli dubium est Acacium pleraque libasse.* Atque hæc ἐκ τῆς τρίτης libr. 2. contra Celsum laudantur. Decerptis è libro Origenis in Epistolam ad Titum lacinii locupletavit Apologiam suam Pamphilus, easque ita commendavit: *Quæ quidem non in publico dicta sunt ab eo, id est, in communi Ecclesia auditorio, ne forte putetur propter audientes favorem apertum sermonem: sed ex illis hæc libris protulimus, quos in secreto apud semetipsum nullo arbitro intercedente dictabat.* Denique in Epistolam ad Ebræos Commentaria & Homilias emisit. Commentariorum fragmentis in Apologia usus est Pamphilus. Quæ si quis ex Homiliis profecta esse velit; sciat ille, nulla ex Homiliis testimonia Pamphilum hoc Opere protulisse: id ipse asseverat: *Incipientes igitur indicis scriptorum suorum ostendere quid de singulis senserit, ex his præcipue libris testimonia congregabimus, quos accusatores ejus quam maxime criminantur, id est, quos per spatium & quietem in secreto conscripsit; hos enim asserunt maxime à predicatione Ecclesiastica dissepere.* Quamvis autem Homilias aliquot per otium, ut dixi, lucubraverit, in secreto tamen conscripæ dici non possunt, quæ ad id conscribebantur, ut populo universo audiente recitarentur. Homilias autem Origenis in illam ad Ebræos Epistolam allegat Eusebius libr. 6. Hist. cap. 25. Utrum Apocalypseos mysteria scripture aliqua Adamantius aperuerit, incertum est; constat illud modo, mente id destinasse ipsum, cum Matthæum interpretaretur, in senecta nempe ætate; Tractatu quippe 30. in Matth. futurum pollicetur, ut ad libri hujus enodationem animum aliquando appellat. Quod si spem fecellit eventus, consilium morte peremptum crediderim. Tradit certe Epiphanius, ut supra dictum est, propositum fuisse Origeni Scripturam universam enarrare.

Epiphanius.
Hær. 64.
cap. 3.

SECTIO TERTIA.

DE ORIGENIS EXEGETICIS QUÆ SUPERSUNT, DE QUÆ VETUSTIS IPSORUM INTERPRETATIONIBUS.

I. De Exegeticis in Genesin, II. Exodum, III. Leviticum, IV. & Numeros: V. in Josue, Judices, Reges, VI. Psalmos, & Proverbia: VII. Canticum Canticorum: VIII. Isaiam, IX. Jeremiam, X. Ezechielem, XI. & Oseam, XII. in Matthæum, XIII. Lucam, XIV. Johannem, & Acta Apostolorum: XV. & in Epistolas ad Romanos, Colossenses, Titum, & Ebræos.

EX immenso Origenianorum ἐκ τῆς τρίτης numero, ne brevis hæc quidem, quam recensuimus, series ab injuria temporum fuit immunis; maxima siquidem scriptiorum illarum pars intercidit, adeo ut perpaucæ admodum vetustatis subterfugerint invidiam, & velut laceræ è naufragio tabulæ ad nos transmissæ sint. Laceras dixi, nam vel truncatæ, & magna sui parte mutilatæ, & male mulctatæ sunt, vel perversis interpretationibus deformatæ. Attamen ut in aurificum officinis pretiosa ipsa scobs est, & studiose colliguntur ramenta; ita nos aureas magni Origenis reliquias, quoad ejus fieri poterit, è tenebris ac pulvere vindicemus. Initium erit à Genesi. Hanc diximus superiore sectione tredecim Commentariorum libris fuisse ab Origine expositam. Ex his fragmenta duo libris suis de præparatione Evangelica Eusebius inferuit: prius extat libr. 7. & capitis prioris Geneseos versum duodecimum explicat; Commentariorum autem partem esse ex stylo arguitur: posterius illustrat capitis ejusdem versum decimum quartum, jacet autem in libro sexto Eusebii. Habetur etiam in Philocaliæ capite 22. fragmenti hujus pars aliqua, unde discimus è tertio Tomo Commentariorum Origenis depromptum illud esse. Aliud præterea reperitur Philocaliæ cap. 14. ubi ex eodem Tomo petitum id esse significatur. Ex horumce librorum Præfatione exiguum fragmentum, & aliud quoque è libro primo recitat Pamphilus in Apologetico. Scripserat Origenes Homiliarum mysticarum in Genesin libros duos: illarum partem esse septemdecim eas quæ supersunt arbitratus est Sixtus Senensis. Huic ego nequiquam assentiri possum: Homiliæ enim quas habemus, ex tempore videntur fuisse pronuntiatae, & ab actuariis in literas relatæ; mysticæ vero meditate per otium elaboratæ, & ab Origene ipso editæ sunt. Editio Merlini Hieronymo tribuebat earum interpretationem quæ supersunt; hanc Rufino deberi agnoverunt Erasmus & Ge-

A & Genebrardus. Id probatur ex ipsius Prologo ad Ursacium: *Nam & promississe me memini, ut si qua sint Adamantiensis in Legem Moysi dicta colligerem, atque ea Latino sermone nostris legenda transferrem: & deinde: Igitur ut possum quæ injunxisti, explicare contendo. Iam enim ex omnibus quæ in Lege scripta reperi, sole ut puto in Deuteronomio desunt oratiuncula.* Atqui Latine redditas habemus Homilias in quatuor priores libros Pentateuchi; quis ergo Rufinum Interpretem ausit inficiari? Probat ipsum hoc Peroratio subiecta interpretationi Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, quam Rufino adscribendam esse suo loco docebitur: is in ea se Origenis Homilias in Genesin, Exodum, & Leviticum Latine convertisse scribit. Nulla itaque adhibenda est fides antiquo Codici Bibliothecæ Regiæ, in quo illa ipsa de qua agimus Homiliarum Origenis in Genesin interpretatio Hieronymo adscribitur.

B Observet interim Lector, postremam Homiliam bona sui parte esse mutilatam; nam omnes Patriarcharum benedictiones pro instituto non persequitur, & solenni caret clausula, quam Homiliis suis omnibus Origenes imponere consuevit.

II. Commentariorum in Exodum laciniæ aliquot vigesimo sexto Philocaliæ capiti Basilii & Gregorius intexuerunt. Homiliæ vero duodecim Latina editione continentur. Nomen Interpretis adscriptum non est, sed ex Prologo Rufini ad Ursacium, & ejusdem Peroratione ad interpretationem Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, quæ mox laudavimus, manifestum est non alium Interpretem quam Rufinum quæri debere; id quod vel ex ipsa styli similitudine statim deprehendas. Fallitur ergo Sixtus Senensis Hieronymo interpretationem hanc tribuens.

C III. Ad interpretationem Homiliarum Origenis sexdecim in Leviticum Rufino itidem adjudicandam, & arguendum Sixtum qui eam Hieronymo adscribit, valere debent eadem argumenta. Qualiter autem in interpretandis Homiliis illis, & quæ in Genesin, & quæ in Exodum habitæ sunt, se gesserit Rufinus, id ipse declarat in Peroratione mox citata: *Fateor namque, Heraclei frater amantissime, quod dum tuis desideriis satisfacere cupio, oblitus sum pæne mandati quo precipitur: Onus supra vires tuas ne levaveris: quam vis nobis nec in cæteris quæ te insistent, imo potius pensum diurni operis exigente, in Latinum vertimus, defuerit plurimus labor, dum supplere cupimus ea quæ ab Origene in auditorio Ecclesiæ ex tempore, non tam explanationis, quam adificationis intentione perorata sunt: sicut in Homiliis, sive in Oratiunculis in Genesin & in Exodum fecimus, & præcipue in his quæ in librum Levitici ab illo quidem perorandi stylo dictata, à nobis vero explanandi specie translata sunt. Quem laborem adimplendi quæ deerant idcirco suscepimus, ne pulsata quæstiones & relicta, quod in Homiliatico dicendi genere ab illo sæpe fieri solet, Latino Lectoris fastidium generarent.* Egregium scilicet Interpretem, de suo quidquid libitum est largientem. Hoc illi debemus tamen, quod legitimo suo auctori restituta sunt; quæ inter Cyrilli Opera falso venditabantur. Itaque Bellarminus, qui lib. 4. de verbo Dei, cap. 11, essentia Origenis definire non ausus fuerat, easdem in libro descriptor, Eccles. absque hæsitacione huic attribuit. Unde explodendus Heterodoxus quidam, qui eas posuit nuper inter Opera Origenis supposititia. Cæterum primum Philocaliæ caput fragmentum exhibet ex Homilia secunda in Leviticum, quæ quidem ab Homilia secunda Rufinianæ collectionis plane diversa est. Decurtatam ea particula & mutilatam à Rufino Homiliam hanc opinati sunt quidam; sed multo verisimilius est plures fuisse Homiliarum istarum collectiones, & in una quidem secundum tenuisse locum Homiliam illam, unde prodiit Philocaliæ fragmentum, quæ à Rufiniana collectione abfuerit. Homilias quidem in Numeros, quæ supersunt, à se collectas & digestas Rufinus ipse prædicat, ut mox dicemus. Homiliæ in Jeremiam ab Hieronymo Latine redditæ, alio ordine in Editione Latina, quam in Codicibus Græcis collocatae sunt: quod & alibi factum observabimus. Idem itaque Homiliis in Leviticum contigisse, & pro Interpretum, studiosorumve libita variis modis fuisse selectas, & ordinatas existimare proclive est.

D vero explanandi specie translata sunt. Quem laborem adimplendi quæ deerant idcirco suscepimus, ne pulsata quæstiones & relicta, quod in Homiliatico dicendi genere ab illo sæpe fieri solet, Latino Lectoris fastidium generarent.

IV. Ex Prologo quem præfixit Rufinus interpretationi suæ octo & viginti Homiliarum Origenis in Numeros, quæ ad hanc diem supersunt, & ex ipso etiam stylo intelligitur vehementer eos fali, quicunque alium Interpretem assignant quam Rufinum. *Quæcumque, inquit, in Numerorum libro, sive Homiliatico stylo, sive etiam ex his quæ Excerpta appellantur, scriptæ reperimus, hæc perurgente te (Ursacium alloquitur,) Romana ut potuimus voce ex diversis in unum ordinem collecta digestimus.* Has nempe quas habemus Homilias undecunque collectas pro arbitrio suo in ordinem disposuit, simulque etiam Scholia ipsa permiscuit; quod Rufino Interprete dignum erat. Inanis itaque est Andræ Riveti Observatio, Auctorem Homiliarum istarum Latinum esse ex eo arguentis, quod Homil. 12. differentia notetur inter, *excudere, & exidere*: quæ Rufini Interpretis munificentia accepta referenda sunt. Oratiunculas vero in Deuteronomium quo minus Latine exposuerit, quemadmodum animo destituerat, mors impedimento fuit.

V. Homilias Origenis in Josue sex & viginti Latina nobis exhibet Editio. Hieronymo
hh 3 inter-

interpretationem tribuit titulus Prologi: sed tam interpretatio, quam interpretationi præfixus Prologus prorsus Rufinum auctorem habent. Ac stylus quidem stylo superiorum Homiliarum cum orationis contextu, tum dictionum delectu perquam similis est. Nec interpretem se dissimulat ipse Rufinus in Peroratione suæ interpretationis Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos. Prologus quoque Rufinianas merces olet. Cur Hieronymo tributus sit, causæ id fuisse puto. Scripserat in Prologo Galeato Hieronymus: *In Templo Dei offert unusquisque, quod potest; alii aurum, argentum, & lapides pretiosos: alii byssum & purpuram, & coccum offerunt, & hyacinthum: nobiscum bene agitur, si obtulerimus pelles, & caprarum pilos.* Hæc in Prologo suo expressit Rufinus, & dilatavit. Idem Chromatium alloquitur, quem Præfationibus suis in Paralipomena & in Tobiam Hieronymus compellat. Hos illi titulos largitur Rufinus: *O mi semper venerabilis pater Chromati, istos Hieronymus in Prologo libri 2. Comment. in Habacuc: Mi Chromati, papa venerabilis.* Ex his natus error. Nec id casu tamen, sed dolosis Rufini artibus factum conjicio, qui cum se Origenismi vulgo suspectum esse, proptereaque minus vendibiles merces suas intelligeret, fucum incautis lectoribus facere voluisse verisimile est; Hieronymi autem adversarii sui nomen præscripsit, quo cum quoque in Origenismi suspicionem vocaret, à quodam sape doctrinæ hujus fuerat criminatus. Simili vafritie adversus eum usus est in Peroratione interpretationis Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, ut suo loco à nobis dicetur. Rufini autem non minus familiaris fuisse videtur Chromatius, quam Hieronymi, utpote Episcopus Aquilejæ, quæ Rufini patria fuit. Gratianus Causs. 23. quæst. 1. ex Homilia 15. Origenis in Josue locum affert, quem Gregorio adscribit. Nempe locum hunc sibi usurpaverat Gregorius, quem aliunde arreptum esse Gratianus advertere debuit. Homilia vigesima insigni parte constat duodecim Philocaliæ caput. Hanc si cum Rufini interpretatione conruleris, verene hæc in laudata toties Peroratione de se prædicaverit Rufinus, deprehendes: *Nam illa que in Iesu Nave, & in Iudicum librum, & in trigessimum sextum, & in trigessimum septimum, & trigessimum octavum Psalmum scripsimus, simpliciter expressimus ut invenimus, & non multo cum labore transulimus.* Rufinum quidem interpretationis hujus auctorem agnoscit Erasmus: at Præfationem confictam à Bibliopolis & suppositam existimat, idcirco quod solæcismis & sermonis ineptiis scatet, & quod Homilias istas in Josue extemporales esse significet, cum scribat tamen Athanasius diligentissimum Origenem fuisse. Futilia sane argumenta. Quali non orationem suam sribliginibus quoque inquinaverit Rufinus; quali non homilias & ex tempore pronuntiaverit Origenes, & per otium lucubraverit, ut infra demonstrabimus. Hæc Erasmi censura quantum vis inepta, ineptiorem etiam istam à Magdeburgensibus expressit: *In librum Iesu Nave Homilia 26. supersunt, quas non esse Origenis Erasmus indicat, ex solæcismis dictionum, & locutionum improprietate, & sermonis ineptiis; item ex singulis allegoriis; tum quod Hieronymus in Catalogo Scriptorum nullam hujus operis mentionem faciat. Quod de Præfatione dixit Erasmus, de Homiliis dictum arbitrati sunt Magdeburgenses. Id longe abest ab Erasmi sententia: nam hoc argumento supposititiam putat Præfationem, non quod Homilias istas Origeni falso ipsa adscribat, sed quod ex tempore ab ipso recitatas fuisse doceat. Tum addit: His adjiciam quod ut Hieronymus in Catalogo Scriptorum nullam hujus Operis facit mentionem, ita Rufinus in Peroratione quam paulo ante citavimus, proficitur hujus libri, & sequentis Iudicum Interpretem.* Ait Erasmus opera sua recensentem Hieronymum in Catalogo Scriptorum nullam Interpretationis hujus fecisse mentionem; Rufinum vero in Peroratione subjecta Commentariis Origenis in Epistolam ad Romanos se ejus auctorem esse professum. Atque ait id quidem, ut Rufinum, non Hieronymum, Interpretationis hujus auctorem esse probet; non ut falso Homilias ipsas Adamantio adscribi demonstraret, quod putaverunt Magdeburgenses. Sic demum concludit: *Hæc pluribus inculcare visum est, ob morosa quorundam crassaque judicia, qui nimium tribuunt quibilibet titulis ac Præfationibus.* Quibus verbis satis ostendit se de Præfationis, non de Homiliarum Auctore disputasse. Et tamen Magdeburgensium sententiam amplexum esse video Gulielmum Perkin-

Erasm. in
Censur.
libr. Orig.

Magdeb.
Cent. 3.
cap. 10.

Perkinf. in
Problem.
de clementi-
to fidei Ro-
mane Ca-
tholici mo.

fium, aliumque ætatis hujus Heterodoxum, virum bene doctum, cujus nomini parco. Ex eadem Rufini Peroratione proxime commemorata Homiliarum novem in Judices auctor esse Origenes, Rufinus Interpretes, & quidem, si quid ipsi credendum, satis accuratus deprehenditur. Nec aliunde profectam dicas Homiliam unicam in Reges Latine editam, five opus ipsum, five interpretationem spectes. Illud in ea maxime animadverti velim, quod habetur circa initium: *Nolite ergo in nobis illud requirere, quod in Papa Alexandro habetis. Fate- mur enim quod omnes nos superat in gratia lenitatis.* Alexandrum Hierosolymitanum Præsullem significat, à quo ad Presbyterii ordinem fuerat promotus. Quod cum ignoraret Andreas Rivetus, frustra ex iis occasionem sumit Homiliæ hujus Origeni abjudicandæ. At quis ille, inquit, Alexander Papa? Si primus Episcopus Romanus ejus nominis, multo antiquior est: sin vero Episcopus Alexandrinus, multo recentior; successit enim Achille anno Christi 311. cum Origenes

extre-

A *extremum diem obiisset circa annum 250.* Alteram Homiliam de Engastrimytho, quam è Vaticana Bibliotheca erutam publicavit Allatius, & Codicis fides, & stylus ipse, & Eustathii Diagnosticus Origenis esse demonstrant.

VI. Agnoscimus etiam ex proxime allato Rufiniana Perorationis testimonio Homilias novem in Psalmos 36, 37, & 38. Origeni merito ascribi, Rufino vero interpretationem; eamque simpliciter fuisse expressam. In gratiam Apronian viri nobilis, & causæ suæ faventis laborem hunc susceptum à se declarat in Prologo his Homiliis præfixo. Tangendus hic obiter Erasmus, qui in Censura super his Homiliis, criticæ suæ nimium permittit, earumque auctorem, & interpretem, dubios facit: *Nec ipse, inquit, qui præfatur, profiteretur se has Homilias simpliciter vertisse, ut habebantur apud Græcos, nec illic exprimit nomen Auctoris.* Verum quidem; B at meminisse debuerat Erasmus Auctorum nomina Operum initis præscribi solere, ac proinde præstantem Rufinum necesse non habuisse profiteri has Homilias se ex Origene vertisse, cum id titulus clamaret. Futilius etiam est argumentum petitum ex Peroratione, in qua nomen Auctoris non expressit. Agebat de Operibus Origenis à se interpretatis; Origenem ipsum nominaverat; Homiliarum ipsius in Genesin, Exodum, & Leviticum mentionem fecerat; addit deinde: *Nam illa quæ in Iesu Nave, & in Iudicum librum, & in trigésimum sex- xum, & in trigésimum septimum, & trigésimum octavum Psalmum scripsimus, simpliciter expref- simus ut invenimus.* Facile sane intelligitur hæc quoque Opera, itidem ut proxime com- memorata, Origenis esse, cuius nomen ad singula apponere superfluum fuisset & molestum. Quod si hæc Origeniani nominis prætermisio dubium Auctorem facit, cur de Auctore Ho- C miliarum in Psalmos dubitavit Erasmus, de Auctore Homiliarum in librum Iudicum neu- tiquam dubitavit? par enim erat utrobique ratio. Eodem modo de Auctore interpretationis ratiocinamur; quænam enim hæc est *ἡ ἀρχαία ἑρμηνεία*, reliquarum Homiliarum in Perora- tione memoratarum interpretationem tribuere Rufino; hæc vero illi, earum itidem ut alia- rum interpretem se proficenti abjudicare? Magni profecto & excellentis ingenii vir fuit Erasmus, sed præcipitis iudicii. Hanc tamen ejus censuram sequuntur Magdeburgenses, sequitur & Robertus Cocus Anglus; eamque hoc fulcit argumentum; *quod in diversis texti- bus explicandis, quomodo Latine, quomodo Græce se habent, enarrat. Exempli gratia in Psalmum 36.* Hic (inquit, verba faciens de textu quodam in Deuteronomio) ubi Latine dicitur: *In zelum addu- xerunt me, & ego in zelum adducam, in Græco idem ipse sermo est, qui & in Psalmi introitu est dictus:* D *Amulati sunt me, & ego amulabor eos.* Parum enim vero perispecta fuit huic censori Rufini licentia, cui solenne est ejusmodi additamenta ad Auctoris contextum adjicere. Hoc am- plius, Erasmus ex Origenianis in Plalterium Commentariis depromptum hunc Homiliarum librum, liberius convertit, & in Homilias dissectum, immani prorsus audacia conjectat. Nam ejusmodi feratur conjecturarum licentia, jam vero quid erit certum, quid constans in li- teris? antiqui rerum confundentur fines, & omnia usque deque vertentur. Merito itaque hanc Erasmi censuram confutat Genebrardus in Collectaneis, multisque ac solidis rationibus has Homilias auctori suo Origeni asserit. Atque ex eo quoque refellitur Gu- lielmus Perkinsus Anglus, qui Homilias duas in Psalmum 38. ex genuinorum Origenis Ope- rum serie expungit.

Perkins in
Problem.
de ementi-
to Romana
sædæ Ca-
tholicæ.

Antonius Verderius Supplemento Epitomes Bibliothecæ Gesnerianæ Bibliothecam, E five Antiquitates Constantinopolitanas subjunxit, in quibus inter libros Illustriss. Principis Domini Jacobi Marmoretæ hunc recenset, cui titulus est: *Origenis explicatio in Psalterium David.* Tum subijcitur: *Et rursus in explicationem Origenis habet solutionem explicationis Io- hannes Mabropoda Metropolitæ sanctissimæ Metropolitæ Ecclesiæ Euchaitarum: atque ipse Ori- genes, uti habet suam explicationem, filius est S. Hippolyti Philosophi, & Martyris.* Hæc ipsa ad calcem Apparatus sui adiecit Posslevinus, cum variarum Bibliothecarum Catalogos pertexe- ret. Quæ cum satis obscura sint, ego sic intelligo, Origenem in hac Expositione Psalterii imi- tatum esse Hippolytum, quem Commentarios in Plalterium scripsit, tradit Hieronymus. Eundem autem Hieronymum alibi probavimus falso ibidem docuisse Origenem in Hippo- lyti æmulationem ad interpretandas Scripturas sese accinxisse. Igitur vel Catalogi concin- F nator, vel qui Codicem ipsum describerat, Origenem putavit in explicando Psalterio Hip- polyti imitorem & filium fuisse. Scribunt præterea Josias Simlerus, & Conradus Frisius in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ, aliique, Origenianam Psalterii expositionem in Cæ- sarea Viennensi Bibliotheca asservari.

Hieron. de
script. Ec-
clesiæ. c. 36.

in Origene.

Porro è Tomis in Psalmum primum habemus partes aliquas apud Epiphanium Hær. 64. cap. 6. & Philocaliæ cap. 2. & 3. & apud Eusebium libr. 6. Histor. cap. 25. & iterum apud Epiphanium in eadem Hær. cap. 10. & apud Pamphilum in Apologetico, ubi sextam adversus Origenem criminationem refellit. Rursum insigne segmentum è Tomo in Psalmum quartum capite 25. exhibet Philocalia; & aliud è Commentariis in Psalmum sextum Apologeticus Pamphili, septimam confutans adversus Origenem criminationem; & aliud

ite-

iterum idem Apologeticus, sextam criminationem tractans, è Commentariis in Psalmum A
decimum quintum, & aliud denuo ibidem, è Commentariis in Psalmum decimum octa-
vum; & rursum aliud Philocalia capite primo, è Commentariis in Psalmum quadragesi-
mum. At Eusebius libr. 6. Histor. cap. 38. profert particulam ex Homilia ad Psalmum 32.
Hæc omnino reliquæ è tot Homiliis & Tomis temporum injuriæ subductæ sunt. Commen-
tariorum in Proverbia fragmenta duo in Apologetico suo Pamphilus ab interitu vindicavit.
Aliud quoque in Catena Mazariniana in Lucam extat; sed Catenarum fragmenta recensere
nobis hic propositum non est.

VII. E parvo Tomo in Canticum, quem juvenis scripserat Origenes, particulam quan-
dam habemus Philocalia capite septimo. Esecundo vero Tomo Commentariorum quos
decem voluminibus grandior natu digessit, aliud segmentum reperimus vigesimo sexto ca-
pitate Philocalia, quæ in eo finem facit. Eorundem vero voluminum decem Prologum, cum
sequentium Tomorum initio Latina Origenis representat editio, à Rufino interpretatum:
sed deformatum, & pro Homiliis perperam venditatum. Cur ita sentiam, causas afferam
adversus nonnullos, qui de Operis hujus Auctore falsa senserunt. Ejus quidem scriptor esse
Origenes ex stylo deprehenditur, & ex allegoricis & tropologicis expositionibus, in quas
ab historicis excurrit. Id probant præterea sententiæ earum consimiles & germanæ, quæ
in duabus Homiliis ab Hieronymo conversis occurrunt: *Epithalamium*, inquit in Prologo,
libellus, id est, nuptiale carmen, in modum mihi videtur Dramatis à Salomone conscriptus, quem
cecinit instar nubentis sponsa & erga sponsum suum. In Homilia vero priore ab Hieronymo
Latine reddita: *He quippe in hoc libro, inquit, fabula pariter & Epithalamio sunt personæ, ex quo*
& Gentiles sibi Epithalamium vindicant, & istius generis carmen assumunt est. *Epithalamium*
siquidem Canticum Canticorum. Primum Cantici versum exponens in *ἡσδωνῶν* Homilia quæ
Prologum excipit, scribit *τὸ ἡσδωνῶν* variis nominibus in Scriptura sancta signari, vel voca-
bulo cordis, vel pectoris ac linus, si de discumbentibus in convivio agatur; velut cum super
pectus Jesu recubuisse dicitur Johannes, Christi *ἡσδωνῶν* esse intelligendum: in Levitico
idem exprimi per pectusculum & armum, qui Sacerdotibus separatur, in Canticum vero per
ubera. Tum ita concludit: *Cor tuum, o Sponsa mi, id est, dogmata quæ intrate sunt, vel do-*
ctrinæ gratia superat omne vinum, quod cor hominis letificare solet. Sicut enim in his de quibus dicit:
Quia Deum videbunt, cor competentem dictum esse videtur, & inter discumbentes sinus ac pectus po-
nitur pro habitu sine dubio discumbentium, formæque con-vitii: & rursum ut apud Sacerdotes pectus-
culum & brachium mysticis designatur eloquiis; ita etiam arbitror in præsentis loco, ubi amantium ha-
bitus & colloquia describuntur, gratissime hoc ipsum principale cordis in uberibus appellatum. Ecce
tibi res easdem in Homilia priore ab Hieronymo conversâ, super eundem Cantici versum:
Congruæ sermo divinus unam eandemque rem pro locorum qualitate diversis vocabulis nuncupat.
Quando hostia offertur in Lege, & vult intellectum ostendere, pectusculum separationis affatur.
Quando vero recumbis aliquis cum Jesu, & sensum ejus communione perfruitur, non pectusculum
ut supra, sed pectus alloquitur. Porro cum sponsa loquitur ad Sponsum, quia nuptiale carmen induci-
tur, non pectusculum, ut in sacrificio; non pectus, ut in Iohanne discipulo, sed ubera nominat, dicens:
Quia bona ubera tua super vinum. Communica ut sponsa cum sensibus sponsi, & scias quia inebriant
atque letificant istiusmodi cogitatus. Quis non utrumque locum in eadem incude formatum di-
cat? Merlinus demum in aliquo quidem Codice nomen Hieronymi Operi huic adscriptum E
sepe reperisse dicit, sed in omnibus tamen vetustis, & probatis voluminibus Origenem aucto-
rem signari fateatur. Dubitandum itaque non est, quin Origenem Opus istud de quo agimus,
auctorem habeat.

Nunc vero probandum est, perperam fuisse illud in Homiliis distributum, & partem esse
Tomorum decem quos in Canticum scripsisse memoratur. Argumento primum stylus est,
quem alium esse in Tomis, alium in Homiliis sciunt qui in Origenis lectione versati sunt. Sty-
lus Homileticus familiaris est, simplex, popularis, brevis; alter sublimis, diffusus, curiosus, e-
ruditus. Talis autem scriptio in Canticum, de qua res est. Quorsum præterea Prologus ille?
Prologos Tomis nunquam non præfigit Origenes; nunquam Homiliis. Postremo solenni hac
clausula Origenis Homiliae fere terminari solent, ut vix unam alteramve ab hoc more discre-
pantem teperias, *ὅς τις αὐτὸν ἡ δόξα, καὶ τὸ ἐκδοῦναι εἰς αἰῶνας τῶν ἀνθρώπων*, cujusmodi nihil in
ἡσδωνῶν illis Origenis Homiliis occurrit. Minime ergo Homiliae sunt, sed Tomi. Optime
Vincentius Bellovacensis Speculi Doctrinalis libr. 18. cap. 43. Origenianarum scriptio-
num numerum contextens, emisit Adamantium ait in Canticum Homiliae duas in principium
vero libri ejusdem librostres. Nec patitur Operis granditas, ut partem eam esse putemus parvi
Tomi, quem juvenis in Canticum elaboravit; cum præsertim fragmentum illud è parvo To-
mo, quod Philocalia capite septimo adducitur, in his quatuor Homiliis vel Prologo nusquā
extet: at illud alterum quod capite vigesimo sexto Philocalia ex secundo è decem Tomis
depromptum est, in Homilia secunda ex illis quatuor reperitur. Quapropter verisimile est
tres

A tres Homilias priores ipsos esse priores Tomos tres; postremam vero, quarti partem; quod & ex eorum prolixitate aestimare licet. Denique in eo Opere laudat Origenes Expositiones suas in Exodum, in Leviticum, in Numeros, & in Josue, quas probabile non est jam tum fuisse elaboratas; cum parvum Tomum in Canticum moliretur, utpote quem adhuc juvenis composuit; at maturior aetate ad decem Tomos concinnandos accessit. Objici potest scriptum esse ab Hieronymo in Prologo interpretationis Homiliarum duarum in Canticum, Origenem in decem Tomis Septuaginta Interpretes, Aquilam, Symmachum, Theodotionem, & Quintam Editionem magnifice, aperteque disseruisse; quod cum in *Septuaginta* quas tractamus Homiliis non appareat, hinc consequi Opus esse à decem Tomis diversum. Verum sciendum est, Rufinum scriptionis hujus esse Interpretem, ut mox ostendam, cui cum solenne sit pervertere omnia, & ad libitum recoquere, adeo ut Tomos Origenis in Epistolam ad Romanos ad mediam partem coarctaverit, quis ullam ab eo fidem expectet?

Supereff ut Rufinum Interpretem esse demonstremus. Hieronymus in Prologo Homiliarum duarum Origenis in Canticum, de decem voluminibus Commentariorum agens, eorum interpretationem ait à se fuisse prætermittam, quod res esset ingentis otii, laboris, & sumptuum. In libro quoque de scriptoribus Eccles. inter libros Origenis à se conversos, nullam hujus mentionem fecit. Minime igitur Hieronymo adscribenda est hæc interpretatio. Gennadius autem in Catalogo Virorum illustrium significare videtur quæcunque Origenis opera Hieronymum interpretem non habent, ad Rufinum esse referenda; neutiquam ergo dubitare licet, quin interpretatio ea Rufino debeatur; nam antiquam esse, & æqualem Hieronymianæ ætatis, & Gennadio antiquiorem stylus satis arguit; qui, ut alia omnia prætermitterem argumenta, solus Rufinum interpretem indicat. Maxime vero indicant selectæ quædam, & magna ex parte barbaræ voces Rufino usitatissimæ, cujusmodi illæ sunt: *attululare, competenter, completi* in significatione passiva, *cessare, creatura*, pro creatio, *incorruptio, numerositas, observantia, observanter, participium*, pro eo quod est, partis adeptio, *pretiositas, rationaliter, refutare*, pro abnuere, *sequestrari, significantia*. Quod si quis opponat interpretationibus suis Prologos Rufinum præfigere solere, ut tradit Gennadius; huic autem libro Prologum ab Interprete appositum non fuisse; sciat ille multos è Rufini Prologis intercidisse; velut illum, quem toties laudavimus, Numeris præfixum, & Ursacio inscriptum, quem Latina Origenis Editio neutiquam repræsentat.

D Quæ cum ita sint, de nihilo esse patet, quod in vetustis quibusdam Codicibus nomen Hieronymi lucubrationi huic fuit prænotatum, ut observat Sixtus; quodque ex hoc Opere testimonia attulerint Magister Sententiarum, & S. Thomas, sub nomine Ambrosii. Casti-
gandus quoque Erasmus, qui & ipse sentit, & idem ut sentirent Magdeburgenses perfecit, hoc opus esse *Homini Latini, pulchre docti, ac bene disertii*, propterea quod in Prologo Græcos laudat, velut alienos, his verbis: *Quum apud Græcos, qui eruditi ac sapientes videntur*. Id ipsum liquere ait ex interpretatione amoris, charitatis, dilectionis, & cupidinis. Demum suspicatur ejus esse, cujus extant libri de vocatione Gentium, & Commentarii in aliquot Psalmos. Quæ quam frivola sint, promptum est ostendere. Ethnicos omnes à Luca in Actis, & à Paulo *ἔθνη* appellari notum est; hinc Judæi opponuntur *τοῖς ἔθνεσι*, id est, Ethnicis, seu Gentilibus. Itaque à Patribus *ἔθνη*, tanquam alieni laudantur, & ab ipso etiam Origene Tom. 15, in Matth. p. 382. ubi ait: *Ἐάν τις τῇ ἀνθρωπίνῃ ἐσέρῃ ἀδυνατῇ καταφρονῇ ἑαυτοῦ λέγων, τράπη δ' ἐστὶ ἀλλοτριᾶς, δυνατὴν ᾗται ἢ τιναν καὶ ἑλκεῖν ἑαυτοῦ ἰσχυρῶν, ἐν οἷς δὲ τὴν παρ' ἑλκεσι σοφίαν ἰσχυρῶνται τινες τὸ ἐν ταύτῃ πᾶσι πλεονεξοῦντες τὸ σωτῆρος ἐρημνέον πεποιμένους*. Caterum velle hoc loco, unde suppositum esse illud opus conjicit Erasmus, ubi non obscuris verbis Platonis laudatur Symposium, in quo de amoris natura disseritur, conjectura non levis capi potest, auctorem Operis hujus esse Origenem, cui Platonis disputationes suos in usus convertere solenne est. Quod ad vocum illarum, amoris, charitatis, dilectionis, & cupidinis attinet, hæc atque alia ejus generis, quæ Romanum scriptorem sapiunt, Rufini perfidiæ debuerunt adscribi. Quale illud est quod observat Robertus Cocus Anglus, dixisse Auctorem Commentarii hujus, *Verbum Dei apud Græcos masculino genere proferri, apud nos neutro genere*; & qualia sunt ea loca Operis istius, de quibus ait Bruno Amerbachius Præfat. in Hieronymi Tomum 7. *Multa sunt, quæ Latini hominis esse non Græci comprobent*. Quorum judicium, ut & illud Gulielmi Perkinfi, inter rejicula & spuria hoc Opus recensentis, merito flocci facimus.

Præter parvi Tomi fragmentum, & amplas è decem Tomis lacinias, duæ quoque super-sunt Homiliæ ab Hieronymo Latino sermone explicatæ *fideliter magis, quam ornate*, ut ipse ait in Prologo ad Damasum. Homiliam priorem in partes duas perperam Merlinus dissecuit; primam partem Epistolæ pro Præfatione venditans. Errorem viderunt Erasmus, & Genebrardus, & in suis Editionibus correxerunt; parte utraq; in unum conjuncta.

VIII. Superiore Sectione diximus, Origenem triginta voluminibus, & viginti quinque

Homiliis Iſaiam explicaffe. Elibro primo Commentariorum fragmentum affert Pamphilus A in Apologetico; & aliud paulo poſt è libro vigefimo octavo. Ex Homiliis ſuperſunt o- mino novem in Editione Latina. Interpretis nomen non adſcribitur, quem Hierony- mum eſſe cenſeo. Idipſum cenſet Eraſmus, atque Hieronymum in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum fateri ſe hoc fragmentum vertiſſe ex Commentariis Origenis in Iſaiam, Equidem id ſolum in eo Catalogo reperio, ubi de ſeipſo agit Hieronymus: *In Hieremiam & in Ezechielem Homilias Origenis viginti octo, quas de Græco in Latinum verti; de Seraphim & Oſanna.* Atqui Homiliarum quæ extant, prior agit de Seraphimis ſtantibus ſuper ſolum Domini, Iſaiæ 6.2. ſed leve eſt hoc argumentum, ad probandum iſtas novem Homilias Hieronymum convertiſſe. Veriſimilior mihi conjectura capitur ex ſtylo, & ex delectu qua- B rundam dictionum, quas frequentius ſibi Hieronymus aſciscere amat, quod optimum eſt internoſcendis Scriptoribus argumentum. Diſtiones illæ ſunt: *abſconſus, dominicus, nuncu- pativus, principale* pro eo quod eſt, *reſponſivus, principari alicui, principalis, prophetes, repromi- to, repromiſſio, ſpeculatorius, turpilogium, Zabulus, cuncta Evangelicorum*, aliaque ejusmodi. Notet diligens Lector Homiliam nonam mutilam eſſe in editionibus Merlini, Eraſmi, & Genebrardi, & poſtrema parte truncatam, eique ſupplendæ detractam fuiſſe partem poſtremam Homiliæ nonæ (juxta Hieronymi collectionem ſextæ) in Jeremiam, ab his verbis: *Converſi ſunt ad iniquitates patrum priorum.* Jamdiu vero in his Homiliis error iſte inolevit: Codices ſiquidem manu exarati Bibliothecæ Regiæ eadem deformitate vitiati ſunt. Nempe facile contigit ut librarius imprudens ad deſcribendam poſtremam partem Homiliæ Ori- C genis in Iſaiam nonæ, ab Hieronymo converſæ accedens, caſu incidit in poſtremam partem Homiliæ Origenis in Jeremiam nonæ, ab Hieronymo itidem converſæ. Unde non inane quoque ſumitur argumentum Homiliarum in Iſaiam non ſecus interpretem eſſe Hieronymum, ac Homiliarum in Jeremiam. Profecto cauſæ fuit hic error, cur poſtrema pars Homiliæ in Iſaiam nonæ interciderit.

IX. Obſervavimus ſupra quinque & quadraginta in Jeremiam Homilias Origenem cli- maſſe. Ex ingenti hac Homiliarum ſtræ quatuordecim Latine reſudit Hieronymus, ut ipſe de ſe teſtatur in Præfatione Homiliarum Origenis in Ezechielem, & in libro de ſcriptor, Eccleſ. Novemdecim Græce edidit Balthaſar Corderius è Scorialenſi Bibliotheca, ſuamque interpretationem adjunxit. Cyrilli vero præfixit nomen, deceptus ab antiquo Codice, opti- D mæ cæteroquin notæ. Iſtæ nominum commutationes ex eo oriuntur perſæpe, quod in idem compacta volumen plurima variorum opera, partim auctorum ſuorum inſcripta no- minibus, partim deſtituta, librarios facile fallant, carentem auctoris ſui nomine ſcriptionem ad eundem pertinere credentes auctorem, cujus nomen præ ſe fert ſcriptio proxime ante- cedens. Non in his vero duntaxat, ſed in aliis etiam lucubrationibus, Origenis nomen cum Cyrillinomine permiſtum ac conſuſum eſt. Sexdecim Origenis Homilias in Leviti- cum vetuſtæ Cyrilli habent editiones, & Cyrillo adſcribunt. Commentarium quen- dam in Marcum (quem aliquando cum Deo publici juris faciemus) Origeni Codices quidam, Cyrillo nonnulli, Victori Antiocheno alii tribuunt. Novemdecim itaque Ho- milias Cyrillo perperam adſcriptas Adamantio reſtituendas judicamus hoc argumento, quod inter quatuordecim Origenis Homilias ab Hieronymo converſas duodecim exiis E reperiantur, quas Græce Corderius publicavit. Accedit Vaticani Codicis auctoritas, has ipſas novemdecim in Jeremiam Homilias habens, & Origeni aſſignans. Septem ex illis emiſit in lucem Michaël Ghislerius in Catena ſua in Jeremiam; eas nimirum quæ in Hieronymianis decrant. Eundem inter illas ordinem ponit Codex uterque, atque cum legiti- mum, & Jeremiæ locis quos enarrant, conſentaneum. Nam quem tenuit Hieronymus, conſuſus ille eſt, vel ipſo fatente: *Itaque, inquit, poſt quatuordecim Homilias in Hieremiam, quas jam pridem conſuſo ordine interpretatus ſum.* Unde manifeſtum eſt, titulos his Homiliis præfixos Hieronymi non eſſe. Ad hæc fragmentum ex Homilia trigefima nona, capite de- cimo Philocaliæ exhibetur.

X. Tomi Origenis in Ezechielem vigefimi particula quadam conſtat undecimum Phi- localiæ caput. Hieronymus vero quatuordecim ejusdem Homilias in hunc ipſum Pro- phetam Romanis verbis expreſſit. Teſtis Prologus in earum Homiliarum fronte colloca- tus: teſtis & liber de Scriptor. Eccleſ. cap. 146. Teſtis quoque Rufinus Inveſt. 2. qui & ad Vincentium Prologum ſcriptum fuiſſe docet. Miratur Eraſmus quid ſit cur Hieronymus, alias creber Præfationibus, nihil ad Homilias in Iſaiam, & Jeremiam à ſe Latine redditas præfatus ſit; in Prologo autem ad Homilias in Ezechielem eraſmum quaeritur Hieronymi nomen, & ejus quoque quem Hieronymus alloquitur. Suſpicatur vero Prologos fuiſſe ſub- latos ab his ad quos ſcripſerat, poſtquam Origenis nomen factum eſt Romanis invidioſum, & veriſimile eſſe in his Prologis Hieronymum magnifice prædiſſe Origenis ingenium. Ego vero ſingulis libris Origenis à ſe expoſitis Prologos prætexuiſſe Hieronymum fateor

Eraſm. in
Cenſur.
libr. Orig.

F Amplius est Vetus Interpretatio Commentariorum Origenis in Matthæum, quam Graecum ullum exemplar manuscriptum : Holmiense quippe omnium, quæ quidem ad meam pervenerint notitiam, prolixissimum, à Matthæi capite 13. vers. 36. ad caput 22. vers. 33. pertinet: prisca autem Interpretatio à Matthæi 16. 13. initium ducens, ad 27. 66. progreditur. Hanc Commentariorum partem in Homilias sive Tractatus 35. librarij male feriat dividerunt. Recentior videtur ista divisio temporibus Vincentii Bellouacensis; quippe qui Speculi Doctrinalis libr. 18. cap. 43. libros Origenis sua ætate superstites recensens, cum eos fere commemoraret, qui hodieque in Editione Latina comparent, libros in Matthæum viginti sex assignat, corrupta ut dixi exemplaria secutus, quæ totidem pro viginti quinque notabant. Interpretationis auctorem assignare proclive non est. Hieronymus in Prologo Homiliarum Origenis in Lucam scribit nec virium suarum, nec otii, nec laboris fuisse vi-

ii 2 ginti

ginti quinque Tomosillius in Matthæum, quinque in Lucam, triginta duos in Johannem, A
rogante Blafilla, Romanæ linguæ tradere. Proinde Veteris Interpretationis in Matthæum
auctor non est Hieronymus. Minime sane audiendi Josias Simlerus, & Conradus Frisius,
ita scribentes in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ: *Origenis in Matthæum Homiliæ 36. ab*
Hieronymo translata, inter D. Hieronymi Opera habentur: nam neque extant Homiliæ 36. Ori-
genis in Matthæum, sed 35. duntaxat; neque earum Interpres Hieronymus habendus est;
imo Hieronymo recentior est, nam si jam prodissset ejus ætate, novam Blafilla neutiquam
postulasset; nec ita scripsisset Hieronymus in Epistol. 65. ad Pammach. & Ocean. cap. 2.
Centum quinquaginta anni prope sunt, ex quo Origenes mortuus est Tyri: quis Latinorum ausus est
unquam transferre libros ejus de resurrectione, & de agnitione spiritus, & de trinitate. Nemo igitur exi-
stimet ullam Tomorum interpretationem esse Hieronymo antiquiorem. Nihil magis Ru-
fino videtur adscribenda, quod Erasmi pace hanc ipsi attribuentis dictum velim: ille enim
in Apologia Pamphili loca quædam e Commentariis in Matthæum adducta interpretans,
non aliis solum utitur verbis, quam quæ interpres iste Vetustus adhibuit, verum etiam multa
quæ in eo desiderantur, repræsentavit; cum tamen in eadem Apologia loca vertens ex aliis
deprompta Commentariis, quos ipse fuerat interpretatus, non aliis utatur verbis quam suis,
seque sui similem in eodem loco bis vertendo ostendat. Adde stylum ab Hieronymiano &
Rufiniano penitus discrepare, & deterioris ac recentioris ætatis vitio & corruptela esse in-
quinatum. Gennadio quoque recentiorem esse ex eo conjicio, quod in Catalogo illi-
strium virorum non obscure significat, quæcunque Origenis Opera ab Hieronymo non
conversa suis temporibus extabant, ea à Rufino Latine reddita fuisse. Ostendimus autem
nec Hieronymo, nec Rufino adscribi posse hanc interpretationem, unde sequitur Gennadio
quoque fuisse posteriorem. Cum ex hac autem interpretatione Thomas Aquinas in Aurea
Catena loca multa *ἀπορίῃ* referat in versus Matthæi, posteriores versu 13. capitis 16. perspi-
cium est Thoma vetustiorē eam esse, talemque ejus ætate fuisse, qualis hodie circumfer-
tur. Thoma itaque antiquior est, Gennadio recentior. Propius vero ad Gennadii ætatem
accedere non levibus indicibus deprehendimus. Tomo 17. in Matth. pag. 470. hæc habet
Origenes: *ὁμοῖοι εἰσιν ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ γῆ, καὶ ὁ υἱὸς ὁμοῖος τῷ πατρί, καὶ τὸ πνεῦμα ὁμοῖον τῷ πατρί, καὶ τὸ υἱὸν*
ἵδω. Vertit vetus Interpres: Quales sunt Hæretici, qui confundunt Patris & Filii substantiam,
unum dicentes esse Patrem & Filium. ὁμοῖοι εἰσιν reddit substantiam, quod magnam Scriptoris
antiquitatem sapit; hac enim notione *ὁμοῖοι* antiqui fere Patres usurpant. Hilarius in
libro de Synodis contra Arianos tres agnoscit substantias in Trinitate, hoc est, *ὁμοῖοι εἰσιν, ἰδι-
οῦται, ἀχώρονα*, substantiam ab essentia distinguens. Priscus quoque Novi Testamenti Inter-
pres locum hunc Ebr. 1. 3. *ὁς ὡς ἀπαύρασμα τῷ θεῷ, καὶ ἡ ἀγαθὴ ἡ ἐκείνου* reddit; &
figura substantiæ ejus: nec id mutavit Hieronymus, quamvis *ὁμοῖοι* ibi *Personam* videatur
significare. Nihil tamen hic affirmo; scio enim à Patribus multis substantiam ipsam, seu
naturam & essentiam Patris hic intelligi. Ad hæc Vetustus ille Interpres Tract. 8. insignem
locum profert ex Evangelio secundum Ebræos. Atqui id de suo addidit, quippe quod in
exemplaribus Græcis nusquam appareat. Ac proinde temporum illorum, quibus hoc su-
pererat Evangelium, æqualis fuit.

Profecto Interpretis hujus ætatem investiganti alicui verisimile forsitan fiet Cassiodori
temporibus vixisse, ipsumque adeo esse Epiphaniū Scholasticum Cassiodori familiarem
& necessarium. Supra memoratæ notæ videntur convenire, aliæque præterea. Græcæ
linguæ parum consultus fuit Epiphanius, oratio barbara, dissipata, & inculta. Summa Vete-
ris illius Interpretis barbaries, vix mediocris idiomatis Græci peritia, plane nulla in evolen-
dis obscurioribus sententiis perspicacitas; cujus sibi conscius difficillima quæque quasi
consulto prætermisit. Certetam abnormi licentia interpretationem hanc administravit,
ut mirabile sit; totas paginas detraxit, totas addidit, nec uspiam exemplar assectatus est.
Verum Historiam Tripartitam ab hoc Epiphaniō scriptam si quis accurate cum vetusta illa
Origeniani in Matthæum Commentarii interpretatione conflixerit, summam styli discre-
pantiam, atque hanc multo illa inquinatiorē, & innumeris vocabulorum portentis defor-
miorem offender. Æqualis Epiphaniū fuit Bellator quidam Cassiodori itidem familiaris,
cujus rogatu multas Græcorum scriptiones, nonnullas etiam Origenis Latino sermonē re-
pendit. Huic si quis Commentariorum in Matthæum interpretationem adscriptam velit,
non valde repugno. Nec multum adversatur conjecturæ nostræ Cassiodori de hac inter-
pretatione silentium, qui alias plerasque Epiphaniū & Bellatoris in libro de institutione di-
vinarum Scripturarum recensuit; nam post editum hunc à Cassiodoro libellum lucubrati
ea potuit.

De septem Origenis in Matthæum Homiliis quæ habentur inter eas, quas in diversis
vulgo appellant, quoniam incerti sunt Auctoris, suo loco disputabimus.

XIII. Homiliæ Origenis in Evangelium Lucæ triginta novem Latina editione continen-
tur.

A tur. Interpretem sese professus est Hieronymus in Prologo ipsis prætexto, & in libro de
 scriptor. Eccles. cap. 146. Erasmus in Epistola ad Franciscum Cigalinum scripserat has al-
 terius cuiusdam esse videri, quam Origenis, sed in Censura ad libros Origenis mutavit sen-
 tentiam, & verum Auctorem agnovit. Nihilominus ita disserit: *In Catalogo tamen ita facit*
hujus operis mentionem (Hieronymus) ut magis videatur ex Didymo vertisse. Quum enim Ori-
genis mentionem reliquisset, post hunc in modum loquitur: De Spiritu Sancto Didymi, quem in Lati-
num transiuli, librum unum, in Lucam Homilias triginta novem, in Psalmos à decimo usque ad deci-
mam sextum tractatus septem, capituli monachi vitam, &c. Quibus ex verbis nihil aliud intelligi
potest, quam aut esse Hieronymi hoc opus, aut ab eo versum ex Didymo. Hoc utrum casu an studio
factum sit, nescio. At observasset Erasmus pari argumento Homiliarum duarum in Canti-
 cum auctorem revocari posse in dubium, cum in eodem Catalogi capite hæc habeat Hiero-
 nymus: *De tribus questionibus Legis Veteris, Homilias in Cantica Canticorum duas, adversus*
Helvidium. Nempe Auctoris nomen adscribere neglexit, quem aliunde satis notum esse
 sciebat. Addit Erasmus: *Dein quum in ceteris nihil habeatur erroris, hic multa sunt vel suspecta*
vel damnata. Itane vero? nihilne in libris *αὐτοῦ*, in Commentariis in Matthæum, in
 reliquis operibus habetur erroris? Mirare Lector effrahem Erasmi in Veterum expen-
 dis scriptis, & projectam temeritatem, Modestior Merlinus, errores his Homiliis ab Orige-
 nianominis amulis aspersos alleverans: quanquam & id valde incertum. Pauculas quas-
 dam particulas ex Origene in Lucam exhibet Julius Cæsar Bulengerus. Part. 2. Diatrib. 3.
 p. 158. & 222. adversus Cafaubonum, ex Catenis fortasse aliquibus deponitis.

C XIV. Eduobus & triginta Commentariorum in Johannem Tomis, novem omnino
 supersunt: primus, secundus, sextus, decimus, decimus tertius, decimus nonus, vigesimus,
 vigesimus octavus, & trigimus secundus. In Bibliothecæ Regiæ Codice hi Tomi suis
 notati numeris reperiuntur. Eosdem complectitur Tomos præter decimum, & vige-
 simum octavum memoratus liber in Bibliothecæ Bavaricæ Catalogo. At Codex Bibliothe-
 cæ Venetæ sancti Marci, licet Regi consimilis sit, nec plura habeat, à callido tamen librario
 in Tomo triginta duos distributus fuit, hæc arte lacunas & hiatus celare, & apud incautos
 dissimulare, & pro integro venditare volens. Eo fit, ut eundem hunc esse putem, qui fuit
 Diegi Hurtadi, quique simili dolo dissectus fuisse memoratur. Hanc Tomorum particio-
 nem, quam secutus est Ferrarius, falsam esse arguunt fragmenta, quæ è quarto Tomo pro-
 feruntur in quarto Philocaliæ capite, & in quinto reperiuntur Tomo Ferrarianæ Interpre-
 tationis. Similiter è sexto Tomo particulam recitat Basilus libr. de Spiritu sancto, c. 29.
 Extat illa in sexto Tomo Codicis Regiæ, in octavo vero Ferrarianæ interpretationis. Co-
 dicum porro omnium ea est similitudo inter se & congruentia, ut ex uno exemplari descri-
 ptos esse omnes pro certo habeam. Præter superiora exigua è Tomo secundo in Johan-
 nem particulam promittit Pamphilus in Apologetico, secundam criminationem confutans.
 Capite quarto Philocaliæ fragmenta adducuntur è quarto Tomo; item capite sequenti
 alia fragmenta è Præfatione quinti Tomi in idem Evangelium; cujus Præfationis aliam
 quoque portionem in caput 25. libri sexti Historiæ Eusebius inserit. Ex Origene in Johan-
 nis caput sextum lacinias quasdam exiles profert Bulengerus in Disputationibus contra
 Cafaubonum Part. 2. Diatrib. 3. pag. 251. quas cum Codices manu scripti Commentario-
 rum in id Evangelium non exhibeant, ex Catenis produsse veri absque ille non est. Denique
 inter Homilias in diversos duæ habentur in Johannem, quæ cum certum auctorem non ha-
 beant, paulo post suo loco ventilabuntur.

Unicum superest in Apostolorum Acta fragmentum Origenis, è quarta detractum Ho-
 milia, quod capiti Philocaliæ septimo Basilus & Gregorius Theologus insulserunt. In Ca-
 talogo librorum Illustrissimi Principis Domini Jacobi Marmoræ, quem inter Antiquita-
 tes Constantinopolitanas Supplemento Bibliothecæ Gesnerianæ inseruit Antonius Verde-
 rius, commemoratur Origenis Explicatio in Acta Apostolorum, & in Epistolas Pauli, de qui-
 bus nunc suo ordine agendum est.

F XV. Rufinus Heraclii impulsu viginti Tomos Commentariorum Origenis in Episto-
 lam ad Romanos Latinæ linguæ donandos suscepit: sed qua fide? sua nempe, hoc est, pes-
 sima: nam totum opus jam interpolatum, & aliquot voluminibus decurtatum ad mediam
 fere partem sese contraxisse proficitur in Præfatione ad Heraclium. Injuriam Origeni illa-
 tam facilius deprehendes, si fragmenta quædam lucubrationis hujus inserta Philocaliæ
 cum Rufiniana conversione configas. Adversus hanc audaciam merito Erasmus excan-
 descit, & falso affectam Hieronymo operis hujus interpretationem Rufino restituit. Cur
 Hieronymo tributa sit, Rufini astu & vassitie factum puto, qui ad declinandam facti invi-
 diam (male quippe audiebat Origenis nomen) & in Hieronymum, à quo sæpe Origenisimi
 caussa exagitatus fuerat, refundendam, nomen suum non apposuit, modestia factum simu-
 lans, quod malis artibus actum erat: *Verum ego, inquit, qui plus conscientia mea quam homini*
defero,

defero, etiam si addere aliqua videor, & explere quae desunt, aut brevare quae longa sunt, furari tamen A
 titulum ejus, qui fundamentum operis jecit, & construendi aedificii materiam praeiit, rectum non pu-
 to. Sit sane in arbitrio legentis cum opus probaverit, operis meritum cui velit adscribere. Deinde in
 Peroratione verba haec dolose adiecit: *Ajunt enim mihi; In his quae scribis, quoniam plurima in*
eis tui operis habentur, datitulum nominis tui, & scribe: Hieronymi, verbi gratia, in Epistolam ad
Romanos, Explanatum libri. Hinc delusi bardi homines Hieronymi nomine librum pra-
 scripserunt. At vel ex eo soliditas eorum arguitur. Nam si Interpres fuisset Hieronymus,
 cur voces illas, *verbi gratia*, addidisset, quae declarant fictitium esse & ascititium id nomen,
 non legitimum? Subjungit paulo post converturum sese Clementis libros; quod a Rufino
 factum esse constat, non ab Hieronymo; tum ait: *Satisfaciam sane in eo amicis meis; dabo ti-*
tulo nomen meum, Auctoris nihilominus vocabulo permanente: nam Hieronymi ne putetur, Clemens
scribetur: Hieronymi nempe, cujus nomen adscriptum supra fuxit. Eadem versutia usum B
 esse non semel Rufinum jam supra notavimus. In Prologo Homiliarum in Josue senten-
 tias Hieronymi & stylum referre conatus est. In Praefatione ad libros *αὐτῶν* nomen su-
 um celavit. Ita occultando, Origenismo, & traducendo Hieronymo fucum vulgo facie-
 bat. Minime itaque assentior Erasmo, mangoni hujus librarios insimulanti, & ad emtores
 alliciendos praetextum ab iis Hieronymi nomen censenti. Praeter contractam illam & trun-
 catam Rufini interpretationem habemus Tomi primi portionem in Apologia Pamphili;
 longe vero ampliotam capite Philocaliae 24. Aliud quoque è Tomo nono fragmentum nobis
 offert caput ejusdem Philocaliae nonum. Exiguam denique particulam ex eodem Opere
 subministrat alio Apologiae loco Pamphilus. Tomum vero, unde translata est, non notavit. C
 Atque haec cum legitimum horum Commentariorum Actorem Adamantium esse clatissi-
 me demonstrant, non dubitavit tamen novitius quidam scriptor Heterodoxus hoc ipsos in
 supposititiorum Origenis scriptorum seriem conjicere; à Gulielmo Perkinso delusus, qui
 eos male quidem à Rufino conversos scripsit, quod verissimum est; Origeni vero falso esse
 tributos nequitiam cogitavit.

Brevem libri tertii in Epistolam ad Colossenses laciniam, & alias libri in Epistolam ad
 Titum nonnullas Apologetico suo Pamphilus insulit. Hieronymus in Epistola ad Mine-
 rium & Alexandrum fragmentum affert è tertio volumine *ἡγνῶτικῶν* Origenis in primam
 ad Thessalonicenses. Ex Homiliis in Epistolam ad Ebraeos paucula quaedam descripti
 Eusebius libr. 6. Histor. cap. 25. Indidem nonnulla affert Pamphilus diversis Apologetici
 sui locis.

Multa praeterea è variis Origenis lucubrationibus fragmenta Catenae subministrant; sed
 neque locos unde illa petita sunt, indicant; nec certa est Catenarum fides, ut monuimus
 alibi. Quapropter fragmentorum quae ex iis profecta sunt, nullam hic habendam rationem
 duximus. Ex iis autem excerptae sunt multae Origenis in varios Scripturae libros *ἡγνῶσεις*,
 quae in Varicanae Bibliothecae Catalogis commemorantur.

SECTIO QUARTA.

DE ORIGENIS TETRAPLIS, HEXAPLIS, ET OCTAPLIS.

I. Proponitur Epiphani sententia de Origenis Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis. II.
 Asseritur propositus duarum Ebraicarum columnarum in Hexaplis, & Octaplis situs.
 III. Queritur, quare in Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis Theodotionem Symmachus
 praecesserit. IV. Investigatur mens Eusebii de Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis. V.
 Unum & idem opus fuerunt Hexapla, & Octapla. VI. Ex superioribus recentiorum
 multorum errores arguuntur. VII. Editionem Interpretum Septuaginta, quae in Hexa-
 plis habebatur, asteriscis, obelis, lemniscis, & hypolemniscis Origenes distinxit. Ei praeterea
 quae erat in Tetraplis Scholia adiecit. VIII. Editionem *ἡ* Hexaplis intextam emenda-
 runt Eusebius, & Pamphilus, & primi seorsum vulgaverunt. Inde triplex illo tempore
 editio *τῶν ὁ*, Origeniana, Eusebiana, & *τῶν ὁ*. IX. Eadem circiter tempestate *τῶν ὁ*
 resarcit Lucianus, resarcit & Hesychius. Hinc quintuplex *τῶν ὁ* editio. X. Suas quoque
 editiones asteriscis, & obelis discriminarunt Lucianus, & Hesychius; ut & suam
τῶν ὁ interpretationem Hieronymus. Inquinatae sunt & vitiate hodiernae omnes *τῶν ὁ*
 editiones.

A I. **A**gamus jam de Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis, Origenianorum operum omnium nobilissimis & laudatissimis: quorum rationem cum accuratissime Epiphanius tradiderit in libro de ponderibus & mensuris, hujus præcipue vestigia persequi decet. Collegerat jam ante Adamantius Interpretationes Scripturæ à Senioribus Septuaginta, Aquila, Theodotione, & Symmacho elucubratas. Quintam præterea & Sextam Editionem commodum nactus est, quas in angulis quibusdam occultas investigasse ipsum & in lucem edidisse scribit Eusebius. Athanasius vero in Synopli docet imperante Caracalla, in doliis Hierichunte repertam fuisse Quintam à Studio quodam ex iis qui erant Hierosolymæ; Sextam vero sub Alexandro Mammæa Nicopoli ad Actium à quodam Origenis discipulo. Idem propemodum habet Epiphanius in libro de ponder. & mens. cap. 18. additque priorem è tenebris fuisse erutam septimo Caracallæ anno. Fallitur Cedrenus, qui utramque Hierichunte inventam fuisse narrat.

B Ex iis sex Interpretationibus, & Ebraico exemplari, Tetrapla sua, Hexapla, & Octapla Origenes concinnavit. Ac Tetrapla quidem, quæ Hexaplis tamen tempore posteriora fuerunt, quatuor constabant Editionibus per columnas dispositis, prima Aquilæ, secunda Symmachi, tertia Septuaginta Senum, & postrema demum Theodotionis. Interpretationem 3° loco posuit, ut ad eam, quam omnium existimabat esse accuratissimam, reliquæ facilius exigi & examinari possent. Hexaplis hæ ipsæ interpretationes quatuor, eodem ordine collocatæ, cum Ebraico exemplari, Ebraicis descripto literis, & eodem Græcis characteribus exarato continebantur. Prior occurrebat columna Ebraica Ebraice depicta; at quæ contextum Ebraicum Græcis exaratum literis exhibebat, interpretationi Aquilæ proxime conjungebatur. Subiuncta autem post sex illas columnas Hierichuntina Editione, quam Quintam appellavit Origenes, & numeri quaternarii nota, insignivit; & post Hierichuntinam Nicopolitana, quam vocavit Sextam, & ἐπισήμω 5^η notavit, Octapla existebant. Hæc fere Epiphanius loco laudato; quæ ut clariora sint, primam Genesios vocem, prout in Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis disposita fuit, depingemus.

DIAGRAMMA

D TETRAPLORUM, HEXAPLORUM, ET OCTAPLORUM.

Exemplar Ebraicum, Ebraicis li- teris de- scriptum.	Exemplar Ebraicum Græcis elementis exaratum.	Aquila	Symma- chus	Septuagin- ta	Theodo- tion	Quinta Editio Hie- richuntina.	Sexta Edi- tio Nico- politana.
בְּרֵאשִׁית	Βερεσις	ἐν κεφαλῇ αἰῶ	ἐν ἀρχῇ	ἐν ἀρχῇ	ἐν ἀρχῇ.	Desidera- tur	Desidera- tur.
		1	2	3	4		
		TETRAPLA.					
1	2	3	4	5	6		
		HEXAPLA.					
1	2	3	4	5	6	7	8
		OCTAPLA.					

F II. Hæc habet, inquam, Epiphanius in libro de ponder. & mens. cap. 19. præterquam quod spectat ad columnarum Ebraicarum situm: nam ex aliis quibusdam Epiphani locis existimare possit aliquis contextum Ebraicum Græcis notatum characteribus priore loco fuisse. Hujusmodi ille est ex Hæc. 64. cap. 3. ἔθεν τὸ πρῶτον ἀπὲς ἐπιμελῶς ἐφελκυσάτο συναγαγὲν τῆς ἑβραϊκῆς, ἀντὶ τῆς ἐβραϊκῆς, καὶ τῆς ἑβραϊκῆς ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ τῆς θεοδοτιανῆς, πύμνης τε καὶ ἐκτὸς ἐκ-
δόσεως, μετὰ τῆς ἑβραϊκῆς ἐκδοσεως ἑβραϊκῆς, καὶ αὐτὴν ἐκ τῶν σοφιστῶν. ἐν τῇ ἑβραϊκῇ δὲ ἀντικρὺς
δι' αὐτῆς ἐν ἑβραϊκῇ καὶ ἐν τῇ ἑβραϊκῇ καὶ τῇ ἑβραϊκῇ, ἑβραϊκῇ δὲ (sic enim lego, non
ἑβραϊκῇ) τὸ γράμμα ἐπὶ τῶν πάλιν πεποιθὲς συνάγει. Vnde primum studuit in unum
con-

conjugere sex interpretationes Aquila, Symmachi, Septuaginta duorum, & Theodotionis; Quintam A
etiam & Sextam editionem; cum adjectione vocum singularum Ebraicarum propriis elementis de-
scriptarum: ex altera autem parte opposita, utens altera columna depingendo contextum, Ebraicum
quidem dictione, Græcum vero literis, alium rursus contextum lucubravit: Hæc ita exponi pos-
sent: medium locum tenuisse sex interpretationes Græcas inter Ebraica Ebraice scripta,
quæ ad unam sita erant partem; & Ebraica Græce exarata, quæ ad aliam partem erant collo-
cata. Sed hanc expositionem respuunt verba Epiphanius ejusdem, quæ mox afferemus è li-
bro de ponder. cap. 19, ubi Ebraicum utrumque contextum priore loco notatum fuisse agno-
scit. Videtur itaque id sibi potius voluisse Epiphanius, ad unam Ebraicæ columnæ Ebraicis
elementis exarata partem notatas fuisse Græcas sex interpretationes; ad alteram vero Græ-
ce scriptum contextum Ebraicum. Hoc idem significare dicas ista è libro de Ponder. cap. 7. B
τας ὁδὸς ἐμμελείας καὶ τὴν ἑβραϊκὴν γραφὴν ἑβραϊστῶς στοιχείοις καὶ ἰσχυρισμῶν αὐτοῦ ἐν οὐλῇ μὴ σωτηριακῇ,
ἀλλ' οὐλῇ ἀντιστοιχῶν δι' ἰσχυρισμῶν καὶ ἑβραϊστῶν δὲ λέγων, &c. Sex enim interpreta-
tiones, & Ebraicam Scripturam Ebraicis elementis ac verbis cum in una columna conjunxisset, aliam
columnam oppositam, literis quidem Græcis, vocibus autem Ebraicis descriptam adjecit. Quod
si sex interpretationes, & Ebraicum exemplar Ebraice scriptum simul conjunxerat; in ex-
tima profecto columna contextum Ebraicum charactere Græco exaratum sequitur fuisse
adtextum. Sed præfixa sine dubio fuisse Ebraica Ebraice depicta, tum subnexa eadem Græ-
ce exarata, & subjectas deinde sex interpretationes ex iis manifeste concluditur quæ legun-
tur apud Hieronymum in Epist. ad Tit. 3. 9. *Vade & nobis curæ sunt omnes veteris legis libros,*
quos vir doctus Adamantius in Hexapla (ita lege, non exempla, ut vulgo) digesserat, de Casariensi C
Bibliotheca descriptos ex ipsis authenticis emendare, in quibus & ipsa Hebræa propriis sunt caracte-
ribus verba descripta, & Græcis literis tramite expressa vicino: Aquila etiam, & Symmachus, LXX.
quoque, & Theodotio suum ordinem tenent. Columnas omnes pro fitis sui ordine recensuit.
Apertius etiam Rufinus libr. 6. Eusebiana histor. cap. 13. *Famosissimos illos Codices primus*
composuit Origenes in quibus per singulas columnulas è regione separatim opus Interpretis uniuscu-
jusque descripsit, ita ut primo omnium ipsa Hebræa verba Hebraicis literis poneret; secundo in loco
per ordinem Græcis literis è regione Hebræa verba describeret; tertiam Aquila Editionem adjuuge-
ret; quartam Symmachi; quintam Septuaginta Interpretum, quæ nostra est; sextam Theodotionis
collocaret, & propter ejusmodi compositionem exemplaria ipsa nominavit ἑξαπλά. Ex his etiam li-
quet præfixos Græcis editionibus fuisse Ebraicos contextus, non subnexus; nec præfixum
alterum, alterum subnexus, ut indicare videntur illæ Epiphanius voces: ἐν αὐτῇ ἑβραϊκῇ δὲ ἀντιγραφῇ. D
Liquet hoc quoque ex his ejusdem è libr. de ponder. cap. 19. τὴν τοῦ αὐτοῦ, οἷον ἐστὶν, ταύτας τὰς ἐβ-
ραϊστῶν ἐν τοῖς ἀντίγραφῇ, καὶ ἐν οὐλῇ τὰς δὲ ἑβραϊστῶν ἀντίγραφῇ καὶ ἰσχυρισμῶν αὐτοῦ ἐν οὐλῇ μὴ σωτηριακῇ, &c.
Nonnulli igitur, ut dixi, hos libros legentes & reperientes Ebraicas duas editiones priore loco sitas;
post eas vero illam Aquila collocatam, &c. Ne quis vero vocem οὐλῇ pro eo usurpatam putet,
quod nos paginam appellamus; nam οὐλῇ columnam quoque significat, adeo ut plures
columnas una pagina contineret. Porro ordinem istum quem statuimus, luculenter adstruit
verustissimus Codex Barberinus duodecim Prophetarum, qui ad Osee 11. 1. breve Hexa-
plorum specimen ad oram attextum habet, & in sextum Tomum Polyglottorum Biblio-
rum suo loco retulit Waltonus. Desiderantur quidem Ebraica Ebraice scripta; priore vero
loco sita sunt Ebraica Græcis elementis concepta; proxime subest his Aquila; huic Symma- E
chus; quem excipiunt LXX. ultimam columnam sibi vindicat Theodotion.

III. Disquisitione dignum est, ecquid in Interpretationum dispositione Theodotioni
antiquiori Symmachum recentiorum Origenes anteposuerit. Facile hunc nodum solvere
se posse putasset Epiphanius, qui Theodotione verustiorum fuisse Symmachum opinatus
est libr. de ponder. cap. 16. 17. Itaque collocatos fuisse tres illos respondisset, juxta ordinem
suæ ætatis. Ego vero à recepta opinione discedere non possum, quæ priorem ætate ponit
Theodotionem quam Symmachum: nam quid opponi potest his Hieronymi Præfat. in
Evangel. *Non quero quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter novos & vete-*
res medius incedat: quibus non temperatum duntaxat interpretandi genus, quod tenuit
Theodotion, sed media etiam ejus ætas Aquilam inter & Symmachum significari videtur. F
Origeni ergo aliud fuisse causam puto, cur ita interpretationes illas digereret. Ad Ebraica
maxime accedebat Aquila, hunc illis ideo proxime adjunxit. Ab iisdem plus reliquis rece-
debat Symmachus, quippe qui sententiarum fuisset; quam verborum retinentior. Ut ex
conflictu Aquilæ & Symmachi, qui abierant in diversa, & extrema fuerant persecuti, veritas
eliceretur, optima ratione uterque simul conjunctus est. Subnexi sunt illis deinde Inter-
pretes LXX. & Theodotion, qui mediam viam tenebant. *Quasi non, inquit Hieronymus*
Præfat. in Job. apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodotio, vel verbum è verbo, vel sensum è
sensu, vel ex utroque commixtum, & medie temperatum genus translationis expresserint. Ordo
autem studiorum postulat, ut intricatam quæstionem, & incertam disceptaturi, extremas
primum

A primum & oppositas exploremus sententias, inde ad temperatas & medias progrediamur. Atque hunc modum servavit Origenes in collocandis interpretationibus.

IV. Nunc ea quam dedimus Tetraplorum, Hexaplorum, & Octaplorum descriptio an Eusebii rationibus consentiat, anquiramus. Scribit ille Origenem τὰς αὐτὰς τοῖς Ἰουδαίοις ἐμφε-
 pturas primigenias, ipsas Ebraeorum literas descriptas, comparasse. Hæc aliter intellexit vir do-
 ctus, atque ita reddidit: comparasse eum sibi Scripturas, quæ apud Iudeos prototypis Ebraeorum li-
 teris descriptæ esse feruntur: Prototypas autem Ebraeorum literas, ipsas esse Samaritarum ele-
 menta asseruit; velle igitur id sibi Eusebium, Samaritanis Scripturæ codicibus usum fuisse
 Origenem, eademque in Hexapla inseruisse. Verum qui propius ad locum hunc Eusebii

B mentem attenderit, plane alium inde sensum extundet. αὐτὰς τοῖς Ἰουδαίοις ἐμφερέσθαι παρὰ τὸν
 τοῦ Ἰουδαίου, nihil aliud sonat, quam primigeniæ Scripturæ quæ apud Iudeos circumferuntur; non
 vero, quæ apud Iudeos prototypæ Scripturæ esse feruntur; dixisset quippe, αὐτὰς τοῖς Ἰουδαίοις ἐμφερέσθαι.
 Quod si id sibi voluisset Eusebium, cur eas potius αὐτὰς τοῖς Ἰουδαίοις ἐμφερέσθαι, quam apud Græcos,
 Hellenistas, aliosque antiquiores esse Judaicis una cum Ju-
 daeis fatebantur? Quis putet denique Hexaplis, ad Scripturæ illustrationem & publicam
 utilitatem concinnatis, Samaritarum exemplaria inseruisse Origenem, Judaica neglexisse; cum
 angustis finibus coërceretur Samaritica illa gens, latius vero Judaica pervinere? Quod
 si quis exemplaria utraque locum sibi in Hexaplis vindicasse dicet, non ergo Hexapla vel
 Octapla; sed Heptapla, vel Enneapla dicenda erant. Constat certe hoc capite Eusebium

C Ebraica exemplaria Græcis interpretationibus opposuisse, quarum ratione veritatem
 Ebraicam merito παρωτύπων γραφῶν appellavit. Profecto Epiphanium, Hieronymum, &
 Rufinum stupor ingens occupasset, si editiones ac columnas Hexaplorum accurate percen-
 sentes, Samariticam prætermisissent. Non ergo verum est Samaritani Codicis testimonia,
 quæ occurrunt in scriptis Patrum, ex Origenis Hexaplis fuisse petita; sed certo certius est
 ulos fuisse Patres Græca interpretatione Samaritani exemplaris. Maneat igitur loco huic
 Eusebii vulgata sua & recepta sententia. Addit deinde Origenem, præter editionem
 Interpretum Septuaginta, Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis, duas præterea protulisse in
 lucem, alteram Nicopoli, alteram in alio quodam loco repertam. Tum ait: ἐν γὰρ τοῖς

D ἑξαπλοῖς τῶν ψαλμῶν καὶ τῶν ἐπιστολῶν τὸς αὐτοὺς ἐκδόσεις, ἑμὸν πρῶτον, ἀλλὰ καὶ ἕτερον, καὶ ἑξάμυλον αὐτοῦ
 τοῦ ἱεροῦ, ὅτι μίας αὐτοῦ σημειώσεως. ὅς ἐν ἑκατοῖς ἑκατοῖς ἐν πέντε καὶ τὸς ἑξήκοντα ἀντίγραφοις τῶν ψαλ-
 μῶν. Hæc verba parum hæcenus intellecta explanare operæ pretium est: In Hexaplis qui-
 dem Psalmorum, post insignes quatuor Editiones, non Quintam solum sed & Sextam, & Septimam ad-
 jungens interpretationem, in singulas rursus columnas descripsit; utpote quæ Hierichunte reperta
 sit in doli temporibus Antonini, ejus qui fuit Severi filius. Ἐν μίᾳ locutio est Tactica, qua res
 significantur in unum versum collocatæ à fronte ad tergum. Optime docet Budaus, quid
 sint τῶν ἐν μίᾳ τῶν ψαλμῶν, nempe naves ita instructæ, ut unica in fronte sit, reliquæ pone
 sequantur in versum porrectæ. Ita ἐπ' ἐνὸς τετραγώνου στρατιώται, milites sunt in unum versum
 à fronte ad tergum instructi. Hanc locutionem eleganter huc transulit Eusebius: quo-
 niam enim per longas & angustas columellas digestæ erant Editiones in Hexaplis, propterea

E ἐν μίᾳ σημειωμένης esse dixit. Sua quoque vis inest vocabulo σημειώσεως, σημειῶν, præter alias
 significationes, sonat etiam, scriptum aliquod ad aliud adicere, adscribere, ut superius observa-
 tum est. Igitur, ἐν μίᾳ σημειώσεως, hoc est, in singulas columnas describens ad priores adrexit.
 Perperam hæc accepit Nicephorus libr. 5. cap. 11. ait enim: ἐπὶ πρῶτον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερον, καὶ
 ἑξάμυλον αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ ἐκδόσεις ἱεροῦ αὐτοῦ αὐτοῦ. Nec difficultate caret quod subest apud Eusebium,
 Origenem ad reliquas interpretationes adjecisse septimam, quod Hierichunte in doli
 imperante Caracalla reperta sit. Idem habet Zonaras. Certum est ex Athanasii &
 Epiphanii auctoritate Quintam Editionem Hierichunte in doli fuisse repertam imperante
 Caracalla. Addit Epiphanius una repertos esse libros alios, cum Ebraicos, tum etiam

F Græcos. Quod si ex his fuisse septimam illam Psalmorum editionem dicamus, ita cum
 aliis Eusebius conciliabitur. Opinantur quidam Septimam illam Editionem eandem
 esse ac Lucianeam, hoc argumento, quod Athanasius, sive Synopsicos auctor Luciani edi-
 tionem septimo loco recenscat, & Septimam appellet: sed multum falluntur; nam Lu-
 ciani editio ipsa fuit corrupta, post Origenis ætatem correctæ & emendatæ à Luciano, ut tradit
 Hieronymus initio Epistolæ ad Suniam & Fretellam. Septimam vero Editionem, quæ
 Hexaplis intexta est, Hierichunte inventam esse imperante Caracalla Eusebius asseve-
 rat: quod de eorū certe dici non potest. Hexapla igitur illa Origenis, sive Octapla, quæ
 in aliis Scripturæ libris sex Græcis constabant editionibus, septem in libro Psalmorum
 continebant. Ita postmodum scribit Eusebius: τὰς αὐτὰς ὅτι ἀπ' αὐτῶν συνάγαγον, δι-
 λάν τε τὸν κώλον, καὶ ἀντιστοιχίαν ἀλλήλοις καὶ αὐτῶν τὸ ἑβραϊκὸν σημειώσεως, τὰ τῶν λεγόμενων ἑξα-
 πλῶν ἢ ἀντίγραφα αὐτῶν αὐτοῦ. Sensus est: Has omnes cum in unum conjunxisset, & per

Euseb. l. 6.
 Hist. c. 16.

cola distinxisset, & invicem opposuisset, una cum Ebraici contextus adjectione, Hexaplorum nobis A
exemplaria reliquit. Diximus enim id esse, Scriptum aliquod ad aliud adicere; inde σημειώσεις,
scripti alicujus ad aliud adjectio. Itaque ἑβραίων σημειώσεις, est Ebraici exemplaris ad reliquas in-
terpretationes appositio. Hæc præter legitimam sententiam à nonnullis alio detorta sunt.

Post Hexapla, ex quatuor Editionibus, Aquila, Symmachi, Septuaginta Interpretum,
& Theodotionis simul conjunctis & oppositis, Tetrapla conflavit Adamantius, ut tradit
Eusebius, & post illum Zonaras. Nec enim aliud sonant hæc Eusebii verba: ἰδίαι τὴν ἀκρίαν,
καὶ συμμάχου, καὶ Θεοδοτίωνος ἑκάστην ἀμα τῇ τῶν ἑβραίων ἐν τοῖς τετραπλοῖς ἐπισημασμένην,
quam cum post Hexapla, ex his quatuor Editionibus Tetrapla seorsum compegisse; non
vero in Tetraplis seorsum digestas, & separatim discretas fuisse singulas interpretationes,
ita ut suas singulae paginas occuparent; in iisdem enim fuerunt paginis descriptæ omnes ac
invicem oppositæ, live, ut ait Epiphanius, σωτηριαί, qui & addit, si Tetraplis Græcis Di- B
plis Ebraicæ fuissent adjunctæ, prodidisse Hexapla; quod fieri certe non potuisset, nisi è regio-
ne invicem oppositæ essent in iisdem paginis Tetraplorum Græcicæ editiones, quemad-
modum & in Hexaplis.

V. Animadversionem nostram requirit, quod idem ait Eusebius, collectis in unum sex
Editionibus Græcis, & adjecto Ebraico contextu Hexapla nobis Origenem reliquisse;
Psalmodum vero Hexapla Græcis editionibus septem constituisse. Eusebio consentiunt
Scholia Romana in Editionem τῶν ὁ, in quibus nonnunquam super Psalmos Hexapla citan-
tur. Consentit & Epiphanius Hær. 64. cap. 3. & post illum Zonaras, qui discrete pronun-
tiant Hexapla sex Editiones Græcas, cum gemina Ebraici textus descriptione fuisse com-
plexa. Quæ igitur potest, cur Hexapla dicta sint, quæ octo columnas habuere. Nec C

Erasm. de
doctr. &
libr. Orig.
Magdeb.
Cent. 3.
cap. 10.

enim, puto, cum Erasmo & Magdeburgensibus sentit quisquam ἑξαπλᾶ, non à numero ἑ
appellationem esse sortita, sed à verbo ἑξαπλόος, quod est, *explanis*: nam unde factæ diceren-
tur voces, τετραπλᾶ, & διπλᾶ; Respondent nonnulli Hexapla dicta, non à numero colu-
mnarum, sed à numero Interpretationum sex; nulla habita contextus Ebraici ratione, qui
inter Interpretationes numerari non debuit. Huic opinioni favere videtur Epiphanius loco
mox allato, cum ait: ὡς ἐστὶ τὴν πᾶσαν παλαιὰν διαθήκην δι' ἑξαπλῶν καθεμένων, καὶ διὰ τῶν ἑβραίων
ἱερμάτων. Adeo ut *Vetus omne Testamentum iis Hexaplis, & gemino Ebraico contextu fuerit com-*
prehensum: ubi aperte Hexapla Græca à Diplis Ebraicis distinguit. Hexapla ergo, inqui-
unt, à sex Interpretationibus fuerunt denominata, quemadmodum Tetrapla à quatuor, ac
ideo falli qui Hexaplis vulgatas quatuor editiones Græcas, & exemplaria duo Ebraica as- D

signant. Id si sit, palam sibi repugnaverit Epiphanius libro de ponder, & mensur. cap. 19.
qui ita differit: Τετραπλᾶ γὰρ εἰσι τὰ ἑλληνικά, ὅταν αἱ τὴν ἀκρίαν, & συμμάχου, καὶ τῶν ἑβραίων
δύο, καὶ Θεοδοτίωνος ἱερμηνείαι σωτηριαί, ὡς τῶν τριακῶν ἢ τετρακτῶν καὶ δυοῖν τὰς ἑβραίων
συνεφερομένων, ἑξαπλᾶ καλεῖται. ἰὰν δὲ καὶ πέντε, καὶ ἡ ἑβραίων ἱερμηνεία σωτηριαί, ἀποδείξαι τὴν
καλεῖται. Tetrapla enim Græcis constant, cum Aquila, & Symmachi, & Septuaginta Senum, & Theodo-
tionis interpretationes simul conjunctæ sunt: quæ columna quatuor si Ebraicis duabus adjiciantur,
Hexapla dicuntur: quod si Quinta & Sexta interpretatio accesserint, sequitur ut Octapla nomen-
tur. Quibus adionat Rufinus in interpretatione decimi sexti capitis libri sexti Historiæ
Eusebii. Alio vero abit Nicetas, & Diplis Ebraicæ, quoniam idem omnino continebant,
pro una; eaque bipartita columna habita fuisse vult, atque illa cum τῶν ὁ, Aquila, Sym- E
macho, Theodotione, ac Quinta editione sex columnas constituisse, ac Hexapla inde
fuisse appellata.

Nicet.
Theof. orth.
fid. lib. 4.
Hær. 31.

Has inter oppositas & repugnantes sententias, novam, & nisi me animus fallit, verissimam
tueor. Falsum est, quod vulgo creditur Quintam, & Sextam Editionem universos Scriptu-
ræ libros fuisse complexas. Aliquot duntaxat continebant ex illis, eosque potissimum qui
versibus constant apud Ebræos. En tibi testem Hieronymum in Epistolam ad Tit. 3.9.
Unde & nobis cur a fuit omnes Veteris Legis libros, quos vir doctus Adamantius in Hexapla digesse-
rat, de Casariensi Bibliotheca descriptos, ex ipsis authenticis emendare; in quibus & ipsa Hebræa
propriis sunt characteribus verba descripta, & Græcis literis tramite expressa vicino. Aquila etiam, F
& Symmachus, LXX. quoque, & Theodotio suum ordinem tenent. Nonnulli vero libri, & maxime
hi qui apud Hebræos versu compositi sunt, tres alias Editiones additas habent, quam Quintam, &
Sextam, & Septimam translationem vocant, auctoritatem sine nominibus Interpretum consecutæ.
Itaque in illa variarum Editionum coagmentatione, aliqui libri quatuor duntaxat consta-
bant editionibus, cum Diplis Ebraicis; atque hi libri erant vere ἑξαπλοῖ, Sex vero habebant
editiones Græcas, cum Diplis Ebraicis, alii libri per versus compositi, excepto Psalterio,
nempe Proverbia, Ecclesiastes, & Canticum: ac proinde erant διπλᾶ. At liber Psalmo-
rum præter geminas Ebraici contextus columnas septem editiones continebat, meritoque
librum hunc διπλοῦν fuisse diceret. Igitur Opus istud Origenis partim erat Hexaplum,
partim Octaplum, partim Enneaplum: sed Septimæ Editionis, quæ ad unum pertinebat
Psal-

A Psalterium, in tota Bibliorum denominanda mole ratio habita non est, ideoque à nemine Enneapla dicta sunt. Asserit etiam Origenes ab interpretationibus Aquilæ & Theodotionis abfuisse Threnos Jeremiæ. Itaque Liber ille fuerit τετραπλῆς, sed totum corpus Bibliorum propter libri exiguitatem Tetraplum dici non debuit. Quidam Hexapla ista volumina appellaverunt, fortasse etiam Hexapla ab Origene inscripta sunt, quod magna illorum pars quatuor editionibus, Aquilæ, Symmachi, τῶν ὁ, & Theodotionis, ac Diplis præterea Ebraicis esset conflata: alii vero cum his voluminibus sex editiones Græcas præter Ebraica exemplaria inesse intelligerent, Octapla vocanda censuerunt. Quapropter nemo mirari debet, cur Hexaplis sex editiones Græcas, & duos contextus Ebraicos fuisse intextos dixerint Eusebius, Epiphanius, & Zonaras: intextæ quippe erant editiones illæ sex in aliquibus duntaxat libris, non in universis; nam quamvis intextæ itidem essent in Psalmis editiones septem, Hexapla tamen Psalmorum idem dixit Eusebius. Manifestum ergo est unum idemque opus fuisse Hexapla & Octapla: sed à diversis quibus constabat partibus diversas appellationes habuisse. Tetrapla autem privatum fuit ac separatum opus ab Origene post Hexapla accuratum, in studio fori gratiam, quibus tantum abs re sua vel otii vel facultatis non erat, Hexapla comparare possent. Nec quemquam moveat quod scribit Hieronymus, *Exceptis Septuaginta Interpretibus, alias quoque editiones in unum congregasse volumen*; quod & Hieron. de script. Eccl. in Orig. Freculph. Chiron. Tom. 2. l. 3. c. 2. Hon. Aug. de script. Eccl. ex Hieronymo transtulerunt Freculphus Lexoviensis, & Honorius Augustodunensis. Id enim sibi volunt, præter LXX. Interpretes, reliquos etiam Origenem in unum volumen congregasse.

C VI. Ex his facile intelligitur, quantum ratio Scaligerum fugerit, qui in delineatione Hexaplorum seu Octaplorum, quam in sacras suas Exercitationes retulit Heinſius, utrumque Ebraicum contextum post interpretationes Græcas sex in finem conjecit. Si modo revera Scaligeri fuit hæc delineatio, quod dubium mihi faciunt Scaligeriana nuper edita, in quibus Octaplorum columnas enumerans, prioribus locis Ebraicas duas recenset. Nec felicius Heinſius, cum columnas ibidem Hexaplorum describens, tertiam attribuit Septuaginta Interpretibus, quartam Aquilæ, quintam Theodotioni, & sextam Symmacho. Neque his excusandis sufficit Nicetæ Acominati auctoritas, qui in simili versatus est errore, columnis Ebraicis subiectos fuisse τῶν ὁ, his Aquilam, tum Symmachum, inde Theodotionem, & Quintam demum interpretationem asseverans. Peccat quoque Baronius aliter in

D Tetraplis dispositas editiones Græcas censens ac in Hexaplis, & priorem in illis locum τῶν ὁ assignans, in his tertium. Hos in fraudem videtur illexisse Philoponus, qui in libro περὶ νοσημοποιῶν loca sacri Contextus ex his quatuor interpretationibus afferens, priore loco τῶν ὁ collocat; his subijcit Aquilam, huic Theodotionem, illi Symmachum. Nec enim Tetrapla representare Philoponus instituit; sed in interpretationibus disponendis Interpretum artem respexit: cum clarum sit cæteroquin ex Epiphanio postremam columnam obtinuisse Theodotionem tam in Tetraplis quam in Hexaplis, secundam Symmachum, atque hos inter medios Septuaginta incesisse. τετραπλῆ γὰρ εἶσι, inquit, τὰ ἑλληνικά, ὅταν αἱ τῶν ἀquila, καὶ symmachu, καὶ τῶν θεοδοτίων, δύο, καὶ θεοδοτίων. ἐκλυθεῖν σωτηριάζονται. Tum enim existunt Græcæ Tetrapla, quando interpretationes Aquilæ, Symmachi, Septuaginta Senum, & Theodotionis in unum fuerint compositæ.

E Tum addit, si Diplæ Ebraicæ præfigantur, conflari Hexapla. Pro Origenianorum Tetraplorum specimine haberi non posse loca illa à Philopono è quatuor Græcis interpretationibus detracta probari quoque potest ex Philastrio, qui Hæc. 137. asserit Aquilæ conversiones in medio librorum nunquam fuisse positas, sed dextræ, lævæque assignari solitas fuisse. Aquilæ interpretatio in Tetraplis priore loco ponebatur; qui locus diverso respectu vel dexter erat, vel sinister: legentium respectu sinister erat, dexter libri ipsius. Itaque alii dextro loco situm esse, alii sinistro scripserant. Id cum legisset Philastrius, existimavit, Aquilam in aliquibus Tetraplorum exemplaribus dextrum tenuisse locum, in aliis sinistram; sed hallucinatus est, nam semper columnæ huic deputatus est, quæ ad Lectorum lævam collocata erat. Ut ut est, certe in medio nunquam fuisse constat: fuisset autem, si priorem columnam occupassent Septuaginta Interpretes, Aquila secundam. Refellitur etiam ex supradictis Salmasius, qui hæc scribit in

F Commentario de Hellenistica: *Sed nusquam Hieronymus Quinta & Sextæ editionis meminit, & cum Hexapla vocitat, intelligit Tetrapla Græcæ, cum Diplis Ebraicis, quæ Hexapla faciebant.* Et mox allatis quibusdam Hieronymi locis, in quibus Græcæ solum quatuor Editiones memorantur, subijcit; *Apparet, ex his Origenem quatuor tantum editiones inter se comparasse, & composuisse in Tetraplis, quæ cum duobus Ebraicis textibus Hexapla illa Ecclesiis dedicata continebant.* Certe in Hieronymi verbis à me supra allatis è Commentariis in Epistolam ad Titum, mentio fit Quintæ & Sextæ editionis, & sæpissime in Epistola ad Suniam & Fretellam, aliisque locis. Hexapla autem dicta sunt ea, non quæ Tetrapla solum Græcæ, cum Diplis Ebraicis, sed quæ Quintam præterea, & Sextam, ac Septimam editionem, non ubique, sed

sed in aliquibus solum libris adjunctam haberent. Ait paulo post Salmasius: *Sed & veteres* A
Patres ex quibus composita Catena, ut vocant, in diversos Veteris Testamenti libros leguntur, nun-
quam citant varietates Translationum à Quinta & Sexta Editione, sed ex quatuor illis tantum quas
invicem composuerat Origenes, ex quibus Tetrapla fecerat, & cum gemina Ebraica & Græcâ. Con-
sule Notas Flaminii Nobilii, quam sæpe Quintæ ac Sextæ editionis variantes Lectiones ci-
tent Patres antiqui, deprehendentes. Falsum quoque esse apparet, quod jactant recentiores
quidam, Origenem nulla unquam Octapla composuisse, sed Hexapla duntaxat & Tetrapla.
Octapla certe itidem ut Hexapla composuit Origenes, quoniam idem opus Hexapla &
Octapla fuisse demonstravimus. Confutatur etiam ex præcedentibus Usserii Armachani
nova opinio, non puram solum & emendatam interpretationem τὸν δ, sed καὶ τὸν quoque in
Hexapla habitam fuisse asserentis, quod Bellarmino quoque videtur fuisse persuasum. De
prehenditur quoque multiplex Magdeburgensium hallucinatio in his ipsorum verbis;
Primum versioni LXX, quæ tum fuisse videtur vulgarissima, adjunxit Aquila Pontici, Theodotionis,
& Symmachi editiones repertas à se, multo tempore absconditas: aliam quidem Nicopoli in Ægiaco
litore; aliam aliis in locis, sicut ipse scribit: indicavit Eusebius libr. 6. cap. 17. His postea superaddi-
dit Quintam, Sextam, & Septimam, quas dixerunt Editiones: quarum unam inventam esse indica-
vit in Hiericho, in dolio, tempore Antonini Caracalla. Nam ut de Symmachi interpretatione
fileam, Aquilæ & Theodotionis editiones ab Origene fuisse repertas probari minime potest;
nec ullam ex iis tribus Nicopoli inventam fuisse verum est, sed Sextam. Omnium vero tur-
pissime erravit Sixtus Senensis, qui Tetrapla cum Hexapla confudit, & permiscuit, Hexa-
pla vero ab Octapla discrevit, idemque ut faceret Viro cuidam magno persuasit: quique
Septimam Editionem nec in Hexapla, nec in Octapla unquam fuisse asseveravit: contra-
rium disertis verbis affirmante Eusebio.

Bellarmino
de script.
Euseb.

Sixt. lib. 4.
& 8. Bibl.
Euseb. lib.
6. Hist. c. 16.

VII. Aliud præterea diligentia Origenis monumentum Hexapla præferebant. Nota-
 verat ille Senes Septuaginta voces aliquas, quæ in Ebraico haberentur, interpretando negle-
 xisse, nonnullas autem de suo inferuisse, variaque ipsorum circumferri exemplaria inter se
 diversa, & sive ex supinitate librorum, sive ex Criticorum temeritate vitata: hinc calu-
 mnia aniam arripere Judæos, ejusmodi interpretationem in Christianorum Ecclesiis præ-
 legi solere caussantes, quæ Ebraicæ veritati in omnibus non consentiret. Consulatur ipsius
 Tomus in Matthæum decimus quintus, & Epistola ad Africanum, ubi de Exemplarium
 τὸν δ corruptione, & Judæorum calumniis disserit. His incommodis ut occurreret, inter-
 pretationem Septuaginta Senum emendavit ex optimorum exemplarium fide, atque ejus
 præsertim quod in Serapeo servabatur, quodque ipsum τὸν δ αὐτοῦ ἔχον fuisse affirmant Ve-
 teres nonnulli. Asteriscos præterea, ubi quid deesset, cum prætermisissimis vocibus inseruit;
 quæ vero illi præter Ebraicorum fidem adiecissent, præfixo obelo signavit; *Quæ signa,*
 inquit Hieronymus, *& in Græcorum, Latinorumque poematibus inveniuntur*, unde & ab Ori-
 gene translata sunt. Quæ de lemnisco subjicit Epiphanius, valde corrupta & confusa sunt;
 unde vix certi quicquam possis extundere. Id sibi tamen videtur velle, lemniscos adscriptisse
 Origenem, quotiescunque duo plurave paria Interpretum (hos enim in triginta sex paria
 fuisse discretos, & in omnibus fere consensisse autumat, cum Scripturam sacram in Ægypto
 interpretarentur) vocem aliquam usurpassent, ab ea diversam (ejusdem licet significa-
 tionis) qua usi fuissent reliqui Interpretes; (quod ipsum fere habent Hesychius in Psal-
 mum 12. 4. & Isidorus Origin. libr. 1. cap. 20.) hypolemniscos vero adnotasse, si quando
 vocem hujusmodi par unicum adhibuisset. Quibus significatur Origenem 36. Inter-
 pretum exemplaria simul contulisse. Ab Epiphano dissentit Andreas Mafius, & paria
 illa Interpretum, velut aniles fabulas respuit, tumque appositos putat lemniscos & hypo-
 lemniscos, cum varias aliquas lectiones plures paucioresve Codices assererent. Alium
 notarum illarum usum profert Johannes Curterius, nec aliud significare lemniscum putat
 quam verbis consentire Interpretes aliquos, discrepare sensu; hypolemniscum vero, quam
 sensu eos & verbis dissonare. Sed mihi verisimilior videtur Mafii sententia. Asteriscorum
 illorum, obelorum, lemniscorum, & hypolemniscorum formas notat Epiphanius, &
 nominum significationes; multumque fallitur, cum vocabulum, ληνίσκου derivat à
 Græco ληνάζεν. nam Syracusiam esse vocem constat. Reliqua fuscè persequitur Epipha-
 nius in eodem libro: nec docet tamen utrum quæ Hexapla intertextæ est interpretatio τὸν δ
 ejusmodi notis fuerit insignis: sed id perspicuum est ex Romanis Scholiis τὸν δ in 1. Reg. 14.
 4. μάλλον ταῦτα ἐν τῷ ἑξαπλῷ ἢ ἐν τῷ ὀβελῷ, ὡς ἐν Θεοδοτίων & προτε δὲ ἴδω. Imo, hæc in Hexapla asterisco
 notata sunt, utpote quæ ex Theodotione adjecta sint: & ex istis Hieronymi, quæ repetit Rufinus
 Invect. 2. Sed & Origenes asteriscos fecit, ex translatione Theodotionis assumens, ut componeret vo-
 lumina quæ appellantur Hexapla. Tum subiungit: Quia frequenter si disputatio accideret, vel im-
 mutata esse aliquæ, vel deesse, vel abundare in nostris Scripturis mentiebatur, voluit Origenes nostris
 ostendere, qualis apud Judæos Scripturarum lectio teneretur, & in propriis paginis vel columellis editio-
 nes

Hieron. ad
Sua. &
Euseb.
Epiph. de
pondus
& mens.
c. 17.

Mafius
Præfat. in
Græc. edit.
Ioh. Cur-
terius, ad
Præfat. ad
Procop.
Comm. in
Isaiam.

A *nes eorum singulas quas descripsi; & ea quae apud illos sunt addita vel decerpta, certis quibusque signis additis, ad versiculorum capita designavit; & in alieno, non suo opere suas tantummodo notas fixit; ut sciremus non quid nobis, sed quid iudeis adversum nos certantibus aut deesse aut abundare videretur: & iterum ex istis Hieronymi in Praefat. Paralip. ad Chromatium: Et certe Origenes non solum exempla (lege Hexapla) composuit quatuor editionum, e regione singula verba describens, ut unus dissensions statim ceteris inter se consentientibus arguatur: sed quod maioris audacia est, in Editione Septuaginta Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans quae minus fuerant, & virgulis quae ex superfluo videbantur apposita. Sed Origenem ipsum audire operæ pretium est: sic ille Tom. 15. in Matth. p. 381. Νῦν δὲ δηλοῦντι πολλὰ γέγονεν ἡ τῶν ἀντιγράφων διαφορὰ, εἰτε διὰ τὰς διουλίαν γραφῶν, εἰτε διὰ τὸν τόλμην τινῶν μοχθηρῶν ἢ διορθώσεως τῶν γραφομένων, εἰτε δὲ διὰ τὸν τὰ ἐκείνῃ δουλεύοντα ἐν τῇ διορθώσῃ ἀρετὴν ἔχοντων ἢ ἀφαιρούντων τὴν μὲν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τῆς παλαιᾶς διαθήκης διαφορῶν, διὲ δὲ διὰ τὴν ἐν ἐκείνῃ, ἐνερῶν ἰδέσθαι, κριτικῶν χειρῶν τοῖς λοιποῖς ἐκδόσεως: τῶν ὑπομνηστικῶν καὶ τοῖς ἐκδομικοῖς διὰ τὴν τῶν ἀντιγράφων διαφορῶν τὴν ἐκείνῃ ποιούμενοι ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων τὸ σωφρονεῖν ἐκείναις ἐπολάσσειν, καὶ τινὰ μὲν ἀδελφικῶν ἐν τῇ ἑβραϊκῇ κείμενα, ἢ πολυμνηστικὰ ἐν τῶν λοιπῶν συμφωνοῦν τῇ ἑβραϊκῇ προσεθήκαμεν. Ex hoc loco suspicari licet, non ex Theodotione solum, sed & aliis editionibus nonnulla fuisse inscripta. Quapropter Epiphanius, a quo rerum illarum accurate tradita historia est, desiderari ait a plurimis apud Interpretes Septuaginta quae ex Hebraeis referre praetermiserunt ipsi, Aquila vero, & Symmachus, ac reliqui Interpretes repraesentantur: ex uno autem Theodotione addita esse non apposuit. Emendatio haec per obelos & asteriscos, causae fuit Hieronymo, cur ita Augustinum alloqueretur Epist. 89. cap. 6. *Miror, quomodo Septuaginta Interpretum libros legas, non puros, ut ab eis editi sunt, sed ab Origene emendatos, sive corruptos per obelos & asteriscos, & Christiani hominis interpretatiunculam non sequaris; praesertim cum ea quae addita sunt, ex hominis iudei atque blasphemii, post passionem Christi, editione transtulerit. Corruptos dicit libros Septuaginta Interpretum, propter additamenta e Theodotione, cum in Isaia 58. cap. emendata ac vera appellet Hexaplorum exemplaria, quae eadem additamenta praeterebant; nam neglectis asteriscis qui vel in legendo, vel in describendo negligi poterant, maxima existerat Theodotionis cum τοῖς ἐβραϊκοῖς consilio: at observata asteriscorum distinctione, legitima τῶν ἐβραϊκῶν verba a Theodotione accurate secernebantur. Itaque pro legentis attentione & diligentia corrupta erant, vel emendata. Quocirca in eadem ad Augustinum Epistola ita pergit Hieronymus: Vis amator esse verus Septuaginta Interpretum? Non legas ea quae sub asteriscis sunt; imo rade de voluminibus.**

Epiph. de
pond. s. 2.

C Editioni τῶν ἐβραϊκῶν, quae erat in Tetraplis Scholia ad limbum aliqua adjecisse Origenem dicimus ex memorato Codice Marchali, quem habent Claromontani Patres Societatis Jesu: adnotatum enim est ante Ezechielem, librum hunc ex Hexaplis descriptum esse; correctum vero ad Tetraplorum fidem: postmodum subest: ἃ τινὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐβραϊκῶν χειρῶν διορθώσω, καὶ ἐκδομικῶν καὶ ἐκδομικῶν ἐκείναις ἐπολάσσειν. καὶ τινὰ μὲν ἀδελφικῶν ἐν τῇ ἑβραϊκῇ κείμενα, ἢ πολυμνηστικὰ ἐν τῶν λοιπῶν συμφωνοῦν τῇ ἑβραϊκῇ προσεθήκαμεν. Quae (Tetrapla) ipsius (Origenis) manu emendata, & Scholia succincta erant: unde ego Eusebius Scholia apposui: Pamphilus & Eusebius emendarunt.

D VIII. Apud multos hanc opinionem percubuisse video, Origenem quo parabilior esset emendata a se Editio Seniorum Septuaginta, edidisse eam seorsum, & ex ingenti Hexaplorum mole exemisse; adeo ut solitaria illa, alterius quae habebatur in Hexaplis unde erat profecta, germana esset, & omni ex parte similis. Ratio istius opinionis valida nulla afferitur. Probabilior mihi videtur sententia Johannis Baptistae Morini, viri doctissimi, Editio- nem illam τῶν ἐβραϊκῶν ex Origenianis Hexaplis descriptam ab Eusebio & Pamphilo, & primum evulgatam arbitrantis; juxta illud Hieronymi in Praefat. ad Paralip. ad Chromatium: Alexandria & Aegyptus in Septuaginta suis Hefychium laudat auctorem. Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Media inter has provincia Palaestinos codices legunt; quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt. Nam cum frequenter exscriberentur Hexapla in Ecclesiis, doctoremque hominum usum, novis indies deformatibus sordium inquinamentis; cum praesertim asteriscorum & obelorum adnotationem vel insuper haberent librarii, vel non satis diligenter administrarent: unde ingens incidebat rerum perturbatio, confusio & permixtio cum Septuaginta Senum interpretatione Theodotionis additamentis: Misericordia & veritas, inquit Hieronymus in Epistol. ad Sun. & Fretell. obviaverunt sibi: & dicitis, quod in Graeco sibi, non habeatur: in ἑβραϊκῇ δὲ ἀλλόθεν συνίσταται. id est, Misericordia & veritas concurrerunt; nec in Hebraeo habetur, & apud Septuaginta obelo prae-notatum est: quae signa dum per scriptorum negligentiam a plerisque quasi superflua relinquuntur, magnus in legendo error oboritur. Loquitur de editione τῶν ἐβραϊκῶν, quae Hexaplis inerat. De generante ergo magis magisque hac Editione, restituere eam conati sunt Eusebius & Pamphilus, ex ipso αὐτοῦ ὁμοῦ, quod erat in Caesariensi Bibliotheca; restitutam vero & seorsum

Ioh. B.
Morini in
Praefat.
LXX.

kk 3 magna

magna diligentia descriptam publicaverunt. Atque ea Editio Palæstina dicta est. Summo A
scilicet applausu fuit excepta, & in Hierosolymæ, altisque Orientis Ecclesiis decantari cœ-
pta, & librariorum sæpe eam in publicos usus exscribentium labore disseminata passim ac-
propagata; cum propter Auctoris famam, & Emendatorum nobilem doctrinam, tum pro-
pter operis ipsius dignitatem. Hujus editionis & emendationis luculentum extat monu-
mentum in Codice Renati Marchali, jam sæpe laudato; in quo post Jeremiæ librum adno-
tatum est, descriptum eum esse ex Origenis Hexaplis, & emendatum ex Tatrapiis manu
ipsius exaratis; idque opera Pamphili & Eusebii.

En tibi jam itaque triplex editio Septuaginta Senum; Origeniana hæc quæ in Hexaplis
continebatur; altera privatim edita ab Eusebio & Pamphilo, quæ prioris mere germana
erat; tertia vetus illa quæ Origenis emendationem præcessit, & *novi* seu vulgata appellata B
est, quæque multiplex & diversa fuit, utpote varias passa adulterationes. Non alia autem
Septuaginta Interpretum editio usurpabatur vulgo ante Origenem, quem quæ *novi* dice-
batur. Hanc appellationem idcirco consecuta erat, quod nulla per Orientem Scripturæ
editio frequentiori usu contereretur. Quo factum est, ut editio *novi* non unam aliquam &
peculiarem Septuaginta Senum editionem notare deinde cœperit, sed ipsam eorundem In-
terpretum conversionem generali appellatione significaverit. Rem uno verbo expedio.
Vocabulum illud, *novi*, generi & speciei commune fuit, ut aliz pleræque voces: Generi,
cum qualemunque *novi* editionem notavit; Speciei, cum ei soli addita est, quæ ante Ori-
genis emendationem circumferebatur. Speciei tributa est prima, inde ad genus ipsum C
transiit. Quamobrem aliquando Hieronymus *novi*, ab Origene scilicet emendatos, à *novi*
distinguit; aliquando cum ea permiscet & confundit. Distinguit quidem in Proemio ad
librum 16. Commentar. in Isaiam. *Liquido, inquit, confitentes in Ebraico non haberi, nec esse*
in LXX. Interpretibus, sed in Editione Vulgata, quæ Græce novi dicitur, & in toto orbe diversæ est.
LXX. Interpretes signat ab Origene emendatos. Et in Epistola ad Sun. & Fretell. *novi*
autem ista, hoc est, Communis editio, ipsa est quæ & Septuaginta, sed hoc interest inter utramque,
quod novi pro locis & temporibus, & pro voluntate Scriptorum veterum corrupta editio est. Ea au-
tem quæ habetur in & quam nos vertimus, ipsa est quæ in eruditorum libris incorrupta &
immaculata Septuaginta Interpretum translatio reservatur. Quidquid ergo ab hac discrepat, nulli
dubium est, quin ita & ab Hebræorum auctoritate discordet. Confundit vero *novi* cum Vul-
gata libr. 9. in Isaiæ 30. 20. *Altum, inquit, in hoc loco 70. Editio, Hebraicumque discordant.* D
Primum ergo de Vulgata tractabimus. Vulgatam editionem appellat *novi*, quorum verba pro-
fert: profert autem de Hexaplis. Et in Præfat. Commentar. in Daniel. *Origenes de*
Theodorionis opere in editione Vulgata asteriscos posuit. Et in Epistola ad Suniam & Fretell.
Licet in Septuaginta & in Hexaplis ita repererim. Hoc est in Vulgata, & in illa Hexaplorum.
Vulgata speciatim & proprie dicta utebantur Sunia & Fretella, pia & erudita femina:
multum illa à primigenio exemplari deflexerat. Hæc rogarunt Hieronymum, ut plurimorum
Palæstini locorum, in quibus Græca à Latinis dissonabant, legitimam lectionem ex Ebraica
veritate sibi traderet. Morem gessit Hieronymus, & prolixam rescripsit Epistolam, ex cuius
evolutione discas, quid Vulgatam inter editionem, & illam quæ jacebat in Hexaplis, disci-
minis interfuerit.

IX. Dum hanc emaculandis Septuag. Senibus navabant operam Eusebius & Pamphilus; E
similis cura Hefychium monachum in Ægypto, & Lucianum Antiochiæ eodem circiter tem-
pore exercebat. Hi priscam illam Editionem, *novi* dictam, deformem mendis, & sexcentis
vitiata locis mutare in melius aggressi sunt. Adhibitis ergo vetustis Vulgatæ hujus interpreta-
tionis exemplaribus rem ita gesserunt, ut reculam ab Hefychio editionē Ægyptus amplexa
sit: quam vero recoxit Lucianus, ab universis probata & usurpata sit regionibus, quæ Con-
stantinop. & Antiochiâ interjacent; nam Ebraicam etiam veritatē consuluisse fertur, ab eoq;
emendata vetus illa Vulgata nomine ipsius affecta est. Hieron. in Epist. ad Sun. & Fretell. *In*
quo brevis iter illud admonet, ut sciatis aliā esse editionē, quam Origenes & Cæsariensis Eusebius omnes-
*que Græci tractatores novi, id est, Communem appellant, atq; Vulgatam, & à plerisq; nunc *novi* dicitur;*
aliā Septuaginta Interpretum, quæ & in & codicibus reperitur, & à nobis in Latini-
um sermonem fideliter versa est, & Hierosolyma, atque in Orientis Ecclesiis decantatur. F

Igitur quintuplex post hanc ætatem Septuaginta Interpretum editio habita est; Vulgata
vetus, Origeniana, Eusebiana, illa Luciani, & Quinta demum Hefychii. Sed quoniam ex
Hexaplis profecta erat Eusebiana, pro una eademque utraque habita est. Quæ vero & *novi*
exemplaria supererant, in Studioforum bibliothecis delitescerant. Atque ita licet quinque
revera extarent hoc tempore editiones, trium duntaxat usus erat in Ecclesiis. *Alexandria &*
Ægyptus, inquit Hieronymus, in Septuaginta suis Hefsebium laudat auctorem. Constantinopolis
usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has Provincia Palæstinos co-
dicēs legunt; quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt: totusq; orbis hac inter
se trifaria varietate compugnat.

- A X. Cæterum verimili videtur simillimum, Lucianum ipsum, & Hesychium cum *novellu* emendabant, ut Origenis imitabantur studium, ita emendationis rationem tenuisse, & obelis ac asteriscis *novu* distinxisse, eique Theodotionis lacinias affuisse. Cum enim certum sit, Egyptum ac Syriam Hesychii & Luciani editionibus esse usas; nec minus certum sit quæ in regionibus usurpabantur editiones *novu*, obelis fuisse & asteriscis signatas, plane hinc efficitur Hesychii & Luciani editiones notatas fuisse obelis & asteriscis. Hieronymus in Proemio Comment. Daniel. *Sed & Origenes de Theodotionis opere in Editione Vulgata asteriscos posuit, docens defuisse quæ addita sunt; & rursus quosdam versus obelis prænoverit, superflua quæque designans. Cumque omnes Christi Ecclesia, tam Græcorum, quam Latinorum, Syrorumque, & Aegyptiorum, hanc sub asteriscis & obelis editionem legant, ignorent invidi labori meo, qui volui habere nostros, quod Græci in Aquile, & Theodotionis, ac Symmachi editionibus lætiantur:* & in Epistol. 89. ad Augustinum, cap. 6. *Vis amator esse verus Septuaginta Interpretum? non legas ea quæ sub asteriscis sunt, imo rade de voluminibus, ut Veterum refutorem probes: quod si feceris, omnes Ecclesiarum Bibliothecas damnare cogeris; vix enim unus aut alter invenitur liber, qui ista non habeat.* Quippe vix ulla reperire erat Hieronymi ætate exemplaria, quæ non vel ab Origene, vel à Luciano, vel ab Hesychio fuissent correctæ. Cum itaque vulgata omnia exemplaria infedissent asterisci & obeli, nec ulla fere essent in usu, quam quæ tres illi castigatores emendaverant, sequitur ita distinctos fuisse ipsorum Codices. Cujus discriminationis quosnam assignare par est auctores, præterquam Lucianum ipsum, & Hesychium, quod ab Origene primum fuerat inventum imitantes postmodum & excolentes? Quin & ad Editiones quoque Latinas pervenit ejusmodi *signis* nam Hieronymus in Epist. 89. ad Augustinum, c. 6. Latinæ suæ *novu* interpretationi asteriscos quoque & obelos sese addidisse testatur.
- B Ex his porro Græcis editionibus, vel eanempe quæ erat in Hexaplis, sive Eusebiana, vel Lucianea, vel Hesychiana, hodiernæ nostræ omnes videntur prodixisse: hac enim, ut ait Hieronymus, trifaria varietate totus orbis compugnabat; Vulgata vero omnium inquinatissima pene obsoleverat. Cum autem in Veteres illas magnam constet investam esse confusionem ex librariorum oscitantia, dum vel obelorum & asteriscorum notationem negligunt, vel eos suis non adscribunt locis, negari non potest impuras esse recentiores Editiones *novu*, & vitiatas, utpote quæ ex antiquis illis prodierunt. Nam etiam si profectæ essent ad Hexaplis, in quibus scribit Hieronymus, fuisse Septuaginta emendata & vera exemplaria; Hieron. in *Uria* 18. 11. additamenta certe Theodotionis, quæ cum reliquo contextu, oblitteratis asteriscis, ad nos transmissa sunt, editionem adulterant & corrumpunt.
- C
- D

CAPUT TERTIUM.

ORIGENIS SYNTAGMATA.

Capitis tertii partitio.

E **G**emina sectione absolvitur istud caput: Priore singula Origenis Syntagmata, quorum memoria superest, enumerantur: altera agitur de Origenis Syntagmatis quæ extant, deque vetustis libri *novu* *ἀρχαῖον* interpretationibus.

SECTIO PRIMA.

SINGULA ORIGENIS SYNTAGMATA, QUORUM MEMORIA SUPEREST, ENUMERANTUR.

F **I.** Recensentur Origenis Syntagmata ab Eusebio commemorata. **II.** Ex his aliqua expenduntur accuratius; ac primum libri de resurrectione, **III.** *Σπουδαῖαι*, **IV.** De martyrio, **V.** Dialogi, **VI.** Epistolæ, **VII.** Interpretatio Ebraicorum nominum Novi Testamenti, **VIII.** Liber de oratione, **IX.** Disputationes adversus Hæreticos, in iisq. *Parvus* Labyrinthus. **X.** Queritur, quid sint Origenis Monobiblia, & quid ipsius pro se Apologia à Vincentio Bellovacensi commemorata. **XI.** Philocaliam quoque in Origenianorum operum censu ponimus.

Euse-

I. Eusebius Origenis vitam libro sexto Historiæ pertextens, plerasque ipsius scriptiones obiter commemorat, plures prætermittit, utpote qui in tertio vitæ Pamphili libro singulas fuisset complexus. Nunc cum eo careamus libro, confugiamus ad ipsius Historiam, & quæ in ea laudantur Origenis Syntagmata, eodem hic ordine recensamus. Primi occurrunt Commentarii in veteres Philosophos, quorum lucubrationes non prælectionibus modo, sed scriptis etiam in gratiam discipulorum explicabat. Meminit eorum Eusebius libr. 6. Hist. cap. 18. Capite vero 24. duorum ejus de resurrectione librorum; tum operis *ἀπὸ ἀγῶν*, quatuor libris distincti; item *σπουδαίων* numero decem; & capite 28. libri de martyrio, Ambrosio & Protocteto Cæsariensis Ecclesiæ Presbytero consecrati; & capite 33. Disputationum quas cum Beryllo Bostrensi Origenes exercuit; & capite 36. B librorum octo contra Celsum; & capite 39. Sermonum quorundam iis utilium, quibus in tormentis pro Christi fide toleratis consolatione opus esset; & passim, Epistolarum. Hæc de Origenis Syntagmatis Eusebius, quæ in antecessum proposuimus, fidelissimum hunc Origenianarum rerum narratorem præ cæteris pro more nostro consulentes.

II. Nunc retractemus ex his aliqua, & paulo accuratius expendamus. Duo duntaxat de resurrectione libri ab Eusebio commemorantur. At Hieronymus apud Rufinum libr. 2. Invect. scripsisse narrat Origenem *de resurrectione libros duos, & alios de resurrectione Dialogos duos*. Idem Hieronymus Epistol. 61. ad Pammach. cap. 8. citat librum ejusdem operis quartum. Atque hos libros Methodius ejusdem tituli opere confutavit.

III. Libros *σπουδαίους* Origenes elimavit ad Clementis exemplum, à quo parvis argumenti & inscriptionis lucubrationes hodie superstitites elaboratæ sunt. Hieronymus Epist. 48. quæ est ad Magnum Oratorem Romanum: *Clemens Alexandrina Ecclesiæ Presbyter, meo iudicio omnium eruditissimus, octo scripsit Stromatum libros, & totidem Stromateon, & alium contra Gentes; Pedagogi quoque tria volumina. Quid in illis indoctum: quid non è media Philosophia est? Hunc imitatus Origenes decem scripsit Stromateas, Christianorum & Philosophorum inter se sententias comparans, & omnia nostra religionis dogmata de Platone, & Aristotele, Numento, Cornuti- que confirmans.* Hunc ipsum Hieronymum alicubi dicere ait Rufinus, *Confederatos esse quosdam Origeni ad perjurium, & istud mysticæ ejus traditionis arcanum absconditum esse in sexto Stromatum libro; nec ab ullo alio in tot sæculis, nisi à se solo deprehensum.* In Proemio vero Commentar. in Epistol. ad Galat. Origenem scribit decimum Stromateon suorum librum Com- matico super explanatione Epistolæ ad Galatas sermone complevisse; & in caput 13. Daniel. quædam ait ipsum in eodem Stromateon libro de Susannæ & Belis fabulis dixisse. Quin etiam in Epist. 65. ad Pammach. & Ocean. cap. 2. neminem Latinorum affirmat ante suam ætatem libros Origenis de resurrectione, *ἀπὸ ἀγῶν*, Stromateas, & Tomos transferre voluisse, propter novitatem scilicet doctrinæ. Quoniam igitur ad Stromateon Clementis exemplum suos composuerat Origenes, ut accuratius peripsectum habere possis, quo illi in argumento versati, qua arte conditi sint, lege Eusebianæ Historiæ libri sexti caput decimum tertium, ubi de hac Clementis scriptione disseritur.

IV. Quod attinet ad librum de martyrio, de eo ita commemoravit Hieronymus, his verbis: *Ambrosius confessionis Dominica gloria insignis fuit, cui Theoctisto Presbytero liber Origenis de martyrio scribitur.* Legendum omnino: cui, & Theoctisto. Id si vidisset Interpres Græcus, absurdam hanc nobis interpretationem neutiquam dedisset: *τὸν Θεοκτιστὴν ἀπὸ τοῦ ἑκτοντοῦ* & *ἀπὸ τοῦ ἑκτοντοῦ*. Videtur legisse: *Cui Theoctisti Presbyteri liber*, &c. Theoctistum nominat Hieronymus, qui ab Eusebio Protoctetus appellatur. Theoctistus Cæsariensis fuit Episcopus; Protoctetus ejusdem Ecclesiæ Presbyter; perperam eos confundit Hieronymus. Protocteto, non Theoctisto inscriptus est liber iste, ut ostendit ejus exemplar nondum editum, quod penes me est. Ejusdem argumenti Epistolam ad Patrem martyrio destinatum scripserat Adamantius etiamnum puer; cujus Epistolæ verba quædam repetit Eusebius libr. 6. Hist. cap. 2.

V. Acta Concertationis Origeni cum Beryllo habitæ eadem fuisse arbitror atque Dialogum utriusque, quo hæreseos Beryllus coarguitur. Hunc ætate sua extitisse scribit Hieronymus libr. descriptor. Eccles. cap. 71. Præter hunc Dialogum, alios quoque literis Origenes mandasse fertur. Rufinus in libello de adulteratione libror. Orig. quendam ab eo conscriptum, & à Candido Hæretico qui cum habitus fuerat, adulteratum commemorat. Circumferebatur ille Hieronymi temporibus, in eoque Origenes, & Candidus Valentiniænæ defensor hæreseos inter alia disputabant, Filiusne esset de Patris substantia, & utrum Diabolus ejus esset naturæ, quæ salutem adipisci non posset. Africanus Origenis æqualis & amicus initio Epistolæ, qua ipsius sententiam de Susannæ historia rogavit, laudat Dialogum ejus ad Agnomonem, in quo partem illam libri Danielis in testimonium adduxerat, quæ

Hieron. de
script. Ec-
cles. c. 67.

A quæ Susannæ casum narrat. Extat denique Dialogus de recta in Deum fide, qui & contra Marcionistas inscribitur; sed spurius, & suppositicius, ut infra demonstrabimus.

VI. Epistolas Origenis quotquot erat nactus, à se fuisse collectas, & in proprios libros digestas tradidit Eusebius; numero autem fuisse illas plusquam centum. Conficientissimus Euseb. libr. 6. Hist. cap. 36. quippe literarum Origenes fuit. Librum collectionis hujus quartum citat Rufinus in libro de adulterat. libror. Orig. Ex hoc Epistolarum Syntagma istas ab Eusebio commemoratas reperio: prima est ad Leonidem martyrio proximum: alteram scripsit Origenes adversus eos qui suum in literas humaniores studium criminabantur; proxima diversarum Epistolarum commemoratio est, in quibus indicatur Persecutionis sextæ tempus, quarum tamen inscriptiones & titulos sigillatim Eusebius non persequitur: tum mentio fit Epistolæ ad Africanum de Susannæ historia; laudatur deinde Epistola ad Philippum Imperatorem, alia ad conjugem ipsius Severam, alia ad Fabianum Papam, alia ad alios complures Episcopos, quibus fidei professio continebatur; & diversæ denique distinctæ non notatæ: postmodum plurimæ citantur Epistolæ, quæ declarabant quam utiles iis sermones reliquisset, qui solatio in cruciatibus indigebant. Hæc Eusebius. Testatur Hieronymus sua ætate superfuisse Origenis Epistolas ad Philippum, ipsiusque matrem; cum Eusebius è quo hunc librum Hieronymus consarcinavit, habeat, τὸν τῆς ματρὸς, conjugem ipsius. Idem scribit de literis Origenis ad Beryllum Bostrensem Episcopum Hieronymus. Rufinus quoque in libro de adulter. libr. Origen. testimoniis utitur ex Epistola ab Origene ad amicos quosdam suos Alexandrinos scripta: & alteram laudat præterea ejusdem argumenti, Epistola ejusdem ad Gregorium Thaumaturgum decimum tertium Philocaliæ caput continetur. Partem denique Epistolæ ejusdem Adamantii proferunt Cedrenus, & Suidas. Hieron. lib. de scrip. Eccl. c. 65. Hier. ibid. cap. 71.

VII. Aliarum præterea quarundam scriptioinum Origenis mentionem apud Veteres invenio. Philo Judæus ediderat librum Ebraicorum nominum Veteris Testamenti, eorumque etymologias & interpretationes adjecerat; quem librum Latina oratione Hieronymus expressit. Quod in Testamento Veteri fecerat Philo, idem in Novo fecit Hieronymus, suumque opus ad opus Philonis adjunxit; in eoque Hieronymum imitatore habuit: cujus verba hæc sunt in Præfat. ad librum Ebraic. nomin. *Ac ne forte consummato adificio quasi extrema deesset manus, Novi Testamenti verba & nomina interpretatus sum, imitari volens ex parte Origenem, quem post Apostolos Ecclesiarum magistrum nemo nisi imperitus negat. Inter cetera enim ingenii sui præclara monumenta etiam in hoc laboravit, ut quod Philo quasi Judæus omiserat, hic Christianus impleat.* Libri ejusdem meminit Auctor Quæstionum ad Orthodoxos, qui falso tribuitur Justino, Quæst. 82. & 86. in eoque præter Ebraica nomina, mensuras etiam interpretatas esse docet. Videat ergo Rufinus, qua fide scripserit Invect. 2. in Hieronymum, ne unum quidem Scripturæ verbum Origenem vertisse.

VIII. Librum de oratione emisisse Origenem memoriæ prodidit Pamphilus in Apologetico: Denique, inquit, in tam multis, & tam diversis ejus (Origenis) libris nunquam omnino invenitur unus ab eo liber propriè de anima conscriptus, sicut habet vel de martyrio, vel de oratione, vel de resurrectione. Quo licet careremus testimonio, ipsum opus quod ad hanc diem superest, per se innotesceret.

IX. Theodoretus in libris Hæreticarum Fabularum Origenem sæpe allegat, & libros ipsius in testimonium adducit. Libro quidem priore, cap. 2. scripsisse eum ait adversus Meandrum Hæreticum; & capite 4. adversus Basilidem & Isidorum; & capite 7. adversus Helcesaitas; & capite 19. adversus Hermogenem & Valentinum; & capite 21. adversus Severum; & capite 25. adversus Apellem: & libro 2. capite 2. adversus hæresin Nazæarorum; & libro 3. capite 1. adversus Nicolaitas. Libro vero secundo, capite 5. tradit Origeni tribuere nonnullos Parvum Labyrinthum, qui liber adversus Theodotum Hæreticum scriptus est. Nicephorus quoque libro 10. cap. 36. Origenem testatur scriptis libellis luculenter refellisse Marcellum Galatam, & Porphyrium; iisque libris id assequi conatum esse, ut obscuro & intricato Scripturæ loci, quibus abuti solebant Hæretici, ad verum sensum deducerentur. Non equidem crediderim totidem libros confutandis Hæreticis emisisse Origenem, quot Hæreticos ab eo confutatos narrat Theodoretus; sed plurimos ex illis in alterius argumenti descriptionibus obiter ab Origene perstrictos existimo; quemadmodum Heraclæonem in Commentariis in Johannem sæpe ab eo sugillatum videmus, & ubique fere Valentinum, Basilidem, & Marcionem. At aliquos tamen adversus Hæreticos & Ethnicos quosdam ex instituto edidisse certum est; qualis est liber contra Celsum; qualis fuit Parvus ille Labyrinthus adversus Theodotum, si modo Origenem auctorem habuit; qualis fuit Lucubratio adversus Helcesaitas, quos peculiari opere convictos fuisse verisimile est.

X. Hieronymus apud Rufinum Invect. 2. indicem librorum Origenis pertextens, sic distulit: *Vultis noscere, quanta ingenii sui reliquerit monumenta? Sequens titulus ostendit: Scripsit in*

Genesin libros tredecim: mysticarum Homiliarum libros duos: in Exodo Excerpta: in Levitico A
Excerpta, item Monobiblia, & ἀρχαῖν libros quatuor, de resurrectione libros duos, & alios de resur-
rectione Dialogos duos. Quid sint Monobiblia incertum est. Fortasse non peculiare aliquod
Origenis opus hoc nomine signatur, sed ea ejus Opuscula, quæ nos Syntagmatum appella-
tione complectimur. Cum enim Exegetica enumerasset Hieronymus, tum in unam clas-
sem Syntagmata conjicit, ad eaque suo ordine percontanda accedens, item inquit, scripsit
Monobiblia, & ἀρχαῖν libros duos, &c. quasi dixisset: Item sequentia scripsit Syntagmata
(quæ & Opuscula deinde Rufinus appellat) nempe libros ἀρχαῖν, &c. Atque hæc, quod
non aliorum librorum causa essent elaborata, nec aliis adjungenda essent libris, cujusmodi
erant Exegetica; sed proprio continerentur argumento, & circa peculiarem sibi materiam
versarentur, idcirco Monobiblia appellata sunt. Sed hæc pro conjectura haberi volo. B

Ad postremum Vincentius Bellovacensis Speculi doctrinalis libr. 18. cap. 43. Origenis
lucubrationes quæ ad sua pervenerant tempora enumerans, sic auspicatur: *Apologia pro se,*
tractatus 1. Doctrinæ quidem suæ defensionem ad Fabianum Papam misisse Origenem
supra notavimus: an ea his significetur Vincentii verbis, an aliud quippiam opus Lector
perspicax arbitretur.

XI. Minime vero in hunc censum conferenda videretur esse Philocalia, ut quæ à Basilio
& Gregorio Theologo confuta & confarcinata sit. Quoniam tamen ex Adamantii pannis
tota contexta est, & ex ventilatis supra Origenis Operibus fere detracta sunt fragmenta
quibus illa constat; ideo non pro diverso aliquo opere habenda est, sed pro Origeniano
tantum centone, in quo Origeniana omnia sunt præter contextum: proptereaque in hanc
seriem a nobis admittetur. C

SECTIO SECUNDA.

DE ORIGENIS SYNTAGMATIS QUÆ SUPERSUNT, DEQUE
VETUSTIS LIBRORUM ἀρχαῖν INTERPRETATIONIBUS.

I. Agitur de libris de resurrectione, II. ἀρχαῖν, eorumque vetustis interpreta-
tionibus, III. ἐκφυλακῆς, IV. Protreptico ad martyrium, V. libris contra Celsum, D
VI. Epistolis, VII. libro de Oratione, VIII. & Philocalia.

I. E X enumeratis proxime Adamantii Syntagmatis fere omnibus, vel toti libri, vel in-
signia fragmenta, vel particulae aliquæ ad nostra tempora pervenerunt. E libris qui-
dem de resurrectione primo & secundo fragmenta aliquot depromit Pamphilus in
Apologetico, ad septimam depellendam criminationem, qua de resurrectione male sen-
sisse Origenes dicebatur. Ex eodem quoque Opere, capitis decimi libri secundi ἀρχαῖν,
fatente ipso Origene, pars aliqua translata est.

II. Baronius libros ἀρχαῖν ad exemplum Longini elaboratos ab Origene suspicatur.
Longinum siquidem hujus tituli librum scripsisse refert Porphyrius in Vita Plotini. Si quis
de contrario Longinum affirmet operis sui argumentum ab Origene summis-
se, à vero longius non abibit; æque enim utrumque incertum est. Libri inscriptionem parum assecutus est
Rufinus, qui in Prologo ad libros ἀρχαῖν reddi eam posse dicit de principiis, vel de potesta-
tibus. Quis vero non intelligit Christianæ religionis, ac veræ Philosophiæ elementa hoc
libro tradere propositum Origeni fuisse? Quamobrem revera sunt, ut subjicit Rufinus, &
obscurissimi, & difficillimi. Addere poterat; erroribus quoque, & ἀνιδρωγῶν γινώσκων
sciminibus refertissimi: in iis quippe præcipua dogmatum suorum fundamenta Origenes po-
suit. Quocirca Didymus brevibus eos illustravit commentariolis, Rufinus vero Romana
loquela exposuit. Verum ut errorum suorum capita in hac lucubratione conclusit Orige-
nes, ita in eadem malæ suæ & fluxæ penitus in interpretando fidei egregium specimen edere
velle visus est Rufinus: sic enim fatur in Prologo: Sicubi ergo nos in libros ejus (ἀρχαῖν)
aliquid circa id invenimus, quod ab ipso in ceteris locis pie de Trinitate fuerat definitum, velut adul-
teratum hoc & alienum, aut prætermisimus, aut secundum eam regulam protulimus, quam ab ipso
frequenter invenimus affirmatam. Si qua sane velut peritis jam & scientibus loquens, dum breviter
transire vult, obscurius protulit; nos ut manifestior fieret locus, ea quæ de ipsa re in aliis ejus libris
apertius legeramus, adjecimus explanationi studentes: nihil tamen nostrum diximus, sed licet in aliis
locis dicta, tamen sua sibi reddidimus. Quilicet suam voluisset celare perfidiam, facile illa se-
prodidisset. Ex eo quippe libro multa in Apologeticum transtulit Pamphilus, quæ in Rufi-
niana interpretatione desiderantur: velut in eo capite, ubi agitur de coeternitate Filii Dei, & in-
separabilitate ejus à Patre, recitatur testimoniū istud è libro primo: Videamus ergo, quid sit Salva-
tor. 107

Orig. lib. 2.
de prin. c. 3.
Bar. A.
232. cap. 4.

tor noster. Splendor dicitur, &c. quod frustra in Rufini conversione requiras. Tale & illud est libro itidem primo petendum: *Ex eo quod dicit Apostolus Paulus: Non ab hominibus, &c.* quod habetur in eo capite, ubi tertiæ criminationi Pamphilus responderet. Aliud quoque in eodem profert ad quartam criminationem refellendam, quod Rufinus in interpretatione omisit. Fragmenta præterea Philocaliæ ex hoc Opere mutuata summam ejus vanitatem coarguunt, si cum ipsius verbis contenduntur. Quamquam dubitari potest, annon aliqua detraxerint Basilii & Gregorius Philocaliæ contextores, quæ ab orthodoxa fide dissentirent. Certissimum vero petitur indicium ex confusione locorum, quos è libris *ἀπὸ ἀρχαίων*, acceptos, Rufinianos valde dissimiles Justinianus in Epistola ad Menam repræsentavit. Itaque ex hac Rufini infidelitate quanta Christianæ pietati & doctrinæ pericula existerent, intelligens Hieronymus, novam interpretationem meliori fide adornavit, & Latine Ecclesiæ Origenis revelavit errores, nullis artibus dissimulatos, nullo falsæ interpretationis furo obliatos; ut ab iis in propatulo politis facilius sibi Lector caveret. Verum ad hanc ætatem nova ista interpretatio non pervenit.

Narrat ex aliorum fide Andreas Rivetus Critici sacri libro 2. cap. 2. libros *ἀπὸ ἀρχαίων* Græce scriptos extare in quibusdam Bibliothecis. Falsum id esse affirmare ausim; nam neque in Gallicis, aut Italicis, aut Germanicis, aut Hispanicis reperiri eos certissimum est. Incertum vero est, an ex aliena fide, an ex suo ingenio conjecerit Abrahamus Scultetus, Anacephalæosin, quæ quartum claudit librum Operis de principiis, esse Rufini vel Pamphili. Quod ut nullo auctore, nulla ratione subnixum proponitur, ita nullo adducto argumento repudiatur.

*Scultet. in
Medull.
Theolog.
Parr. libr.
6. cap. 4.*

III. Ostendimus supra auctore Hieronymo *συνματῆς* Origenis, ad Stromateon Clementis Alexandrini exemplum compositos, Christianorum dogmata cum Philosophorum sententis contulisse, illaque ex iis confirmasse. Specimen illorum è sexto libro desumptum exhibet Hieronymus libr. 1. Apolog. advers. Rufin. cap. 4. quo cum Platonem induxisset Origenes, probantem mendacio uti aliquando licere, idem sacrorum Librorum auctoritate, & Judithæ, Estheræ, ac Jacobi Patriarchæ exemplo adstruit.

IV. Fragmentum è Protreptico Origenis ad martyrium Bibliotheca Regia suppeditat. Totum vero opus, illustrissimi Domini de la Barde, Christianissimi Regis apud Helvetios Legati curæ è Basilienfi Bibliotheca depromptum, ejus frater Ecclesiæ Parisiensis Canonicus, raræ vir pietatis, humanitatis, & integritatis, mei juris f. c. r. suoque à me inter Origenis Syntagmata ordine collocabitur.

V. De libris contra Celsum ita loquitur Eusebius in Antirrhetico adversus Hieroclem: *ὁπότε δ' ἴδῃς ὅτι ἀπὸ τῶν ἰδίων καὶ ἀπὸ τῶν γραφῶν ἀνατίθεται, καὶ ἀποσπείδι καὶ ἐν ὁλοῖς ἐκείνῃς ἐν γράμμασι, τοῖς ἀρχαίοις γραφεῖσι, ἀπὸ τῶν ἀλαζονικώτερον τῶν φιλαληθῶν ὑπογεγραμμένων κέλαι ἀληθῶς λέγοντες, ὅτι τὰς εὐδαιμονίας ἀπολαύσεις, ἐν τοῖς εὐρηκαμένοις, ἐστὶν ἐκδομένη, παραγαγὼν ἐν δόξῃ οὐκ εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ὑπὸ θεοῦ πάντῃ τοῖς ἐκείνῃς τε καὶ ὑπὸ τῶν ἀπολαύσεων διελθόντων. Jam autem potestate, licet non destinato contra ea scripto, obrita & confutata sunt (scripta Hieroclis) in octo libris quos Origenes conscripsit adversus Celsi. Verum sermonem, jactantiorum Opere illo (Hieroclis) qui Philalethes inscribitur: in quibus causas omnes & argumenta complexus vir ille, omnia simul quæcumque super ea re à quoquam vel dicta sunt, vel dicuntur post hac, in antecessum dissolvit.* Vero; non alias enim tantam doctrinæ Christianæ & profanæ ubertatem, tanta argumentorum pondera expromit. Causa scribendi Celsus fuit Epicureus, qui Christianam religionem impugnaverat libro, cui titulum fecerat; *ἀληθῶς λόγος*. Is cum summo plausu à Christo adversariis fuisset exceptus, confutandum suscepit Ambrosii rogatu Adamantius, jam licet è vivis sublato Cello.

VI. Ex Epistolis Origenis duas omnino integras, & nulla sui portione truncatas, quasdam ex parte duntaxat superstitas habemus. Integra superest Epistola ad Julium Africanum, qua doctissimo illi viro, Susannæ historiam, quæ in Danielis libro legitur, adulterinam suspicanti, ipsiusque per epistolam roganti sententiam erudite respondit, suamque narrationi huic auctoritatem asseruit. Plurima utriusque circumferuntur Græca manu exarata exemplaria; quorum unum à se de scriptum ad me transmisit Emericus Bigotius, singulari vir eruditione: & Nos aliquando, cum Deo, ambas inter Syntagmata vulgabimus. Integra quoque est Epistola, qua constat decimum tertium Philocaliæ caput, quaque Gregorium Thaumaturgum ad sacrarum literarum studium Origenes adhortatur. Rufinus in libello de adulteratione librorum Origenis, recitat partem Epistolæ, quam patria depulsi ad Amicos Alexandrinos Adamantius scripsit, in qua falso jactare adversarios queritur, persuasum esse sibi, futurum ut salutem Diabolus aliquando consequatur; addit Hæreticum quendam disputationis secum habitæ Acta adulterasse; & se Actorum misisse codicem, unde corruptor falsitatis argueretur; alium item Hæreticum, qui congredi secum detrectaverat, falsam disceptationis historiam mandasse literis, & passim vulgasse, sed vanitates

tatis tandem & impudentiæ fuisse à se convictum. Hieronymus vero libr. 2. Apolog. adv. A
Rufin. cap. 5. hanc ipsam Epistolam parum fideliter à Rufino conversam causatur, dissimulasse quippe ipsum ab Origene lacerari Demetrium Alexandrinum Episcopum, & totius orbis Episcopos ac Clericos, à quibus Ecclesiæ communione fuerat prohibitus; deinde dicere Origenem ait, frustra se fuisse ab Ecclesia dejectum, nec vicem maledictis referre velle, seque iis usque adeo abstinere solere, ut Candidus Valentiniani dogmatis sectator occasio nem inde nactus sit accusandi sui, quod Diabolum ejus esse naturæ dixerit, quæ salutem consequi possit. Tum initium Epistolæ a Rufino prætermisum, Hieronymus exhibet à se conversum. Rufino certe parum hic æquus est Hieronymus; cur enim cum adulteros Origenis libros vellet ostendere, Epistolæ partem à proposito alienam descripsisset? Ex Epistola quam ad Patrem Christianæ fidei causâ supplicio destinatum etiam tum puer scripsit Origenes, verba aliquot repetit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 2. Capite vero decimo. nono prolixius recitat fragmentum Epistolæ, quam purgandi sui gratia adversus eos conscripsit, quinimium ejus in Græcorum disciplinas studium damnabant. Denique Georgius Cedrenus, in Severo, Epistolæ cujusdam Origenis partem dat, in qua acriter ab Ambrosio ad interpretandas Scripturas, ac nimis quam par esset urgeri se conqueritur. Eandem ex Cedreno decerptam repræsentat Suidas. Ex Epistola Origenis ad Photium & Andream Presbyteros particulam proferunt Catenæ veteres in Deuter. 16. 20. Verum parum est auditoris in Catenis, ut diximus alibi; & quoad aliunde accedat fides, fragmentum hoc suspectum esto.

VII. Liber de oratione hortatu Ambrosii & Tatianæ lucubratus est. Hunc nos è manu C
scripto Codice Bibliothecæ Holmiensis Christianæ Reginæ descripsimus. Titulo quidem caret, sed ex ipsius Operis lectione Auctor, & argumentum facile deprehenduntur: ut alia quippe decissent indicia, vel ea sufficerent verba, quibus dissertatio absolvitur: ταύτην δὲ διόταμιν ἐμὴν εἰς τὸ πρὸς τὸν θεὸν προσβλεψαμένη, καὶ εἰς τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εὐχὴν, τὰ τε ἀπὸ αὐτῶν ὡς πρὸς μαθηταῖς εἰρημνία ἡμῶν διδάσκει, φιλομαθῆς αὐτοῖς, καὶ γνησιώτατοι ἐν Θεοσεβείᾳ ἀδελφοὶ, ἀμειβόμενοι τῇ τατιανῇ. Hæc a nobis pro virili super questione de oratione, & caprecatione quæ habetur in Evangelis, & quæ ipsam apud Mattheum præcedunt, nobis elaborata sunt studiofissimè, & germanissimè in pietate fratres, Ambrosii & Tatiana. Quanam ea fuerit Tatiana, deque ipsa Dissertatione alias à nobis disputabitur accuratius, cum inter Syntagmata typis committetur.

VIII. Quoniam ex hoc albo Philocaliam non expungimus, paucis quoque de ea agendum est. Philocalia quid sit, breviter declarat Epigraphe ipsi præfigi solita: ἐκλογὴν ἢ συλλογὴν τῶν ἀριστῶν καὶ χρησιμῶν ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἐν διαφόροις βιβλίοις τῶν ὁριζήσαντων περὶ Θεοῦ καὶ τῶν Θεῶν σοφῶν γρηγορίου καὶ βασιλείου. Delectum continet hicce liber questionum & solutionum quæ pertinent ad Scripturam, ex variis libris ab Origene elaboratis, qui collectus est à viris divinarum rerum peritis Gregorio & Basilio. Tum subjungitur Epistola, quæ id opus ad Theodorum Tyaneum Episcopum Gregorius Nazianzenus transmisit. Ostendunt quoque, quid sit Philocalia, elegantes Jambî nondum editi, quos in antiquo collectionis hujus codice manu scripto reperimus:

Ὁ (ἀριζήτης) τῶν λόγων καὶ ἀπολογῶν ὁρᾷ ξένου,

Βασίλειος κρίναντος, ὡς κρείττους πάντων

Cujus (Origenis) sermonum nunc collectionem vides novam,

Quos Basilius optimos esse judicavit.

Atque hæc eo libentius refero, quod iis vocis φιλοκαλίας, quo sensu à Basilio & Gregorio usurpata est, significatio continetur. Nihil autem sonat aliud ea vox quam delectum eximiorum quorundam locorum è variis libris Scriptoris alicujus; cujusmodi sunt fragmenta è Petronio ab aliquo Studiofio collecta. Locum hic non habet altera φιλοκαλίας notatio, quam affert Augustinus libr. 2. contr. Academ. cap. 1. & libr. 1. Retractat. cap. 1. eam esse scribens rerum divinarum ex divina relatione, & Verbo Dei cognitarum studium; quo sensu usurpatum esse à Gregorio & Basilio hoc vocabulum opinati sunt GENEBRARDUS & TARINUS: qui enim id congruet cum Origenianorum aliquot locorum Eclogæ? At eo sensu, quem notat Augustinus, accipienda est vox φιλόκαλος, quam Origeni tribuere Gregorium Theologum in Epistolis scribit Photius.

CAPUT QUARTUM.

QUO ORDINE, QUIBUS TEMPORIBUS ORIGENIS LIBRI
LUCUBRATI SINT, EXPLORATUR.

I. Variis Origenis scriptionibus suis ordo, sua tempora ex Eusebio assignantur. II. Quo tempore Tetrapla, Hexapla, & Octapla concinna-verit, investigatur. III. Notantur nonnulla circa ordinem ac tempus Exegeticum, ac Syntagmatum ipsius quorundam. IV. Distinguuntur ejusdem Homiliae extemporales, & in otio elaboratae.

I. Si temporum effugisset injuriam liber ille Eusebii de vita Pamphili, in quem librum Origenis indicem infererat, argumento huic quod persequimur magna lux accederet: quo quoniam caremus subsidio, quid in ipsius Historia nobis opis situm sit, videamus. Hunc enim, ut in reliquis quae ad Origenem pertinent, ita hac etiam in parte duces praecipue spectabimus, in qua nobis proposuimus investigandum, quo ordine singuli Adamantii libri, quorum memoria superest, quibus temporibus fuerint lucubrat. Quae prior ergo ab eo celebratur Adamantii scriptio, ii sunt Commentarii in veteres Philosophos, qui diuturnitate temporis omnes interciderunt. Proximae commemorantur Scripturae sanctae interpretationes, quarum non contemnenda pars ad hanc diem servata est. Sacra volumina non longe post initia Alexandri commentariis explicare eum cepisse repetio. Ac primum à Johannis Evangelio auspicatus est, in eumque priores quinque Tomos Alexandria composuit; nec non in Genesin priores octo è Duodecim. Quin etiam viginti quinque priores Psalmos, & Jeremiae Threnos ibidem expositionibus illustravit; in hisque sese libros de resurrectione jam ante elaborasse significavit. Libros quoque *αὐτὸν ἀρχαῖν, & ἐπιμαρτυρῶν*, antequam Alexandria excederet, composuit. Adepto Imperium Maximino, librum edidit de martyrio. Eo vero sublato, cum rerum potiretur Gordianus, in Isaiam & Ezechielem commentatus est in Caesariensi secessu. Meminit praeterea Eusebius Epistolae ad Africanum, qua historiae Susannae fides & auctoritas propugnatur: tempus vero quo data ipsa est, non assignat. Refert illud Petavius ad annum Christi 222. quo anno Imperium cepit Alexander; cur ita sentiret, neutiquam adscripsit. At cum Nicomediae scripta sit praesente Ambrosio, datam illam conjicio Imperium tenente Gordiano, annum ætatis agente Origene circiter quinquagesimum secundum, cum Caesarea Athenas profectus, Nicomediae Ambrosium obiter adiit. Postquam migravit Athenas, inchoatos in Ezechielem Commentarios ad umbilicum perduxit: Cantici vero Canticum expositionem aggregavit, lucubrat prioribus quinque libris, reliquos quinque Caesaream redux absolvit. Anno Philippi tertio sexagenarium annum praetergressus Homilias ex ore suo, dum concionaretur, à notariis excipi tum primum passus est. Unde constat bonam earum partem, quae ad nostram ætatem transmissae sunt, non ab alio esse tempore repetendas. Homilia puta in Psalmum 82. cujus fragmentum ex Eusebio depromimus, adversus errorem Helcesaitarum hac ætate exortum habita est. Hac ipsa tempestate Celsum libris octo confutavit; in Matthaei Evangelium, & Prophetas duodecim commentarios concinnavit, plurimas etiam Epistolas ad Philippum Imperatorem, & ad conjugem ipsius Severam, aliosque complures dedit, quae sparsim in eo libro Eusebii suis temporibus assignantur.

II. Tetraplorum & Hexaplorum, quorum mentionem fecit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 16. cui temporibus adjungenda sit descriptio, statuere promptum non est. Factum id significare videtur Eusebius multo antequam Alexandria Origenes excessisset, tunc nimirum cum Ambrosium ad Christi fidem converterebat. Epiphanius autem Tyri lucubrata ea non semel asseveravit. Ego vero aliud rei huic tempus deputo, quando scilicet Christianos vexante Maximino Caesaream Cappadociae ad Firmilianum confugit Origenes. A Juliana enim liberaliter exceptus & domo & Bibliotheca à Symmacho olim instructa, ad eam deinde hereditatis jure transmissa, nactus illic est Scripturae sacrae exemplaria, quibus usus fuerat Symmachus. Tum vero Codices ipsum conflixisse inter se & conjunxisse probabile est: sed cum institutum opus per angustias temporis ibi absolvere non posset, supremam ipsi manum in otio Tyrio imposuisse. Non quod de iis cogitasse Origenem tum primum putem; sed Alexandriae fortasse prius animo informata, Caesarea Cappadociae inchoata,

Euseb. Hi-
stor. lib. 6.
c. 6.

III. Hæc Origenis scriptiões recenſet, ſuiſque adiungit temporibus Euſebius. Nos præterea ex ipſo Adamantio nonnulla collegimus, unde aliarum quarundam lucubrationum ordo ac tempus æſtimari poſſint. Scripſiſſe Origenem Commentarios in Genefin, antiquam librorum *ⲁⲉⲓ ⲁⲓⲱⲣ* componeret, & ex Euſebio intelligitur, & multo magis ex Origene ipſo, qui libro 1. *ⲁⲉⲓ ⲁⲓⲱⲣ*, cap. 3. & libr. 2. cap. 3. iſtos citat Commentarios. Idem tamen libro 1. cap. 2. hæc habet: *Puto ergo poſſe priori quidem exemplo aptari cum qui ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus eſt homo, de quo diligentiſſime ſavente Deo, cum locum ipſum in Genefi exponere capimus, videbimus.* Quid ergo: an hæc à librariis, an ab Interprete vitiatâ dicemus? an alia quæ jam in Genefin meditatum fuiſſe fingemus Origenem, cum hæc ſcriberet? Equidem hæreo. Ex libro quoque de oratione cognoviſcimus ſcriptum hunc eſſe editis jam Commentariis in Genefin. Expoſitionum in Exodum, in Leviticum, & in Numeros nulla in ſexto Euſebianæ Hiſtoriæ memoria: eas eſſe vetuſtiore decem Voluminibus Commentariorum in Canticum Canticorum hæc Origenis patefaciunt verba ex Homil. i. in Cantic. *De quo plenius in libro Levitico, prout Dominus dare dignatus eſt, expoſuimus:* & ita eſt Prologo: *Sed quomodo differant à ſanctis Sancta ſanctorum in Exodo, & quomodo differant opera ab operibus operum in Numerorum libro, tractantibus, prout potuimus, dictum eſt à nobis.* Quo tempore autem Canticum explanaverit, mox videbimus. Expoſitiones in Leviticum E. laudat iterum Origenes libr. 9. in Epift. ad Rom. cum ait: *De quibus ſingulis cum in librum Leviticum aliqua diceremus, pro viribus explanare tentavimus.* An vero Commentarii in Exodum, in Leviticum, & in Numeros hi ſiguntur, non ſatis apparet. De enarrationibus Deuteronomii aliam apud Euſebium ſilentium. Recentiores illas eſſe reperi poſterioribus Tomis in Johannem: ſic enim ſcribit Origenes Tomo 32. in Johann. ſuper Deuteronomii cap. 2. verſ. 30. *ἀλλὰ τὰ τοῦ ἰσὺ τέρυ, ἀνεῖργον ἐν τοῖς εἰς τὸ διδασκαλῆον ἱελαῖον αὐ.* Poſterioribus autem in Johannem Tomis ſuum mox tempus præſcinimus. At vetuſtiores fuerunt enarrationes illæ Deuteronomii Homiliis in Lucam: de iis quippe ſic Origenes Homil. 8. in Luc. *Memini quondam Deuteronomium differenter, dixiſſe, &c.* quæ F. non aliud expoſitionis genus, quam Homileticum videntur indicare.

Observatum est Eusebio Commentarios in viginti quinque priores Psalmos Alexandriz degentem Adamantium edidisse. Ipse vero Origenes Tomo 1. Commentar. in Epist. ad Rom. futurum pollicetur, ut Psalmum 57. aliquando enarret: & libro tamen quarto in eandem Epistolam, Psalmos sese interpretatum fuisse declarat: sed hic fortasse Tomos intelligit; illic Homilias vel Scholia. At Homilia 15. in Josue explicasse se significat Psalmum centesimum; & Homilia 13. in Levitic. meminit expositionis suæ in Psalmum 118. Hieronymus in Proœmio Commentariorum suorum in Abdiam scribit expositionem Origenis in Canticum, factum esse juvenilis ætatis. Hieronymum secutus Baronius factum id putat anno Christi 208. quo tempore vigesimum tertium ætatis annum agebat Adamantius

Bar. Ann.
208. c. 3.

A mantius. Pugnat illud cum rationibus Eusebii, qui tum cum Scripturam illustrare exorsus tradit, quum Antiochia Alexandriam reversus est, unum jam & triginta annos circiter natus. Idem alio loco decem illos Commentariorum in Canticum libros Cæsareæ absoluisse Origenem refert, quos in altero Atheniensi secessu inchoaverat. Ad secundum autem jam & quinquagesimum ætatis annum pervenerat, cum Athenas iterum repetiit. Expositio- nes præterea suas in Exodum, in Leviticum, & in Numeros hoc Opere laudat Origenes, quas nonnisi jam natu grandem emisisse credibile est: laudat & orationuculas in librum Judicum à se editas, quas non alias esse puto, quam quæ extant. Num ergo levia quædam & rudia jam tum adolescens effuderat Adamantius; provectior autem ætate nova illa Commentaria Tomis decem distincta edidit? Plane ita est: nam capite septimo Philoca-

Euseb. lib.
6. cap. 23.
Euseb. l. 6.
Hist. c. 32.

B hæc fragmentum adducitur, cui verba hæc præfixa sunt: ἐν τῷ εἰς τὸ ἄσπετον μυστρί τῶν, ἐν ἐν τῇ νύκτι ὑπάρχον. *E parvo Tomo in Canticum, quem juvenis scripsit.* Parvum hunc igitur Tomum, quem in juvenili ætate emiserat, designat Hieronymus in Proœmio Commentariorum in Abdiam; decem autem volumina natu grandior elimavit. Id si sit, jam intelligitur Eusebium priora illa rudimenta nullo habuisse numero, earumque duntaxat scripturionum duxisse rationem, quas ingenio & annis maturior Origenes accuravit. In Homiliis ipsius undecima in Ezechielem hæc legas: *Eo tempore quo Hieremiam exposuimus, ea quæ nobis gratia Dei orantibus vobis largita est, sive certe ut cunque sensimus, exponere conati sumus.* Antegitur Jeremiam interpretatus est, quam Homiliis illas in Ezechielem habuisset. Necdum etiam Numerorum explicationem fuerat aggressus, cum Jeremiam Homiliis illustraret, ut ex

C duodecima manifestum est. In prima vero non multo ante se enarrasse ostendit sententiam hanc Sospitatoris: *Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua;* quæ cum habeatur Matth. 13. 57. proluxaque illius extet interpretatio in Commentariis in Matthæum, ad ea procul dubio Origenes repperit: ex quo efficitur his Commentariis posteriores esse Homi- lias in Jeremiam; nec multo tamen posteriores, cum post annum ætatis sexagesimum Com- mentaria illa concinnaverit; Homiliæ autem illæ ex earum genere sint, quas ex tempore recitatas à notariis hoc primum tempore describi passus est. De lucubrationibus in Ezechie-

lem ita scribit Sixtus Senensis: *Cum Athenis degeret, jam sexagenario major elaboravit, Euse- bio teste, in Ezechielem Tomos viginti quinque, cum prius in eundem Prophetam Homiliis plurimas dedisset.* Bis peccat Sixtus, nam annum quinquagesimum secundum nondum excefferat,

D cum alterum Atheniense iter suscepit, ut demonstravimus; quo itinere cæptos in Ezechie- lem Tomos absolvit: Homilias autem sexagenario major habuit, utpote quæ ex illarum classe sint, quæ cum pronuntiarentur ex ambone, à notariis in literas referebantur. Scri- psisse quoque illum nonnihil in Daniele, priusquam exponendum Matthæum susciperet, ostendit illud & Tractat. 29. in Matth. *Quæ autem sequuntur in textu Danielis, sicut potuimus, exposuimus.* Agit nempe de Danielis capite 9. vers. 27. Diximus, Eusebium tradidisse, jam

sexagenario majorem Origenem circa idem tempus Celsum refellisse, & duodecim Pro- phetas exposuisse. Certe Origenes libr. 7. contr. Cels. affectos jam fuisse Commentarios suos in Duodecim videtur significare, & ad eos perficiendos divinam opem implorare: ait enim

E πάλω καὶ ἡμεῖς καὶ τὸ δυνατὸν ἡμῶν πεποιήκαμεν, τὰ, ὡς φησι κέλσος, παροίσα, καὶ πάντα ἀδύνα- στος λέγειν διαπραγμαῖς, ἐν τοῖς παραματευθεῖσιν ἡμῖν εἰς τὸν ἥσαν, καὶ εἰς τὸν ἱερικὴν, καὶ εἰς τινὰς τῶν δώδεκα. Δὲν δὲ διδόντες τὴν ἐν τῷ λόγῳ ἀπὸ παρακοπῆς, καὶ ὅς ἐδέχεται χεῖρας προστεθείσας τοῖς ἡδὴ ὑπα- ραυθεῖσιν εἰς ταῦτα, ἵνα τὰ λέγοντα, ὅσα γὰρ ἀνθρώπων σαφηνίσαι.

De Commentariis Origenis in Evangelium secundum Lucam silet Eusebius. Ipse ta- men Origenes Tom. 16. in Matth. p. 424. eorum meminit, quæ antea fuerat in Lucam com- mentatus: utrum Commentariorum, an Homiliarum, incertum est. At Tomo 13. pag. 333. Homiliis ipsas nominatim laudavit. Antiquiores eadem fuerunt posterioribus Tomis in Johannem, utpote quæ Tomo 32. pag. 374. appellentur. Fuisse vero ab Origene conscriptas, antequam virilem attigisset ætatem, indicare videtur Hieronymus, cum ait in Prologo interpretationis suæ: *Fateor itaque, antequam ille objiciat, in his Origenem tracta-*

F *tibus, quasi iterum talis ludere: alia sunt virilia ejus, & senectutis seria.* Posteriores ipsos in Jo- hannem Tomos secundo itinere Atheniensi absolutos existimo. Nam post Maximini per- secutionem expliciti sunt, quippe cujus Tomo 22. meminerit, quemadmodum refert Euse-

bius: nondum autem Matthæum explanare fuerat exorsus, sicuti apparet ex ejus Tomo 16. in Matth. & decimo in Johannem Tomo, p. 179. Ne Commentariorum quidem in Epi- stolam ad Romanos meminit Eusebius; ex Origenis tamen Tomo 17. in Matth. pag. 494.

& libr. 5. & 8. contr. Cels. intelligimus jam tum ea composuisse Origenem, cum ad expla- nandum Matthæum, & confutandum Celsum se contulit. Discere vero licet ex Homi- lia 17. in Lucam, jam ante ipsum esse interpretatum Epistolam priorem ad Corinthios,

quam in hunc Evangelistam ad populum dissereret: *Memini, inquit, cum impretarer illud quod*

quod

quod

quod

quod

quod

quod

quod

quod

quod

quod ad Corinthios scribitur: Ecclesia Dei quæ est Corinthi, cum omnibus qui invocant eum, dixisse A
me diversitatem Ecclesie, & eorum qui invocant nomen Domini. Commentarios in priorem
ad Theſſalonicenſes Epistolam in Opere contra Celsum, libro ſecundo laudato reperias.
Denique expoſitionem aliquam in Apocalypſin meditabatur, cum Matthæum explicaret;
de Dracone quippe illo ſeptem capitibus, & decem cornibus inſtructo agens, ita ſcribit
Tractat, 30. Exponetur autem tempore ſuo in Revelatione Iohannis: & mox: Has autem princi-
pales expoſitiones atque probationes oportet fieri, cum ipſe liber (Apocalypſicos) propoſitus fuerit
nobis ad exponendum.

IV. Cæterum magna in diſtinguendis Origenis Homiliis adhibenda dijudicatio eſt;
alias enim meditatè conſcriptas edidit, alias ex tempore recitavit. Longe levior, me iudice,
harum auctoritas; gravior illarum exiſtimatio. Quidquid extemporalium Homiliarum B
ſuperreſt, poſt ſexageſimum ætatis ſuæ annum pronuntiavit Origenes; æduarii ex ambone
recitatas exceperunt: quod hæcenus fieri prohibuerat. Alias variis temporibus accuravit.
Quod ſi hæc perſpexiſſet Eraſmus, minime proſecto id ipſi de Homiliis Origenis generatim
agenti excidiſſet: Eas conciones non ipſe ſcripſit, ſed à notariis excipi paſſus eſt; quod tamen ne-
gant, illum eſſe paſſum ante annum, ut ante dictum eſt, ſexageſimum. Quæſi nullas cogitate con-
ſcripſerit Homiliis Origenes, ſed omnes ex tempore profuderit. Homiliæ in Lucam, teſte
Hieronymo in Prologo ſuæ interpretationis, ſæctus eſt juvenilis ætatis, & in otio quidem ac
ſecreto conceptus, ut in publicum deinde ederetur. Continuatam ergo illi Lucæ expo-
ſitionem animadvertas, præterquam in ſex poſtremis Homiliis, quæ ex ampliori numero
videntur excerptæ. Prioribus illis triginta tribus ſimiles ſunt Homiliæ in Pſalmos 36, 37, C
& 38. & duæ in Canticum, & novem in Iudices. Extemporales autem Homiliæ, quoniam
juxta Epſcopi præſcriptum, & designatum ab eo argumentum ac Scripturæ locum pronun-
tiabantur, idcirco certum hunc ordinem neutiquam tenent; ſed in eandem ſæpe perico-
pam geminata reperiantur, prætermiſſis totis capitibus, diligenti cæteroquin obſervatione,
& explicatione dignis. Hujus generis videntur eſſe ſuperſtites in quatuor priores Penta-
teuchi libros Homiliæ, & quæ in librum Joſue extant, quas, ut ait Ruſinus Interpres in
Prologo, ex tempore in Eccleſia peroravit Adamantius ſenex. Hujus quoque generis eſſe vide-
tur unica illa in 1. Reg. cap. 1. & 2. & alia de Engaſtrimytho, quam primus edidit Leo Alla-
tius, & quæ ſuperſunt in Iſaiam, in Jeremiam, & in Ezechielem. Hæc autem ſubinde à Studio-
ſis juxta Scripturæ ordinem collectæ & diſpoſitæ ſunt. Atque hæc nos magna verifimilitudi- D
ne ducti conjectamus, non præſtante aſſerimus.

APPENDIX,

LIBRI ORIGENI FALSO, VEL DUBITANTER ADSRIPTI.

I. Unde factum ſit, ut Origenis nomen pleraque ſibi ſcriptiones falſo aſci- verint, ape-
ritur. II. De tribus libris in Job, deque vetuſto ipſorum Interprete. III. De poſteriore E
in Job Commentario. IV. De Commentario in Marcum, V. Homiliis in diverſos.
VI. Homilia quæ in Codice Vaticano inſcribitur, nec à eoſdem præſcriptis: VII. Scholiis
in Orationem Dominicam, & Cantica B. Virginis, Zachariæ, & Symeonis. VIII. De
lamento Origenis, IX. Dialogo de orthodoxa fide, X. alio quodam vetuſto Dialogo, XI.
libellis de hæreſibus, XII. De ſingularitate Clericorum, XIII. De Aſtrolabio, & de
breviario, & Sermone de Catecheſi.

I. D Emendavimus libri ſecundi quarto capite magnum aliquando in Eccleſia
& illuſtre fuiſſe Origenis nomen; eoque etiam ex adverſariorum contentio. F
nibus & convitiis, quod fere alias uſuvenire ſolet, illuſtrius evaſiſſe. Hinc
factum eſt, ut ab incertis & ignotis auctoribus proſectæ lucubrationes nonnullæ, ſic
tanquam projecti infantis, clarum Origenis nomen ſibi libenter aſciverint; nonnun-
quam etiam operibus ſuis metuentes Scriptores ſubdoli, ementitum hunc prætexentes
titulum; Adamantii famam veluti furto ſubriperunt; Bibliopolæ etiam mercibus ſuis
venditandis emtorem hiantem fucata hac inſcriptione induxerint. Has quidem ob cau-
ſas aliquando contigiſſe reor, ut in Origenis familiam ſpurii tranſierint libri; at frequentius
etiam idem eveniſſe puto vel ex librariorum oſcitantia, nomina nominibus commutan-
tium; vel ex Criticorum audacia, quidvis ſibi licere in literis putantium. Huc accendi-
quod

III. Posteriores Commentarium in Job è Bibliothecæ Regiæ Codicibus Perionius A Latina oratione donavit. Alia quoque alibi reperiuntur ejus exemplaria. Multo minus Origenis illum esse dicas, quam priores libros tres: nam neque Tomorum, neque Homiliarum, neque Scholiorum stylium sapit; neque divertit usquam in allegorias, & totus est in perscrutando literæ sensu, ut meram paraphrasin esse dicas. Mosen libri Job scriptorem esse asserit in Prologo: at prior Commentarius eundem à Jobo, vel Jobi amicis Syrorum lingua scriptum, à Mose in Ebraicam linguam conversum tradit. Unde efficitur alterutrum saltem opus Origenis non esse. Neutrum vero ejus esse efficitur ex eo quod librum Jobi Moysæ antiquiorem esse tradit libro 6, contr. Cels. & quod Philocaliæ capite 5, libros duntaxat quinque Mosen reliquisse affirmat. Cum Origenis sententiam de sideribus supra exploraremus, observavimus animata ea ipsum censuisse: contra hic Scriptor B stellis animo carere diserte asseverat. Meminit præterea Manichæorum, & Luciani Martyris, qui Origene fuerunt recentiores. Alicubi vero ita disserit: *Neque ergo quovis aliquid ejus est, id est ejusdem essentie: cum enim interire non posse diximus: neque ipsorum id est, unitus essentie; comparari enim non potest*: & alio loco: *Recta hæc tu cum judicio apud Homouisthas*. Quibus aliisque compluribus Arianus esse intelligitur: nam, ut ait Epiphanius, non tam bituminis odorem refugit serpens, quam vocem *ὁμοουσίᾳ* Arius averfabatur. Quamobrem Catholicos Homouistharum nomine Ariani tradebant. Ex eodem igitur Arianorum Lucianistarum genere fuerit, è quo Scriptor supra memorati Operis in Jobum, quippe qui Luciani Martyris æque meminerit. Sic autem existimo; quemadmodum sublevandæ Israëlitarum calamitati, dum Egyptiorum servitute premerentur, librum Job à Mose scriptum autumant plerique; ita multiplices ab Arianis Commentario eundem fuisse illustratum, ac frequenti lectione contritum, solatii gratia, cum ab Ecclesiâ Catholica anathematis & censuris urgerentur. Quarenti autem mihi, ecquonam argumento liber iste Origeni adjudicatus est, nonnulla in eo occurrerunt Origenianæ doctrinæ vestigia, quæ ad alia non satis attentum Lectorem fefellerunt. Rejicit eos Scriptor operis, qui Deo humanam figuram affingunt: eam hæresin acriter ultus est Origenes. Quo modo Angelos custodes admittit Auctor: admittit & Origenes. Christum Patriarchis & Prophetis Veteris Testamenti apparuisse, atque ita mediatorem Dei & hominum hoc tempore fuisse opinatur Auctor: opinatur & Origenes. Astris vim esse *συναντικὴν*, non *δοποτικὴν* definit Auctor: definit & Origenes. Facile itaque consensus ille fucum fecit.

Subjunguntur in Græcis quibusdam Codicibus, & in prima Genebrardi Editione Homiliæ quatuor, quæ quoniam Chrysostomi esse deprehensæ sunt, in recentioribus editionibus fuerunt prætermissæ.

Præter geminum illum Commentarium in librum Jobi scribit Laurentius Humfridus in Epistola ad Antonium Canum, quæ Erasmiæ Origenis Editioni præfixa est, Hieronymum Frobenium, & Nicolaum Episcopium, à quibus prælo commissæ est hæc editio, Annotaticulas quasdam in Jobum ei inferere noluisse, quod præbreves essent, & Origenis genium ac stylium parum redolere doctis quibusdam viderentur.

IV. In manuscripto Bibliothecæ Regiæ codice nomen Origenis præfert vetus Commentarium in Evangelium Marci. Legitur quoque in Possevin Apparatu haberi in Oxoniensi Bibliotheca corporis Christi, Origenis opus aliquod in Marcum. Cujusmodi sit istud opus, equidem ignoro. Quod ad Regium attinet, nonnullæ in eo Allegoriæ, multa Origenianæ doctrinæ affinia, quæ in Observationibus ad Commentarium in Matthæum notavimus, Origenem videntur auctorem indicare. Sed levia hæc, prout ea sunt quæ contrarium probant; summa styli discrepantia, constans Origenis consuetudo in Commentariis, vel per Tomos, vel per Homilias, vel per Scholia digerendis, quorum ad nullum genus expositiones istæ referri possunt; nam prolixitate Scholia superant, à Tomis superantur; ab homiletico vero genere penitus differunt. Adde profiteri Scriptorem Operis ipso initio, redacturum sese in unum corpus, quæ ab Ecclesiæ Doctoribus sparsim in hunc Evangelistam fuerant annotata; cum multi in Matthæum & Johannem, pauci in Lucam, nulli penitus in Marcum ad suum tempus scripserint. Profecto non multi ante Origenem scripserant in Matthæum & Johannem; atque hæc sequiorem Origenianis temporibus ætatem sapient. Siminus ad eripiendum Origeni librum hunc valent conjecturæ, at valebit certe Codicum veterum dissensio, quorum aliqui Victori Antiocheno eum tribuunt; cujusmodi est liber quidam Bibliothecæ Regiæ, cujusmodi & ille fuit Theodori Pelicani Societatis Jesu Theologi, qui Commentarium istud Latine à se redditum sub Victoris nomine publicavit. Idem alii Cyrillo Alexandrino Codices adscribunt: cujusmodi etiam alter Bibliothecæ Regiæ. Nec titulis solum diversitas inest, sed libri etiam contextui. In Codicibus Victoris, vel Cyrilli nomine inscriptis, Origenem, Eusebium, Chrysostomum, Apollinarium, & Theodorum citatos; Catharos vero hæreticos perstrictos reperias: atque hæc nomina, alia-

Poss. App.
in Origen.

A aliaque multa, erasa offendas ab exemplaribus quæ nomen Origenis in fronte gerunt. Quæ si quis casu contigisse putet, parum ille librorum audaciam perspexerit. Mihi vero cum certo constet Commentarium istud non esse Origenis, verum simile sit ab iis fuisse interpolatum, & in Origenianam lucubrationem recusum, quo facilius lectores vel emtores nancisceretur.

Jam vero utriusque, Victori, an Cyrillo,tribuendum sit istud Commentarium dijudicare, etsi est præter institutum, dicam tamen obiter Victori verisimilius, quam Cyrillo adscribi: nec enim Origenem tam crebro testem à Cyrillo laudatum, nec Chrysostomi usurpationem ab eo auctoritatem facile putaverim. De Victoris ætate quæstionem habet Peltanus, & Juliano antiquiorem esse putat, ideo quod decimum tertium Marci caput exponens fundamenta Templi superesse dicat; ea vero Juliano imperante fuisse refossa, juxta Nicephori testimonium: capite vero sequenti Catharos Hæreticos suggillet, quorum hæresis ante hanc ætatem fuerat ab Ecclesia profligata.

V. Circa Homilias, quæ in diversos inscribi solent, ante omnia notandum est, fuisse ipsas à Merlino ex variis locis collectas, & eo collocatas ordine, quo inter se dispositæ cernuntur. Id ipse in editione sua de his præfatus est. Quod præmonendus fuit Lector, ne miretur, quomodo diversa, & parum sibi congrua membra in unum corpus confluerint. Singulas nunc seorsum, ac sigillatim excutiamus.

Prima ab Origenis stylo penitus aliena est: simplex ille est & familiaris, literam breviter exponit, tum transit ad allegorias, & tropologias; hæc abundat schematis & tropis, ludit in verbis, & aliter denique clauditur, quam Homilias suas Origenes claudere solet. Nihil magis cum Origenis dogmatibus congruit. Docet Origenes Homilia 14. in Luc. Mariam apertis uteri claustris Christum fuisse enixam, ut supra suo loco dictum est: contraria omnia hæc Homilia statuuntur. Plane itaque non est Origenis. Latinum Scriptorem stylus arguit. Auctorem divinet, si quis hærolari amat. Reperitur illa in Læctionario quodam veteri Bibliothecæ Regiæ.

At mirabilis est eorum stupor, qui secundam Homiliam Origeni adjudicarunt; nam præter stylum ab Origeniano genio abhorrentem, & clausulam ab Origenianis diversam, Manichæos & Arianos Origenis temporibus posteriores nominatim appellat. Filium Patri *ἰσοούσιον* esse dicit; Dionysii Areopagitæ opera citat, cum Origenis ætas hos libros nondum vidisset. D Habetur hæc Homilia in manuscripto Bibliothecæ Regiæ codice inter multa Augustini Opuscula. De auctore certum nihil definire possum.

Ne tertiam quidem Origeni deputare audeam, repugnante clausula & stylo: quamvis ad Origenianum saporem propius accedat quam superiores duæ; pauculas enim quasdam allegorias habet. Primæ tamen similior est quam secundæ, adeo crebra est figuris & interrogationibus. Latinum Scriptorem dicas, & quidem Hieronymo recentior. Idem esto de quarta Homilia judicium, quam exhibent quoque Læctionaria Regiæ Bibliothecæ.

Eadem & quintam Homiliam exhibent, quæ nihil Origenianum habet, non stylum, non allegorias, non clausulam: oratio concisa, dissoluta, *ἰσχυρὰ καὶ ῥητορικὴ*. Initium Homiliæ, quod Origenis doctrinam sapit, Læctoribus imposuit. Vide Tomum 12. in Matth. p. 206 easdem fere reperiens sententias. Quod nisi dubia esset Interpretum fides, Scriptorem Latinum esse judicarem ex his verbis: *Cum ager, quod in eo aliquid agatur, vel villa à circumvallatione limitis, hoc est munitione custodiæ nomen acceperit, congrue dispensatione carnis illo ingressus asseritur Dominus, quo per Deitatis portam circundando attrahens ad credulitatem incredulos, & sanitatis miraculum erat acturus.* A primæ Homiliæ stylo parum dissentit.

Sexta Homilia primæ, tertiæ, quartæ, ac quintæ, sed tertiæ potissimum similis est, stylo, figuris, clausula; unde à Latino quoque homine scriptam arbitramur. Nec aliter de septima judicamus, licet clausula careat. Utramque repræsentat Læctionarium quoddam Regiæ Bibliothecæ: & septimam quidem hoc initio: *Frater, dicit aliquis ex vobis, feci peccata multa & magna: & quis ex vobis est, qui non peccet? Tu dic, erravi super omnes homines. Sufficit tibi in sacrificio ista confessio. Dic tu prior iniquitates tuas, ut justificeris. Cognosce te, quoniam peccator es, habet tristitiam cum converteris: esto ac si desperatus & mortuus: sed & lacrymas compunctus effunde. Nunquid aliquid aliud fuit in meretrice, quam lacrymarum effusio? & ex hac profusione invenit presidium, & accepta fiducia accessit ad fontem Dominum Iesum. Sed veniamus ad causam. Quid ergo Evangelista? & inde transiens Dominus Iesus in partes Tyri, & Sidonis, & ecce mulier Chananæa. Mirares, o Evangelista: Reliqua ut in libris editis concepta sunt.*

Quod de proxime præcedentibus, idem sentimus de Octava, quæ rhetoricis pigmentis perpersa est. Id olfecit Merlinus, & Origenis stylum neutiquam referre eam confessus est, seque hoc uno argumento dudum Origenianis scriptis inseruisse, quod à multis putetur esse Adamantii, & inter ejus Opera reperta sit. Eam autem inter Opera falso adscripta Hieronymo posuit Victorius Tomo nono.

Homilia nona membris tribus in unum compactis conflata est. Pars prior nihil aliud est A quam Origeniani tractatus trigessimus quartus in Matthæum portio; unde nonnulla consulto expuncta sunt; quod iis doctrina minus sana contineretur. Ea vero pars quæ ab his orditur verbis: *A plerisque conscientia accipitur peccatorum*, &c. & in iis definit: *Miro valde modo paucis verbis expressus est ignis gehennæ*, defuncta est ex libro octavo Commentariorum Hieronymi in Iaiam. Reliqua suppeditavit cap. 17. lib. 5. Moralium Gregorii Magni.

Decimam Homiliam non esse Origenis statim agnosceret, quisquis nares habuerit. Alienus est stylus ab Origene, aliena clausula, aliena schemata, synonyma, antitheses, allusiones, colores arte quæsti, quæ omnia Origenianam simplicitatem non sapiunt. Allegoria præterea nulla, nullæ Tropologia. Si quid conjectura valeo, Scriptorem Latinum dixerim.

Ea certe est prima, tertia, quarta, quinta, sexta, septima, octava, & decima congruentia B inter se & similitudo, ut pene affirmare ausim unius esse omnes & ejusdem Auctoris, atque ejus, ut dixi, Latini: secunda alterius est Scriptoris: nona confuta est triplici trium Scriptorum fragmento. Ab Origene autem nulla penitus profecta est, præterquam prior illa nonæ particula.

VI. Michaël Ghislerius in Præfatione ad suos in Jeremiam Commentarios, c. 7. paragr. 4. narrat, in Vaticano quodam Codice Græco repertas sibi Origenis Homilias in Jeremiam viginti; earumque postremam, etsi id indicaret titulus, nequaquam tamen ad Origenem pertinuisse. Subnequit postmodum ea jam edita comperisse se non Origenis Homiliam, sed insignem esse Clementis Alexandrini Tractatum, cujus meminerunt Eusebius, Hieronymus, & Photius, quique ita inscriptus fuit: *τις ὁ σωζόμενος πλάσιος*. C

VII. Scholia in Orationem Dominicam, & Cantica B. Virginis, Zachariæ, & Symeonis Græce cum sua interpretatione Latina edidit Federicus Morellus, sub nomine Origenis, sive, ut ipse apposuit, alterius Doctoris *εὐσεβίου*, eaque se è veteri manuscripto Codice ex Ialæ Bibliothecis profecto selegisse, excerpisse, transtulisse declarat. In ipso Scholiorum titulo Græco nomen Origenis ne utiquam offendas, sed illud duntaxat: *ἀνώνυμος ὁ λόγιος εἰς τὸν λόγον κυρίου*. Unde ab ipso Morello nomen Origenis suppositum suspicor. Bene vero est quod Petrum Laodicensem legitimum auctorem ex Bibliothecæ Patrum Tomo priore cognoscimus; in quo Scholia hæc in Orationem Dominicam Latine conversa cum illis Germani Patriarchæ Constantinopoli conjuncta in unum & permista reperiuntur. Atqui Morelli Codex Scholia in Cantica eidem tribuebat, cui & Scholia in Orationem Dominicam; & id persuadere potest styli similitudo.

VIII. Ad finem librorum *αὐτὸς ὁ λόγιος* attexi solet libellus, qui Lamentum Origenis inscribitur. Hujus interpretationem Hieronymo tribuit Guido Carmelita, in Hæresi Origenistarum; tribuit & editio Merlini, & Codex manu exaratus Bibliothecæ Regiæ. Sed contra E. ratinus, *Lamentum hoc*, inquit, *nec ab Origene scriptum est, nec ab Hieronymo versum, sed figmentum est alicujus indocti, qui studuerit hujusmodi colore Origenem infamare. Simili artificio finxerant Epistolam Hieronymi titulum, in qua deplorabat quod aliquando cum Origene sensisset*. Et Gelasius in Concilio Romano: *Liber qui appellatur de penitentia Origenis, apocryphus*. Mirum itaque sine falsitatis nota à Theologis quibusdam librum hunc nonnunquam in testimonium citari, & inter genuina Origenis opera à Vincentio Bellovacensi reponi. Hic vero ridenda est Heterodoxi cujusdam hujus ætatis supinitas, qui lamentum Origeni adscriptum, à libro de penitentia diversum quid esse putavit.

Vinc. Bell.
S. et doct.
L. 1. c. 43.

IX. Dialogum de orthodoxa fide, qui & contra Marcionistas inscribi solet, Origeni tribuere videntur Basilius, & Gregorius Nazianzenus. Cum enim ex Operibus mere Origenianis Philocaliam constare se professi sint, fragmentum è parte tertia Dialogi istius de promptum in Philocaliam conjecerunt. Itaque illum esse Origenis credidisse illos perspicuum est. At inducitur in eo Dialogo Origenes probatam in Ecclesia de tunicis pellicis Adami, & de corpore humano, & anima, deque resurrectione sententiam propugnans; cum alia sensisse ipsum supra ostenderimus. Unde opellæ hujus scriptor neutiquam credi potest. Præterea ad finem fragmenti hujus quod Philocaliæ insertum est, Scholion istud reperiri solet: *ταῦτα δὲ παρὰ τὸν Ἱεροκλῆς τὸν παρὰ τὸν Ἱεροκλῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποκαθάρσας παρὰ τὸν Ἱεροκλῆς μαζέψας δὲ εἰσιν. οἱ φησὶν ὅτι αὐτὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν αὐτῇ ἐν τοῖς χριστιανοῖς συζητῶν. αὐτοὶ δὲ ὅτι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ μαρτυροῦντες, καὶ ἄλλοις ἀρετικῶν διαλόγοις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μαρτυροῦντες ἄντιπρόσωποι*. Hæc è septimo libro Evangelicæ Præparationis Eusebii Pamphili de prompta sunt. Sunt autem Maximi, ut ait ipse Eusebius, non ignobilis inter Christianos Scriptores. Totidem vero verbis scriptæ inveniuntur in Origenis adversus Marcionistas, aliosque Hæreticos Dialogo, agente Eutropio, defendente Megethio. Revera Eusebius libro 7. de præpar. Evangelicæ fragmentum id exhibet, & ex Maximi libro *αὐτὸς ὁ λόγιος* sese mutuatum esse tradit. Utrius autem plus habeamus fidei, Basilio & Gregorio, opus id Origeni tribuentibus; an Eusebio idem Maximo assignanti, ambigendum non est: sæpe quippe ostendimus, neminem in per-

A perferendis Origenis rebus tantum adhibuisse curæ & solertiae, quantam adhibuit Eusebius. Veri autem simile est habitam revera fuisse Origeni cum Megethio, Marco, aliisque Hæreticis concertationem; at à Maximo deinde in literas relata, & Operi suo ^{Ensch. l. 6.} ^{Hist. l. 33.} intextam. Fidem his conciliat quod narrat Eusebius, ab ætatis suæ Presbyteris quamplurima de Origene scriptis fuisse tradita; & quod Dialogi scriptor Reges quosdam Christi fidem amplexos; & templa Ethnicorum cum idolis everfa commemorat: nihil enim hujusmodi Origenis temporibus contigit, sed Constantini: unde Maximi ætatem possis colligere. Fefellit fortasse Basilium & Gregorium Dialogi titulus nomen Adamantii præferens, quod in eo primas partes tractet Origenes; quemadmodum Lælii, & Catonis nomina præferunt Dialogi de amicitia, & de senectute: non quod à Catone, vel Lælio scripti sint, sed quod primæ partes tribuantur. Mirandum porro non est interloquentium personarum nomina neque in Eusebio, neque in Philocalia comparere: nam cum tubrica, aliove colore ejusmodi nomina & lemmata solet distingui, à librariis sæpenumero distinctio hæc omittitur, vel per incuriam, vel potius quod eam in commodius rejicientes tempus, penitus tandem, obliviosi quippe homines, prætermitterent. Duplicem lucubrationis hujus interpretationem Latina Genebrardi præfert editio, alteram Joachimi Perionii, Laurentii Humfridi alteram. Alia præterea à Johanne Pico Senatore Parisiensi lucubrata anno 1556. seorsum edita extat.

X. Alium suo, Origenisque nomine Dialogum supposuerat Hæreticus quidam, omnem licet cum eo Ephesi forte sibi viſo congressum ac disputationem detrectasset. Fictitiam scriptionem misit Romam ad suos discipulos, passimque disseminavit, & Antiochiæ, priusquam illuc accederet Origenes, ob falsam victoriam inanes egit triumphos: mox vero ut affuit Adamantius, hominis contudit proterviam, & vanitatem manifestis argumentis convicit.

XI. Falso quoque præferebat sibi nomen Origenis libellus quidam, qui Philosophorum sectas ac dogmata recenseret, & *αἰρετικὰ φιλοσοφώματα* solet appellari. Primus autem hic est liber grandioris operis, quoniam hæreses omnes confutandos Auctor sibi proposuerat, quod ex Dogmatibus Philosophorum, hæreses pestes fere profectæ sunt; hisque convellendis utilis sit illorum confutatio. Larvata huic scriptioni personam detrahunt vel verba isthæc quæ extant in Proemio: *ταῦτα ὁ ἱερεὺς ἐλὶξ ἔχει ἢ τὸ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐν ἀληθείᾳ ἀποδοῦναι ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῆς χάριτος τοῦ ὁδοῦντος ἐν ἀποστόλῃ καὶ ἐν τοῖς ἀποστόλοις περὶ τῆς οὐρανόθεν ἰσχύος. ὡς ἡμεῖς διαδόχοι τῆς χάριτος τῆς αὐτῆς χάριτος, ἀποστολικῆς τε καὶ διδασκαλικῆς, καὶ φησὶν ὅτι ἐκκλησίαν διδοῦναι, ὡς ἐφ' ὅσα μὲν νῦν ἔσονται.* Hæc autem non alius coarguit, quam traditus in Ecclesia Spiritus sanctus: quem cum primitus accepissent Apostoli, iis communicarunt qui recte de Deo sentiebant: quorum nos cum successores simus, & ejusdem gratia participes, nec non Episcopus, & magister, & custodes Ecclesie reputati, non oculis per foricidiam dormitabimus. Atqui nec Ecclesie custos Origenes, nec Episcopus fuit. Episcopus autem fuit Epiphanius, & librum scripsit de hæresibus: unde non inanis conjectura sumitur hoc opus ad ipsum esse referendum.

XII. Libellum de singularitate Clericorum Origeni addicit vetus Codex Regiæ Bibliothecæ. Addicunt & Landulfus à Columna in Breviario historiali, Laziardus Coelestinus, Antoninus, & Vincentius Bellovacensis, quos recenset Pameli; & quibus ipse lucinat, cum in Præfatione ad tertium Tomum Cypriani, tum in argumento libri hujus, & in Annotationibus ad caput primum libri Tertulliani de exhortatione castitatis. Sed reclamat Baroni; quod hoc opere feminarum contubernium Clericis interdicitur, cum inter mulieres & puellas Origenes assidue sit conversatus. Addit id fuisse causæ, cur scriptus ab Adamantio iste liber creditus sit, quod spontaneam castrationem non improba-
verit; atque hoc idem argumentum usurpavit Pameli; Atqui, inquit Baroni; debuerunt
hi meminisse aliquæ ex parte laudatum quoque à Domino villicum illum iniquitatis, cum aliqui
idem auctor de his qui hæc perpetrarent, alio Commentario se tractaturum spondeat. Utilius re-
spondisset Baroni; si dixisset executionis suæ Origenem penituisse, & à simili facinore reli-
quos absterruisse in Commentariis ad Evangelium Matthæi. Quod ergo in argumentum
traxerunt nonnulli, ut librum de singularitate Clericorum Origeni adscriberent, quod nem-
pe voluntariam genitalium amputationem non damnaverit, id ipsum indicio mihi est librum
non esse Origenis; quippe quem annis provectiorem facinoris in juventutis calore admissi
penituerit. Baroni; ex Origenis familia factum hunc depellenti ad stipulatur codicum
dissentio, quorum alii Hieronymo, Augustino alii, plerique Cypriano assignant. Eras-
mus ad calcem libri Augustini de Bono viduitatis; *Sequebatur, inquit, hoc loco libellus de singula-
ritate Clericorum, qui toties & Hieronymi, & Cypriani nomine excusatus est, quin phrasibus nec Hiero-
nymus, nec Cyprianus, nec Augustinus referat: proinde non est visum eo præsens volumen onera-
re.* Bellarminus neque Origenis, neque Cypriani, sed Latini tamen Scriptoris esse censet. Pa-
meli; autem, & post eum Rivetus, ex hellenismis quibusdam suspicati sunt e Græco Latine
esse. ^{Bellarmin.} ^{de script.} ^{Eccles. in Cy-} ^{priano.} ^{Rivet. Cri-} ^{tic. sacr. l. 3.} ^{esse. c. 13. & 14.}

esse conversum. Subjicit Pamelius censere se conversum hoc opus jam inde ab ætate Cypriani, ob schemata & phrasas ejus ætatis. Contra Baronius auctorem esse Cyprianum levibus sane rationibus contendit: neque eum movere styli disparitas, quod non eundem semper styli tenorem Cyprianus servaverit.

In tam obscura, tamque controversa quæstione certum aliquid statuere difficile est. Cypriani non esse istud opus, clamant barbaræ hæ voces, cujusmodi nullas in puro ac terfo Cypriani sermone nanciscaris: *Constitutionarios, repulsorium, vulgaritatis, fluxuratum, probrositas, participia, adunari, vanificat, egestosam, intimentus, procurativa, absentari, conjugalitas, parentalis*, aliaque plurima. Quis monstrorum ejusmodi parentem Cyprianum dicat? Arianistum præterea hæc sapiunt: *Si Christus comparare seipsum ausus est Deo, qui ait: Pater major me est: aut si Apostoli eo æquare semetipsos ausi sunt Christo*. Rapinam nempe arbitrat, Christum esse æ-qualem Deo; tantumque discriminis Christum inter & Deum esse, quantum Apostolos inter & Christum. Primigeniam & nativam lucubrationem stylus olet, non interpretationem, quæ adstricta fere est & contorta. Ea vero est Scriptoris barbaries, ut Hellenismis locum dedisse minime mirabile sit, qui tot stribligines ac dictionum portenta adnisi. Spirat tamen felicia juvenescens Ecclesiæ tempora, adeo ut si minus illum Hieronymi & Augustini ævo superiorem dicamus, quod probabilius esse puto, non multo certe inferiorem liceat arbitrari.

Reperitur quidem inter falso adscripta Hieronymo Opera Epistola ad Oceanum de vita Clericorum, sed Sulpitio Severo recentior, quippe quæ sancti Martini vitam ab eo scriptam laudet. Ejusdem fere ea est argumenti ac altera hæc quæ Origeni assignitur ut si quis illam ex hac expressam dicat, conjector non ineptus videri possit.

XIII. Josias Simlerus, & Conradus Frisius in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ narrant, Origenis librum de Astrolabio in Vaticana Bibliotheca servari. Argumenti hujus descriptionem ab Origene exiisse nemo, quod sciam, literis prodidit. Ne quid tamen inconsiderate decernerem, curavi Vaticanos perlustrari forulos, indices evolvi: nullum plane hoc tituli librum illic reperiri perlatum est ad me ab amicis, quibus id negotii dederam. Inter spuria itaque, & falso afficta Origeni opera istud amandetur. Idem aperte definire non ausim de Breviario Origenis, quod in Casenatis Bibliothecæ Catalogo, ab Hieronymo conversum haberi scribit Possevinus, neque de Sermone, qui de Catecheli inscriptus est, & in Heidelbergensis Bibliothecæ Catalogo ab eodem recensetur: quamvis hæc mihi valde suspecta sint.

Possev. ad
calcem
Apparat.

FINIS ORIGENIANORUM.

INDEX